

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΤΙΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

(Η διαλεκτική σχέση με τους φορείς απονομής της δικαιοσύνης)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΑΣΗΜΟΥΛΑ ΝΟΥΛΑ

Τριμελής Επιτροπή:

Επιβλέπουσα: Ηλέκτρα Κουτσούκου

Δέσποινα Καρακατσάνη

Εμμανουήλ Σπυριδάκης

Κόρινθος, Ιανουάριος 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ	7
1 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	8
1.1. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	8
1.1.1. Η σχολή του κοινωνικού ελέγχου	8
1.1.2. Η σχολή της πολιτιστικής παρέκκλισης.....	9
1.1.3. Η σχολή του στιγματισμού ή της ετικέτας.....	9
1.1.4. Η σχολή της ανομίας.....	10
1.1.5. Η σχολή του λειτουργισμού.....	10
1.1.6. Η σχολή του Σικάγου	10
1.2. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	11
1.2.1. Οικογενειακό περιβάλλον	12
1.2.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο.....	13
1.2.3. Κοινωνικό περιβάλλον	14
1.2.4. Οικονομικές συνθήκες	16
1.2.5. Γενετικοί παράγοντες.....	17
2 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	19
2.1. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	19
2.1.1. ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ.....	20
2.1.2. ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	23
2.1.2.1. ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ.....	23
α) Επίπληξη.....	23
β) Ανάθεση υπεύθυνης επιμέλειας ανηλίκου σε γονείς ή επιτρόπους.....	24
γ) Ανάθεση υπεύθυνης επιμέλειας ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια	25
δ) Ανάθεση επιμέλειας ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ανηλίκων ή σε κατάλληλα ιδρύματα ανηλίκων ή στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων	25
ε) Συνδιαλλαγή ανήλικου δράστη και θύματος για έκφραση συγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης.....	26
στ) Αποζημίωση θύματος ή κατ' άλλο τρόπο άρση ή μείωση συνεπειών πράξης	27
ζ) Παροχή κοινωφελούς εργασίας.....	27

η) Παρακολούθηση ειδικών κοινωνικοψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς.....	28
θ) Φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης.....	28
ι) Παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής.....	29
ια) Ανάθεση εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης ανηλίκου σε εταιρείες ή σε Επιμελητές Ανηλίκων	29
ιβ) Τοποθέτηση σε κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.....	29
ιγ) Επιβολή πρόσθετων αναμορφωτικών μέτρων	30
2.1.2.2. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	31
2.1.2.3. ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	32
2.1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΑΞΕΩΝ	34
2.2. ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	36
2.2.1. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	36
2.2.2. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ.....	43
2.3. ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	44
3° ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	49
3.1. ΣΥΣΤΑΣΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ.....	49
3.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	52
ΜΕΡΟΣ Β' : ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	57
4° ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΡΕΥΝΑ.....	58
4.1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	58
4.2. ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	58
4.2.1. Παράδειγμα	58
4.2.2. Ερευνητική μέθοδος.....	60
4.2.3. Ποιοτική έρευνα.....	61
4.2.4. Ποσοτική έρευνα.....	65
4.2.5. Κριτήρια επιλογής μιας προσέγγισης.....	65
4.2.6. Επιλογή μεθόδου	67
4.2.7. Συνέντευξη	69
4.2.8. Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας.....	70
4.3. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ	70
4.3.1. Ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας.....	71
4.4. ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΤΟΠΟΣ/ΧΡΟΝΟΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	71

4.4.1. Δείγμα της παρούσας έρευνας	73
4.5. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.....	73
4.5.1. Βασικές αρχές δεοντολογίας στην έρευνα	73
4.5.2. Εφαρμογή στην εν λόγω έρευνα	76
4.6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	78
4.7. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	78
4.7.1. Οριζόντια κωδικοποίηση δεδομένων	79
4.7.2. Ερμηνευτικά συμπεράσματα.....	88
4.8. ΠΡΟΦΙΛ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ.....	90
5 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	92
5.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	92
5.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	94
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	98
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	114
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1. Φόρμα Ενημέρωσης Συμμετέχοντα	115
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2. Φόρμα Συγκατάθεσης Συμμετέχοντα.....	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3. Οδηγός συνέντευξης.....	117

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παραβατικότητα των ανηλίκων αποτελεί ένα πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο με ατομικές, διατομικές και κοινωνικές προεκτάσεις” όπου συγκλίνουν έννοιες νομικού, κοινωνιολογικού και ψυχολογικού περιεχόμενου με αναφορά στον ανήλικο, την προσωπικότητά του, την κοινωνικοποίησή του και η αλληλεπίδρασή του με φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Μπεζέ, 1985).

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στο να καταδείξει την εμπλοκή και τη συμβολή ενός εκ των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και συγκεκριμένα της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δραστών, στο πλαίσιο απονομής της δικαιοσύνης από τους αρμόδιους φορείς, υπό τη μελέτη του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθώς και των τρόπων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου βιβλιογραφικά και με την διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας.

Ένα σημαντικό κίνητρο για την επιλογή αυτής της θεματικής αποτέλεσε η ιδιότητα της γράφουσας ως Επιμελήτρια Ανηλίκων και η συνεχής επαφή με ανήλικους που έρχονται αντιμέτωποι με το νόμο, καθώς και η συνεργασία με τους φορείς της δικαιοσύνης στο πλαίσιο που ορίζουν τα εγχώρια και διεθνή νομοθετήματα. Η εκάστοτε διερεύνηση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων συνεισφέρει πάντοτε περαιτέρω σε νέες προτάσεις και ιδέες σχετικά με την πρόληψη και καταστολή της. Έναυσμα αποτέλεσε και η δημιουργία ενός γόνιμου προβληματισμού αναφορικά με τη σχέση των Επιμελητών Ανηλίκων με τους Δικαστικούς και Εισαγγελικούς Λειτουργούς, στο πλαίσιο των διαδοχικών μεταρρυθμίσεων του ποινικού δικαίου των ανηλίκων, και στο κατά πόσο αυτή συντελεί στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών. Η παράμετρος αυτή συνδέεται και με το στοιχείο της βιωματικά αντλούμενης γνώσης στον τομέα αυτό, που καθορίζεται από την επαγγελματική ιδιότητα της γράφουσας, που επέδρασε σημαντικά στην κατάφαση της συγκεκριμένης επιλογής.

Είναι κοινώς παραδεκτό ότι ο ανήλικος δεν αποτελεί «μικρογραφία» του ενηλίκου (Αλεξιάδης, 1996) αλλά εμφανίζει μια ποιοτικά και ποσοτικά αισθητή διαφοροποίηση, καθόσον οι αντιδράσεις του στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος χαρακτηρίζονται από ιδιαιτερότητες που αφορούν τη μεταβατική περίοδο της ανάπτυξής του (Φαρσεδάκης, 2005). Επομένως, το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας απαιτεί εξειδικευμένη αντιμετώπιση, τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων, την οργάνωση ειδικών υπηρεσιών και μια ευρύτερη και εναλλακτική κοινωνικοπολιτική αντίληψη.

Η εργασία απαρτίζεται από δύο μέρη. Το πρώτο θεωρητικό μέρος, στο οποίο γίνεται

αναφορά στην ποινική αντιμετώπιση των ανήλικων δραστών, αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο εξ αυτών, αναλύεται η έννοια της παραβατικότητας των ανηλίκων και καταγράφονται αδρομερώς στοιχεία κοινωνιολογικών θεωριών σχετικά με αυτή, καθώς και αιτιολογικοί παράγοντες που την προκαλούν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναφέρονται οι ρυθμίσεις του ποινικού δικαίου σχετικά με τη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών σε ουσιαστικό και δικονομικό επίπεδο, με την κατηγοριοποίηση των ανήλικων δραστών και την ανάλυση των μέτρων αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς τους, καθώς και ενδεικτική παράθεση συχνά τελούμενων αδικημάτων. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης στους ανήλικους παραβάτες με την περιγραφή των αρμόδιων δικαστηρίων και της λειτουργίας τους, καθώς και της ποινικής διαδικασίας, με γνώμονα τις θεμελιώδεις αρχές και τους διεθνείς κανόνες προστασίας των ανήλικων.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται αναλυτική περιγραφή της οργάνωσης και λειτουργίας της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, που αποσκοπεί στην πρόληψη, αντιμετώπιση και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθώς και του ρόλου του Επιμελητή Ανηλίκων.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το δεύτερο μέρος, που περιλαμβάνει την παρουσίαση της ποιοτικής έρευνας μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων, η οποία στοχεύει στην απεικόνιση της διαλεκτικής σχέσης της ανωτέρω Υπηρεσίας με τους φορείς της δικαιοσύνης με αναφορά στα συμπεράσματα που προκύπτουν αναφορικά με την συνεργασία των ως άνω εμπλεκόμενων στην ποινική αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών.

ΜΕΡΟΣ Α' : ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Πρωτίστως, πρέπει να διευκρινιστεί ότι στην περίπτωση των ανηλικών δραστών οι όροι «ανήλικη εγκληματικότητα» και «ανήλικος εγκληματίας» παρουσιάζουν μια ιδιαίτερα στιγματιστική επίδραση και γι' αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητη η αντικατάστασή τους από τους αντίστοιχους πιο εύστοχους «ανήλικη παραβατικότητα», που αποτυπώνει τη συμπεριφορά νεαρών ατόμων που παρεκκλίνουν των νομικών κανόνων και «ανήλικος παραβάτης», που θα συντελούν στην αποκλιμάκωση της έντασης μεταξύ δράστη, θύματος και πολιτείας.

1.1. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Το φαινόμενο της ανήλικης παραβατικότητας οδήγησε στη διατύπωση ποικίλων θεωρητικών ερμηνειών, στο πλαίσιο της ανθρωπολογικής, ψυχολογικής και κοινωνιολογικής εξήγησης της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς νεαρών ατόμων. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στην Αμερική εμφανίζονται νέες κοινωνιολογικές θεωρίες, ως προς την παρατήρηση των κοινωνικών παραγόντων που οδηγούν στη γένεση της παραβατικής συμπεριφοράς. Στο ακόλουθο υποκεφάλαιο θα αναφερθούμε στις κυριότερες κοινωνιολογικές θεωρήσεις αναφορικά με τη νεανική παραβατική συμπεριφορά.

1.1.1. Η σχολή του κοινωνικού ελέγχου

Με βασικό εκπρόσωπο τον Travis Hirshi, η σχολή του κοινωνικού ελέγχου υποστηρίζει ότι η πρόληψη της παραβατικότητας εμποδίζεται από την ανεπαρκή κοινωνικοποίηση που αναστέλλει την ανάπτυξη αυτοελέγχου ή εσωτερικής αυτοσυγκράτησης (Φαρσεδάκης, 2005). Η έλλειψη κοινωνικότητας οδηγεί στην αποστροφή των καθιερωμένων αξιών και στους μηχανισμούς κοινωνικού καταναγκασμού που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά και προλαμβάνουν την παραβατικότητα. Οι θιασώτες του ρεύματος υποστηρίζουν ότι σε κάθε άτομο ενυπάρχει μια λανθάνουσα προδιάθεση παραβατικότητας και ουσιαστικά το ζήτημα έγκειται στο τρόπο με την οποίο ο ανήλικος μαθαίνει να μη γίνει παραβατικός, μέσω της στενής επαφής με άλλους ανθρώπους, τη σύνδεση με την ευρύτερη οργανωμένη κοινωνία, την ένταξη σε συμβατικές δραστηριότητες. Τα κύρια μέσα άσκησης του κοινωνικού ελέγχου είναι η οικογένεια, το σχολείο, ο νόμος και οι ομάδες των φίλων.

1.1.2. Η σχολή της πολιτιστικής παρέκκλισης

Η σχολή της πολιτιστικής παρέκκλισης, με βασικούς υποστηρικτές τους A. Cohen, Cloward και Ohlin, Matza και Sykes θεωρεί βασικό παράγοντα στη νεανική αποκλίνουσα συμπεριφορά την επίδραση των παραβατικών ομηλικών και των ιδεών τους (Χάιδου, 1996). Η «λανθασμένη» εντύπωση αδικιών απορρέουσα από το σύστημα παιδικής προστασίας οδηγεί στην παραβατικότητα. Ο ανήλικος εμμένει στην παραβίαση, καίτοι γνωρίζει ότι διαπράττει αδίκημα, καθότι πιστεύει ότι ο νόμος δεν είναι εφαρμόσιμος στην περίπτωση του, λόγω της ιδιαίτερης αντιμετώπισής του από το ποινικό δικαστήριο. Ο Matza αντιλαμβάνεται την παραβατικότητα ως μια διαδικασία, όπου ο ανήλικος ζει στο μεταίχμιο της συμμόρφωσης ή μη στους δικαιοκούς κανόνες και αποφεύγει τη λήψη κάποιας απόφασης για την οριστική ένταξή του. Έτσι, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική η παρέμβαση των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (δικαστική εξουσία και επιμελητές ανηλικών), καθώς φέρουν την ευθύνη της απονομής ή μη κάποιας ετικέτας στιγματισμού (Φαρσεδάκης, 2005). Περαιτέρω, η σχολή της «υποκουλτούρας», που εκπροσωπείται από τον A. Cohen εστιάζει στην κοινωνικοποίηση ως κεντρικό μηχανισμό της παραβατικότητας με κύρια αναφορά στην περίπτωση των παιδιών των χαμηλότερων κοινωνικά τάξεων, τα οποία κατά την ένταξή τους στο σχολικό σύστημα, που βασίζεται στις αξίες της μεσαίας τάξης, έρχονται σε σύγκρουση με την πολιτιστική τους προέλευση και αντιδρούν (Χάιδου, 1996). Με το φαινόμενο των συμμοριών ανηλικών ασχολούνται οι Cloward και Ohlin, σύμφωνα με τους οποίους η παραβατικότητα αποτελεί τον βασικό συντελεστή για τη σύσταση αυτής της ιδιαίτερης ομάδας, καθόσον το τιμωρητικό στοιχείο που συνδέεται άρρηκτα με κάθε παραβατική πράξη την καθιστά επικίνδυνη, ώστε να αποτελεί μια πρόκληση για δράση και πιθανόν μια αναγκαία «μυσταγωγία» για την καθιέρωση κάποιου ανηλικού ως μέλους της ομάδας (Φαρσεδάκης, 2005).

1.1.3. Η σχολή του στιγματισμού ή της ετικέτας

Η βασική παραδοχή της σχολής αυτής, με εκπρόσωπο τον Howard Becker είναι ότι η παραβατικότητα είναι κατασκεύασμα των κρατουσών κοινωνικών ομάδων (Χάιδου, 1996). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, αρχικά το άτομο εμφανίζει μια «πρωτογενή παρέκκλιση» για ποικίλους προσωπικούς λόγους (διάθεση πειραματισμού, παιχνίδι, περιπέτειας, παρότρυνση συνομηλικών), με συνέπεια η συμπεριφορά του αυτή να χαρακτηρίζεται από την κοινωνία ως μη φυσιολογική και κατά αυτόν τον τρόπο να στιγματίζεται και να καθίσταται πλέον προβληματική η επανένταξη του στον κοινωνικό ιστό. Με αποτέλεσμα να δημιουργείται, σε προσωπικό και συλλογικό συνειδησιακό επίπεδο, ένα διακριτικό στοιχείο

που λειτουργεί στο εξής ως «επικόλληση ετικέτας».

1.1.4. Η σχολή της ανομίας

Η σχολή της ανομίας έχει ως κύριο εκπρόσωπο τον E. Durkheim, ο οποίος αποκαλεί «ανομία» (anomie) την κοινωνική κατάσταση απουσίας ή σύγχυσης των αξιών και των κανόνων που κατευθύνουν τη συμπεριφορά και τη δράση των κοινωνικών υποκειμένων (Χαίδου, 1996). Η ανομία προκαλείται από απότομες κοινωνικές μεταβολές που τα μέλη της δεν είναι προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν και είναι φυσικό επακόλουθο των δεσμών οργανικής αλληλεγγύης οι οποίοι συνέχουν ένα κοινωνικό σύστημα. Για την καταπολέμηση του φαινομένου της ανομίας εισάγει την αρχή της ορθολογικότητας και αποτελεσματικότητας στην κοινωνική οργάνωση και εξέλιξη (Ιντζεσίλογλου, 2014). Περαιτέρω, ο Durkheim θεωρεί την παραβατικότητα ως μια κανονική και αναμενόμενη κατάσταση του κοινωνικού βίου, όχι μόνο γιατί εκδηλώνεται σε όλες τις κοινωνίες, αλλά επιπλέον συμβάλλει, έστω και με αρνητικό τρόπο, στην επιβεβαίωση της κανονικότητας και της συνέχειας ενός κοινωνικού συστήματος, γιατί η εκδήλωση παραβατικότητας ενεργοποιεί τους μηχανισμούς κοινωνικής αντίδρασης, μέσω της κοινωνικής καταδίκης και αποδοκιμασίας του παραβάτη, με αποτέλεσμα να συμβάλλει έμμεσα στην ενίσχυση της κοινωνικής κανονικότητας, της ενσωμάτωσης και της συνοχής των κοινωνικών συστημάτων (Ιντζεσίλογλου, 2007).

1.1.5. Η σχολή του λειτουργισμού

Σύμφωνα με τον Talcott Parsons, η λειτουργική σχολή εκφράζει μια ανησυχία για τις επιπτώσεις της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων ως προς τη σταθερότητα και την αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος. Το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας θεωρείται αποτέλεσμα ανεπαρκούς ή ακατάλληλης κοινωνικοποίησης. Ωστόσο, σύμφωνα με την ανωτέρω σχολή, η κοινωνικοποίηση συνιστά μια αναγκαία, θετική λειτουργία, την οποία οφείλουν να εκπληρώνουν τα συστήματα, προκειμένου να συντελεσθεί η βασική για τη συνέχειά τους «αυτοποίηση». Με τη διαδικασία αυτή, εξασφαλίζεται η συγκρότηση των κοινωνικών υποκειμένων, τα οποία αποκτούν συνοχή (συλλογική ταυτότητα) και επιτυγχάνεται η βιολογική, πολιτισμική και οικονομική τους εξέλιξη (Ιντζεσίλογλου, 2007).

1.1.6. Η σχολή του Σικάγου

Σύμφωνα με τη σχολή του Σικάγου («κοινωνιολογίας των πόλεων»), το φαινόμενο της παραβατικότητας οφείλεται στην ανεξέλεγκτη μετανάστευση των ανθρώπων κυρίως στις

μεγαλουπόλεις, στις οποίες μειώνεται ο κοινωνικός έλεγχος και η κοινωνική συνοχή και παρατηρούνται φαινόμενα «περιθωριακότητας» και αποξένωσης, που συμβάλλουν στην ανάπτυξη παραβατικών συμπεριφορών (Ιντζεσίλογλου, 2007). Ο εκπρόσωπός της Robert Park αναφέρει ως «περιθωριακό» τον άνθρωπο που ανήκει ταυτόχρονα σε δύο ή περισσότερους κοινωνικούς και πολιτισμικούς κόσμους, χωρίς όμως να αισθάνεται ότι πραγματικά ανήκει σε κάποιον απ' αυτούς, όπως οι μετανάστες και μιγάδες. Ωστόσο, η περίοδος της εφηβείας αποτελεί ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό ηλικιακό στάδιο για την ανάπτυξη του φαινομένου της περιθωριακότητας, όπως και της παραβατικότητας, καθώς το άτομο βρίσκεται στο μεταίχμιο της μετάβασης από την παιδική στην ώριμη νεανική ηλικία.

1.2. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Η ανήλικη παραβατικότητα θα μπορούσε συνεπώς να κατανοηθεί, σύμφωνα με κάποιους κορυφαίους κοινωνιολόγους (λ.χ. Durkheim, Weber κ.α.), ως μια εμπειρική κατηγορία “a priori” διαμορφωμένη, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ιδιότητες, που επιτρέπει την παρέμβαση της «κοινωνικής μηχανικής» (Κοσκινάς σε Μπεζέ, 1990).

Ειδικότερα, σύμφωνα με την οπτική γωνία του Γάλλου κοινωνιολόγου Emile Durkheim, αποτελεί «φυσική» συνέπεια της κατάρρευσης της «οργανικής αλληλέγγυας» σχέσης του ατόμου με την κοινωνία, η οποία προκαλείται από την έλλειψη κοινωνικής προσαρμογής και ενσωμάτωσης του ανήλικου παραβάτη (Durkheim, 1938&1951).

Υπό το πρίσμα μιας βεμπεριανής προσέγγισης, κατανοείται αφενός ως αποτέλεσμα των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών που διέπουν τη ζωή του ανήλικου και αφετέρου ως απόρροια μιας συγκεκριμένης επιλογής μεταξύ περισσότερων εναλλακτικών λύσεων, που συνάδει με την προσωπική κατανόηση, αντίληψη και αξιακό υπόστρωμα του “εκάστοτε” νεαρού δράστη (Weber, 1946).

Στο πλαίσιο μιας γενικότερης θεώρησης, οι βασικές αιτίες του παραβατικού φαινομένου ανάγονται στις κοινωνικές δομές και τους πολιτειακούς θεσμούς. Προκύπτει έτσι μια αντιφατική παραδοξότητα, ότι η έκνομη νεανική συμπεριφορά, ως μια μορφή του κοινωνικού περιθωρίου, παράγεται και εξελίσσεται μέσω κοινωνικοποιητικών θεσμών (Τζαννόνε-Τζώρτζη σε Μπεζέ, 1990), όπως η οικογένεια, η εκπαίδευση, ο εργασιακός χώρος, τα Μέσα Μαζικής ενημέρωσης, αλλά και η ίδια η Πολιτεία (Νόβα-Καλτσούνη, 1993).

Αυτό οφείλεται στο ότι η εσωτερική δομή των ανωτέρω θεσμών και λειτουργιών είναι διαμορφωμένη κατά τέτοιο τρόπο από τις κυρίαρχες κοινωνικές δυνάμεις και το συνάδον

πολιτειακό πλαίσιο, που ευνοεί την παραγωγή αντικοινωνικών μορφών συμπεριφοράς (Σαββουλίδη σε Μπεζέ, 1990)

1.2.1. Οικογενειακό περιβάλλον

Στο πλαίσιο του κοινωνιολογικού θετικισμού, η οικογένεια είναι το σημείο αναφοράς το οποίο αναφέρεται πιο συχνά. Σύμφωνα με τον επικρατούντα κοινωνιολογικό θετικισμό, υπάρχει ρητή και μια υποσυνείδητη αιτιώδης σχέση μεταξύ των δυσμενών οικογενειακών συνθηκών και της νεανικής παραβατικότητας (Georgoulas, 2009). Οι θεωρίες που αντιλαμβάνονται την οικογένεια ως παράγοντα γένεσης της εγκληματικής προδιάθεσης του νέου χωρίζονται κυρίως σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν το θέμα και τον παράγοντα στον οποίο εστιάζουν το ενδιαφέρον τους. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει θεωρίες που αποδίδουν πρωταρχική σημασία στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ γονέα και παιδιού και που ασχολούνται με θέματα όπως η επίβλεψη, η επιβολή, η ανατροφή και η κοινωνικοποίηση. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται παράγοντες που διακρίνουν μια αποκλίνουσα οικογένεια. Το μέγεθος, η οικονομική κατάσταση και ο τύπος της οικογένειας, αποτελούν τους πιο σημαντικούς παράγοντες. Η έρευνα επίσης αναφέρεται και στο ίδιο το παιδί και κυρίως στον τρόπο που δέχεται, ερμηνεύει και μετατρέπει αυτές τις παραμέτρους σε συμπεριφορά. Ένα κοινό στοιχείο και των δύο κατηγοριών είναι το ψυχολογικό υπόβαθρο του νεαρού εγκληματία, είτε αυτό παρουσιάζεται μέσω μιας ψυχαναλυτικής ερμηνείας των διαπροσωπικών σχέσεων, είτε μέσω ψυχολογικής προσέγγισης των κοινωνικών παραμέτρων (Georgoulas, 2009). Όσον αφορά το οικογενειακό περιβάλλον, η ανεργία των γονέων φαίνεται να αποτελεί μείζον ζήτημα για το γεγονός ότι τα παιδιά γίνονται παραβάτες. Οι συμπεριφορές μη συμμόρφωσης των παιδιών σχετίζονται με συγκεκριμένα πρότυπα γονεϊκής συμπεριφοράς και σχέσεων γονέα – παιδιού. Τα παραβατικά στοιχεία που μπορεί να εμφανίζει στην προσωπικότητα του ο ανήλικος είναι απόρροια άσχημης επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών. Η δυσλειτουργία στις διαπροσωπικές σχέσεις ενδεχομένως να οφείλεται είτε στην ανευθυνότητα των γονέων απέναντι στα παιδιά τους και στην έλλειψη χρόνου των γονέων να ασχοληθούν μαζί τους είτε στην αμέλεια των γονέων για τα συναισθήματα των παιδιών τους (Γεωργούλας, 2000). Η σκληρή απόρριψη των γονιών ή η ακραία υπερπροστασία, σε συνδυασμό με διαφωνίες των γονιών ως προς τη διαπαιδαγώγηση προκαλούν μια έντονη οικογενειακή δυσλειτουργία, που έχει ως αποτέλεσμα την αντίδραση του παιδιού και τη διαφυγή από την πειθαρχία (Γεωργούλας, 2000). Επίσης, η αντικοινωνική συμπεριφορά του ενός γονέα έχει αντίκτυπο

στο παιδί και στην υιοθέτηση στοιχείων αυτής της αντικοινωνικής συμπεριφοράς από αυτό. Μια διαφοροποιημένη μεταχείριση ανάμεσα στα παιδιά αυξάνει τις πιθανότητες παραβατικής συμπεριφοράς (Νόβα - Καλτσούνη, 2001).

Η άσκηση βίας μπορεί να είναι επιζήμια και σχεδόν βλαβερή για την ψυχική υγεία του παιδιού. Η βίαιη συμπεριφορά των γονέων επιφέρει τη μη ομαλή ανάπτυξη του παιδιού και το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει να μην συμβάλλει στην πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική του εξέλιξη, αλλά να το χαρακτηρίζει η έλλειψη ερεθισμάτων και συναισθήματα ενοχής, απόρριψης και κατωτερότητας, με αποτέλεσμα να είναι επιρρεπή στην παραβατικότητα, βρίσκοντας καταφύγιο σε αυτή (Ζάχαρης, 2003).

Η παραβατική συμπεριφορά ελλοχεύει στις περιπτώσεις διάλυσης της οικογένειας μέσω του συζυγικού χωρισμού, κατά τον οποίο οι ανήλικοι προσλαμβάνουν τις έντονες διαμάχες και οδηγούνται σε παραβατικές συμπεριφορές για να φύγουν από το «πολεμικό περιβάλλον» (Νόβα - Καλτσούνη, 2005). Όντας τα πιο αδύναμα μέλη της οικογένειας απορροφούν όλες τις συγκρούσεις και τις αρνητικές συμπεριφορές και τους ασκείται ο αντίκτυπος από την κοινωνική εικόνα που προβάλλει η οικογένεια (Κατσιγαράκη, 2011). Σύμφωνα με μελέτες, η παραβατική πράξη κατά την περίοδο της εφηβείας οφείλεται στην ποιότητα των σχέσεων της οικογένειας, στον τρόπο διαπαιδαγώγησης και οριοθέτησης των παιδιών και στην ύπαρξη κακοποίησης και παραμέλησης μέσα στην οικογένεια. Αναφορικά με το ρόλο της μητέρας αποδεικνύεται ότι η συμπεριφορά της επιφέρει μεγαλύτερες επιπτώσεις στην ψυχοσύνθεση του ανήλικου συγκριτικά με τον πατέρα. Η απουσία της μητέρας από το οικογενειακό περιβάλλον είτε ρεαλιστικά είτε συναισθηματικά προκάλεσε στα παιδιά κατάλοιπα και απωθημένα συναισθήματα με αποτέλεσμα να διακατέχονται από μια συναισθηματική ρηχότητα και τα ίδια στην προσωπική τους ζωή και να αποφεύγουν οποιαδήποτε ένδειξη τρυφερότητας (Κατσιγαράκη, 2011).

1.2.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο

Στη σημερινή κοινωνία, η εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της μελλοντικής επιτυχίας του παιδιού. Το εκπαιδευτικό σύστημα κατέχει σημαντική θέση και έχει υποκαταστήσει λειτουργίες που στο παρελθόν εκτελούσε η οικογένεια. Η συνολική κοινωνική ευημερία των παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της υγείας, της αναψυχής, της ηθικής και της ακαδημαϊκής εξέλιξης, σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από το εκπαιδευτικό σύστημα και τους εκπαιδευτικούς που το υπηρετούν (Schafer&Polk, 1967).

Ο Kvaraceus πίστευε ότι αν και το σχολείο δεν προκαλεί άμεσα την παραβατικότητα, μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες που ωθούν σε παραβατική συμπεριφορά (Kvaraceus, 1945). Όταν οι προσδοκίες για επιτυχία στο εκπαιδευτικό σύστημα εμποδίζονται, η αυτοεκτίμηση του μαθητή, και η εκτίμησή του για το ρόλο και την αξία του σχολείου πέφτουν δραματικά. Οι Hawkins και Lishner ανέφεραν ότι η χαμηλή μαθησιακή ικανότητα, οι κακές ακαδημαϊκές επιδόσεις, η χαλαρή σχέση με το σχολείο, και η χαμηλή αφοσίωση στις σχολικές υποχρεώσεις σε συνδυασμό με τις συναναστροφές με παραβατικούς συμμαθητές αποτελούν παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην εγκληματικότητα (Hawkins&Lishner, 1987). Σύμφωνα με εγκληματολογικές θεωρίες, η αποτυχία της παιδείας, οι αδικαιολόγητες απουσίες και ο χαλαρός δεσμός με το σχολείο συμβάλλουν στη υιοθέτηση αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και οι σχολικές εμπειρίες συνιστούν μια προφανή πηγή επιδράσεων από το κοινωνικό περιβάλλον, οι οποίες παίζουν ρόλο στην επίδραση της συμπεριφοράς (Δήμου, 2003). Η εγκατάλειψη του σχολείου συνδέεται θετικά με την εγκληματικότητα των ανηλίκων τόσο μακροπρόθεσμα όσο και βραχυπρόθεσμα (Thornberry, Moore, &Christenson, 1985).

Οι σχολικοί παράγοντες που σχετίζονται με την εγκληματικότητα των εφήβων, περιλαμβάνουν την ύπαρξη συγκεκριμένων μαθησιακών δυσκολιών, τη χαμηλή λεκτική νοημοσύνη, τα χαμηλά επιτεύγματα στο σχολείο και τη χαμηλή αφοσίωση σε αυτό (Farrington, 2005). Πρόσθετοι παράγοντες που προβλέπουν την εγκληματικότητα είναι η εγκατάλειψη του σχολείου, οι πολλαπλές μεταβάσεις σε αυτό, η αναστολή και η αποβολή από το σχολείο και η χαμηλή ακαδημαϊκή παρακολούθηση (Valois etal, 2002).

1.2.3. Κοινωνικό περιβάλλον

Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με την ανεργία περιορίζει το νέο από την δυνατότητα απόκτησης επιθυμητών αγαθών οδηγώντας τον σε περιθωριακή θέση μέσα στην κοινωνία. Εκλαμβάνει, επομένως, την κοινωνία ως ένα μη γόνιμο περιβάλλον έκφρασης και ακατάλληλο στήριξης, ανάπτυξης και ανεξαρτητοποίησης (Αρτινοπούλου, 2001).

Σε ατομικό επίπεδο, ιδιαιτερότητες της κάθε προσωπικότητας μέσα σε μια ομοιογενή κοινωνία μπορεί να δημιουργήσουν ένα αφιλόξενο κοινωνικό περιβάλλον, ο δε νεανικός παρορμητικός χαρακτήρας εύκολα μπορεί να απογοητευθεί και να παραιτηθεί. Η αστάθεια του χαρακτήρα του ανήλικου και η έλλειψη αυτογνωσίας σε συνδυασμό με μη ολοκληρωμένη κρίση δεν επιτρέπει στους ανήλικους να αντιληφθούν με διαύγεια τις καταστάσεις (Αρτινοπούλου, 2001). Επιπλέον, η αποκοπή του ομφαλίου λώρου με την

οικογένεια και η απουσία επικοινωνίας μεταξύ των μελών, συντελεί στην επιδείνωση την κρίσης του οικογενειακού θεσμού. Κατά συνέπεια η απομάκρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον και τις αξίες που αυτό πρεσβεύει επιφέρει σύγχυση στο παιδί και το απομονώνει, συντελώντας στην εμφάνιση επιθετικότητας (Αρτινοπούλου, 2001).

Πέραν του ατομικού επιπέδου, το φιλικό περιβάλλον αποτελεί πρόσφορο έδαφος για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Τα παιδιά όταν απομακρύνονται από την οικογένεια, πλησιάζουν προς τους συνομηλίκους αναζητώντας από αυτούς την κάλυψη των συναισθηματικών τους κενών κι ένα στήριγμα. Οι φίλοι αντικαθιστούν ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής των παιδιών και κερδίζουν τον θαυμασμό και τον σεβασμό τους, δύναται δε να επηρεάσουν στην υιοθέτηση θετικών ή αρνητικών συμπεριφορών (Τρίγκα-Μερτίκα, 2011).

Έρευνες καταδεικνύουν ότι η συνεχής αλληλεπίδραση με τους φίλους έχει μια θετική επίδραση στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς. Οι Vasquez και Zimmerman (2014), χρησιμοποίησαν μια γενική κλίμακα μέτρησης που μετρά το συχνότητα, την αλληλεπίδραση και τον τρόπο διασκέδασης με τους φίλους. Οι μετρήσεις ανέφεραν ότι η εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς είναι ανάλογη με τον χρόνο που δαπανάται στην αλληλεπίδραση με τους φίλους. Περισσότερος χρόνος με φίλους ισούται αύξηση της πιθανότητας για παραβατική συμπεριφορά. Δημιουργείται ωστόσο μια προβληματική όσον αφορά την έρευνα διότι δεν διαχωρίζεται εάν ο χρόνος αυτός καθ' αυτός προκαλεί την παραβατική συμπεριφορά ή την προκαλεί ο χρόνος που δαπανάται στις δραστηριότητες που επιλέγουν με τους φίλους τους (Vasquez & Zimmerman, 2014).

Στην προβληματική αυτή αναφέρεται η θεωρία του Regnerus η όποια μετράει αποκλειστικά το χρόνο που περνάνε τα άτομα με τους φίλους τους και συμπεραίνει ότι η επαφή με τα άτομα μπορεί να αποτελέσει αίτιο παραβατικής συμπεριφοράς. Επιπλέον, οι Osgood και συν πρόσθεσαν πως δεν έχει σημασία το υπόβαθρο της παραβατικότητας που υπάρχει εντός του φιλικού περιβάλλοντος, αλλά κυρίως στην επιλογή των δραστηριοτήτων. Εάν ο χρόνος τους ξοδεύεται σε δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνουν συγκεκριμένη δομή και δεν ελέγχονται από κάποια μορφή εξουσίας, πολλαπλασιάζει τις πιθανότητες εμφάνισης αυτής συμπεριφοράς (Vasquez & Zimmerman, 2014).

Περαιτέρω, σύμφωνα με τους Cohen και Prinstein, οι φίλοι με υψηλότερη θέση (status) συμβάλλουν ως μέσο επίδρασης της κοινωνικοποίησης, δηλαδή η έντονη προσωπικότητα της παρέας αποτελεί πηγή θαυμασμού και μίμησης. Παράλληλα, η ποιότητα της φιλίας και ο βαθμός σύνδεσης αυξάνει τις πιθανότητες εμπλοκής σε μια παραβατική πράξη (Vasquez & Zimmerman, 2014).

Επιπρόσθετα, συχνά, οι ανήλικοι οργανώνονται σε ομάδες (συμμορίες) με κάποιου

είδους ιεραρχία, συμμετέχοντας σε βίαιες ενέργειες και οδηγούνται σε πλείστες μορφές παρανομίας και φυγής από τα παραδεκτά κοινωνικά πρότυπα: κλοπές, ναρκωτικά, καταχρήσεις, αλκοολισμό, πορνεία, βιασμό, δολοφονία, αυτοκτονία (Αρτινοπούλου, 2001). Συνήθως η ένταξη σε κάποια συμμορία γίνεται μέσω μιας άτυπης διαδικασίας, κατά την οποία το υποψήφιο μέλος οφείλει να αποδείξει ότι αξίζει τη θέση αυτή τελώντας κάποια παραβατική πράξη που θα του υποδείξει η ηγετική ομάδα.

Στο πλαίσιο της κοινωνίας, ισχυρός παράγοντας επίδρασης στα μέλη της αποτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ο τηλεοπτικός δέκτης συμβάλλει ενεργά στη δημιουργία συναισθημάτων κοινωνικής ανισότητας προβάλλοντας στους νέους έναν κόσμο ματαιόδοξο, που όχι μόνο απέχει από αυτούς αλλά είναι σχεδόν άπιαστος οξύνοντας το αίσθημα του κοινωνικά κατωτέρου και οικονομικά ανίσχυρου (Φαρσεδάκης, 2005). Οι ανήλικοι ως επί το πλείστον λόγω της πνευματικής ανωριμότητας που τους χαρακτηρίζει δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να φιλτράρουν τα μηνύματα που καταγράφονται στο υποσυνείδητο τους με αποτέλεσμα να μιμούνται τρόπους ζωής που τους προβάλλονται. Συνεπώς, η τηλεόραση μπορεί να πυροδοτήσει στους ανηλίκους ασυνείδητα μια συμπεριφορά που τους οδηγεί στο να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά, θεωρώντας όμως πως οι ίδιοι επέλεξαν να συμπεριφερθούν με αυτόν τον τρόπο χωρίς να τους έχει ασκηθεί κάποια εξωτερική επιρροή (Φαρσεδάκης, 2005).

Τέλος, ως τέταρτη εξουσία τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβάλλουν εικόνες και πρότυπα από άπιαστη για το μέσο πολίτη ζωή, τα οποία υιοθετούνται από τους ευάλωτους νέους, που δεν μπορούν να φιλτράρουν τα μηνύματα, υποκύπτοντας στην γέννηση ανομικών συναισθημάτων που τους οδηγούν στην τέλεση παραβατικών πράξεων (Γεωργούλας, 2000).

1.2.4. Οικονομικές συνθήκες

Όσον αφορά τους οικονομικούς παράγοντες, το επίπεδο φτώχειας κι ο τόπος διαμονής είναι στοιχεία που μπορεί να συμβάλλουν στην καλλιέργεια παραβατικής συμπεριφοράς. Η φτώχεια δεν αποτελεί καθαυτό αίτιο ανάπτυξης της παραβατικής συμπεριφοράς αλλά πνευματικής και ηθικής υπολειτουργίας. Συνεπώς κατά μια έννοια συμβάλλει στην υποβάθμιση του αναπτυξιακού συστήματος (Φαρσεδάκης, 2005). Η παραβατικότητα επηρεάζεται από την πορεία των οικονομικών εξελίξεων και την διαδοχική αυξομείωση της οικονομίας.

Η φτώχεια, η ανεργία και η οικονομική ύφεση έχουν συνδεθεί σε παγκόσμιο επίπεδο με την αύξηση των ποσοστών εγκληματικότητας. Τα εγκλήματα βίας και κατά της ιδιοκτησίας συνδέονται επίσης με την απόλυτη και σχετική φτώχεια, καθώς και με την οικονομική

ανισότητα (Kawachi, Kennedy, & Wilkinson, 1999). Επιπλέον, η ανεργία κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης ωθεί τους φτωχούς και εξαθλιωμένους πολίτες σε παραβατικές συμπεριφορές.

Υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι στην περίοδο που προηγήθηκε της κρίσης στην Ελλάδα, τα ποσοστά εγκληματικότητας είχαν ήδη αρχίσει να ανεβαίνουν (Tsouvelas, etal, 2015). Η αύξηση των διαζυγίων επίσης γνώρισε σημαντική άνοδο και παράλληλα με την ανεργία φαίνεται να συνδέονται στενά με την εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών (Giotakos, Karabelas, & Kafkas, 2011). Σύμφωνα με τους Stuckler, Basu και Suhrcker μεταξύ 1970 και 2007 σε όλη την Ευρώπη για κάθε 1% αύξηση των ποσοστών ανεργίας σημειώθηκε αύξηση των ανθρωποκτονιών κατά 0,79%. Μελέτη που διεξήχθη σε 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πρόσφατη οικονομική ύφεση είχε πολλαπλές αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις, όπως η ανεργία, οι αυτοκτονίες, οι ανθρωποκτονίες και η κατάχρηση αλκοόλ (Stuckler, Basu, Suhrcke, Coutts, & McKee, 2009).

1.2.5. Γενετικοί παράγοντες

Έχει υποστηριχθεί ότι γεγονότα που συνέβησαν στα αρχικά στάδια ανάπτυξης του ατόμου σχετίζονται με τα προβλήματα διαγωγής. Βιώματα που διαδραματίστηκαν κατά την ηλικία των τριών ετών μπορούν να εμφανιστούν στην ηλικία των δεκαοχτώ με την μορφή βίαιων πεποιθήσεων. Υποδεικνύεται λοιπόν ότι οι διακυμάνσεις στην λειτουργία των σχετικών νευρικών συστημάτων κατά την πρώιμη παιδική ηλικία, μπορεί να επηρεάσουν την ευπάθεια που έχει ένα άτομο στις διαταραχές διαγωγής (Γεωργούλας, 2000). Στους γενετικούς παράγοντες μπορούν να ενταχθούν και οι γενετικές ανωμαλίες που ενδέχεται να συμβάλλουν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με εγκληματολογικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί αποδεικνύεται πως τα άτομα με το σύνδρομο ΧΥΥ τείνουν να εμφανίζουν πιο εύκολα παραβατική συμπεριφορά σε αντίθεση με τα άτομα που δεν το εμφανίζουν (Γεωργούλας, 2000). Αυτή η ανικανότητα διαχείρισης του ασυνειδήτου και των επιθυμιών προκαλούν συγκρούσεις στο εσωτερικό σύστημα του ατόμου (Αυτό, Εγώ, Υπερεγώ) με αποτέλεσμα την πρόκληση αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Γεωργούλας, 2000).

Σε περίπτωση που ο ανήλικος πάσχει από αντικοινωνική συμπεριφορά αυτό από μόνο του δεν αρκεί στην πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς. Κάποια σημάδια στην ψυχοπαθολογία των ανηλίκων μπορεί να υποδείξουν βίαιη συμπεριφορά στο μέλλον είναι η ευερεθιστότητα, οι έντονες ψυχολογικές μεταπτώσεις και η συναισθηματική ανωριμότητα. Η διαταραχή τους οδηγεί στο να συμπεριφέρονται ενάντια της νομοθεσίας, τελώντας κλοπές, βιαιοπραγώντας απέναντι στα ζώα και στους ανθρώπους και φέροντας αντιδράσεις σε κάθε

μορφή επιβολής (Γεωργούλας, 2000).

Ορισμένες θεωρίες εστιάζουν στον ψυχισμό του ανηλίκου, στις ασυνείδητες επιθυμίες του που καταπιέζονται και στην πορεία της ζωής του εμφανίζονται με τη μορφή της επιθετικότητας και της αντικοινωνικής διαταραχής. Η επιθετικότητα λαμβάνεται ως μια αντίδραση απέναντι στα βιώματα του ατόμου κατά την πρώιμη ηλικία του. Άλλες θεωρίες υποστηρίζουν την άποψη πως οι νευρώσεις είναι ικανές να διαμορφώσουν μια παραβατική προσωπικότητα. Τέλος υπάρχουν και οι θεωρίες που πιστεύουν πως οι γενετικοί παράγοντες, μετά το περιβάλλον συμβάλλουν στην γέννηση της εγκληματικότητας (Γεωργούλας, 2000).

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Η εγκληματολογική οπτική του δικαίου ανηλίκων αποτυπώνεται στον ορισμό του ως το σύνολο κανόνων δικαίου που αναφέρονται αρχικά στη μεταχείριση των ανήλικων δραστών που τελούν εγκληματικές πράξεις (ποινικό δίκαιο ανηλίκων) και επιπλέον των ανηλίκων που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής (δίκαιο πρόνοιας και αρωγής ανηλίκων) (Πιτσελά, 2013). Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα το ποινικό δίκαιο ανηλίκων, εμπλουτισμένο με τις σύγχρονες τάσεις της παιδοψυχολογίας υιοθετεί τις αντιλήψεις της κοινωνιολογικής θετικής σχολής ή μοντέρνας σχολής της ποινικής επιστήμης (Ανδρουλάκη, 2006). Μετατρέπει έτσι την κλασική ποινική αντίληψη της ανταπόδοσης σε μια ειδικοπροληπτικού τύπου αγωγή («σκοπίμη ποινή») επανακοινωνικοποίησης του δράστη η οποία επικρατεί διεθνώς (Kaiser, 1982). Το νέο καθεστώς που καθιερώνεται στις διάφορες ευρωπαϊκές νομοθεσίες επιφέρει ριζική ανατροπή στο εφαρμοζόμενο δίκαιο. Ο ανήλικος παραβάτης δεν υπάγεται εφεξής στο πεδίο εφαρμογής του κοινού ποινικού δικαίου, αλλά σε ειδικό σύστημα μεταχείρισης, όπου προέχει η κοινωνική επανένταξη και όχι ο τιμωρητικός χαρακτήρας. Θεσπίζονται ειδικά δικαιοδοτικά όργανα, τα Δικαστήρια Ανηλίκων, στα οποία δεν εφαρμόζεται η αρχή της δημοσιότητας - οι συνεδριάσεις τους διεξάγονται «κεκλεισμένων των θυρών» - προς αποφυγή τραυματικών επιδράσεων στον εσωτερικό κόσμο των νεαρών ατόμων. Ο Δικαστής Ανηλίκων, συνεργαζόμενος με ειδικούς επιστήμονες και την οικογένεια του ανήλικου παραβάτη, επιβάλλει το προσήκον κατά περίπτωση μέτρο, για την προστασία του ανήλικου και την αποφυγή πιθανής υποτροπής του στο μέλλον (Πιτσελά, 2013).

2.1. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Στο άρθρο 21 του ισχύοντος Συντάγματος προστατεύονται ρητά η παιδική ηλικία και η νεότητα. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του αυτού άρθρου *«Η οικογένεια ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους»*, ενώ σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, *«Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων»*. Ωστόσο, η κρατική ειδική μέριμνα και προστασία της παιδικής ηλικίας κατοχυρώνεται και στη διεθνή έννομη τάξη, όπως προκύπτει από κείμενα συμβατικού και μη χαρακτήρα (Κουτσουμπίνα σε Μπεζέ, 1990). Ειδικότερα, προστατευτικές διατάξεις της ανήλικης

νεότητας με υπερεθνική αξία περιλαμβάνει η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 25§2), οι Διεθνείς Συμβάσεις και Σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών (λ.χ. το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα) και του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 24) και η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού της 20.11.1989 (Ν..2101/2.12.1992-ΦΕΚ Α' 192), η αποκαλούμενη η "Magna Charta" του παιδιού, που προσδιορίζει ως παιδί κάθε ανθρώπινο ον ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών και κατοχυρώνει τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, την αξιοπρέπεια και την προσωπική αξία του παιδιού, όπως ακόμη τη νομική του προστασία.(Πιτσελά, 2013).

Το ποινικό δίκαιο ανήλικων ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με την ιδιαίτερη ποινική αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη, συμπορευόμενο με τις κατευθυντήριες αρχές της διεθνούς έννομης τάξης για την προστασία της ανήλικης νεότητας (Τρωιάνου-Λουλά σε Μπεζέ, 1990). Ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίησή του από το κυρίως ποινικό δίκαιο, λόγω διαφορετικής στοχοθεσίας, που αποσκοπεί στη διαπαιδαγώγηση και όχι στην τιμώρηση του ανήλικου δράστη, αλλά και των εναλλακτικών μέσων αντιμετώπισης με χαρακτήρα μη ποινικό αμιγώς (Κουράκης, 2012). Θεωρείται άλλωστε επιβεβλημένη η εναλλακτική ποινική μεταχείριση του ανήλικου δράστη, καθόσον η πρόγνωση της παραβατικότητας σε ένα πρώιμο στάδιο, όταν ακόμη οι διαταραχές της συμπεριφοράς των εφήβων δεν έχουν λάβει τον χαρακτήρα της νομικής παρέκκλισης, ωστόσο προοιωνίζουν τη μελλοντική της εμφάνιση, αποτελεί την αποδοτικότερη μέθοδο διαχείρισης του θέματος (Αλεξιάδης, 1996).

Η ιδιαίτερη μεταχείριση των ανήλικων δραστών έγκειται στο γεγονός ότι η παραβατική συμπεριφορά τους απορρέει από ιδιάζοντες παράγοντες και ικανοποιεί διαφορετικές ανάγκες, που δεν περιορίζονται στο ενδεχόμενο όφελος από τη συγκεκριμένη άδικη πράξη. Γίνεται απόλυτα σαφές ότι η παραβατικότητα των ανήλικων παρουσιάζει μια έντονη κοινωνική διάσταση τόσο ως προς τους λόγους γένεσης όσο και ως προς τις επιπτώσεις εκδήλωσης, που καθιστούν αναγκαία, όσο και σκόπιμη, τη δημιουργία ενός ιδιαίτερου δικαιοκώδικου για την αντιμετώπιση του φαινομένου (Κουράκης, 2012).

2.1.1. ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

Στο ελληνικό ποινικό δίκαιο οι διατάξεις που αφορούν τους ανήλικους περιλαμβάνεται στο Όγδοο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, όπως ισχύει με την τελευταία μεταρρύθμιση του Ν. 4619/2019 με τίτλο «Ειδικές διατάξεις για ανήλικους», προς αποφυγή στιγματισμού του ανήλικου παραβάτη ως εγκληματία, που δεν συνάδει με τη φιλοσοφία που πρέπει να διέπει το

Δίκαιο Ανηλίκων, το οποίο είναι πρωτίστως δίκαιο προστασίας και πρόληψης και όχι καταστολής και στιγματισμού».

Σύμφωνα με το άρθρο 121 ΠΚ, «1. *Ανήλικοι νοούνται αυτοί που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν ηλικία μεταξύ του δωδέκατου και του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων.* 2. *Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων*». Κρίσιμο στοιχείο της ποινικής ανηλικότητας είναι ο χρόνος τέλεσης της πράξης και δεν έχει σημασία πότε επήλθε το αποτέλεσμα ή πότε έγινε γνωστή η πράξη. Δηλαδή, ο ανήλικος απασχολεί το Ποινικό Δίκαιο, εφόσον τελέσει την πράξη μετά την συμπλήρωση του δωδέκατου και μέχρι την συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας του.

Αναφορικά με την ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων με βάση τα ηλικιακά όρια, όπως προκύπτει μέσα από το συνδυασμό των άρθρων 121 και 126 του Ποινικού Κώδικα διακρίνονται οι εξής κατηγορίες:

Α) Ανήλικοι ποινικώς αδιάφοροι είναι όσοι έχουν ηλικία κάτω των δώδεκα ετών, οι οποίοι θεωρείται ότι δεν τελούν αξιόποινη πράξη και συνεπώς, δεν υποβάλλονται σε καμία ποινική μεταχείριση (Κατσίρας 2008), αλλά αντιμετωπίζονται με αυτά του Αστικού Κώδικα, ιδίως σωφρονιστικά, από τους έχοντες την επιμέλεια, κατ' άρθρο 1518 ΑΚ.

Β) Ανήλικοι ποινικώς ανεύθυνοι είναι όσοι διανύουν από δωδέκατο (12ο) έως και το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας τους, καθότι σύμφωνα με το άρθρο 126 του Ποινικού Κώδικα «1. *Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από ανήλικο δώδεκα έως δεκαπέντε ετών δεν καταλογίζεται σε αυτόν. Το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.* 2. *Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη και έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται επίσης αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, εκτός αν κρίνεται αναγκαίο να επιβληθεί περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων κατά το επόμενο άρθρο*».

Γ) Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι θεωρούνταν, κατά τα άρθρα 121 και 126 ΠΚ, όσοι έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας τους έως και το δέκατο όγδοο (18ο) έτος της ηλικίας τους. Στις περιπτώσεις αυτές το Δικαστήριο Ανηλίκων θα επιβάλει κάποιο από τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, εκτός αν κριθεί ως έσχατο μέσο, ο ποινικός σωφρονισμός με τη μορφή του περιορισμού του ανηλίκου σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων.

Αξίζει να γίνει αναφορά στην κατηγορία των νεαρών ενηλίκων του άρθρου 133 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο ορίζει ότι «Όταν ο δράστης κατά τον χρόνο τέλεσης αξιόποινης πράξης δεν έχει συμπληρώσει το εικοστό πέμπτο (25^ο) έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο

μπορεί: α) να διατάξει τον περιορισμό του σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων (άρθρο 54) εφόσον κρίνει ότι η τέλεση της πράξης οφείλεται στην ελλιπή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, λόγω της νεαρής ηλικίας και ότι ο περιορισμός αυτός θα είναι αρκετός για να αποφευχθεί η τέλεση άλλων εγκλημάτων, ή β) να επιβάλει μειωμένη ποινή (άρθρο 83). Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται η διάταξη της παρ. 3 εδ. Β' του άρθρου 130».

Τέλος, σχετικά με τη συμπλήρωση του ορίου της ποινικής ανηλικότητας των δεκαοκτώ ετών, υπάρχει πρόβλεψη για την εκδίκαση των περιπτώσεων αυτών, στο άρθρο 130 του Ποινικού Κώδικα, που αναφέρει ότι «1. Η διάταξη του άρθρου 126 παρ. 1 εφαρμόζεται και για ανηλικούς που τέλεσαν αξιόποινη πράξη πριν τη συμπλήρωση του δέκατου πέμπτου έτους και εισάγονται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους. Στην περίπτωση αυτή τα αναμορφωτικά μέτρα παύουν αυτοδικαίως όταν ο υπαίτιος συμπληρώσει το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του. 2. Η διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 εφαρμόζεται και για τους ανηλικούς που τέλεσαν αξιόποινη πράξη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου πέμπτου έτους της ηλικίας τους και εισάγονται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους. Το εδ. β' της προηγούμενης παραγράφου ισχύει και στην περίπτωση αυτή. 3. Αν το δικαστήριο κρίνει ότι η επιβολή αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων δεν είναι επαρκής και ότι ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, μολονότι αναγκαίος για τον ποινικό σωφρονισμό του καταδικασθέντος, δεν είναι πλέον σκόπιμος λόγω της ηλικίας του, μπορεί να διατάξει την έκτιση της ποινής σε σωφρονιστικό κατάστημα. Στην περίπτωση αυτή ο καταδικασθείς κρατείται χωριστά από τους άλλους ενήλικους κατάδικους. 4. Την απόφαση αυτή μπορεί να λάβει το δικαστήριο του τόπου έκτισης της ποινής και μετά τον εγκλεισμό στο ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, ύστερα από αίτηση της διεύθυνσης του καταστήματος ή του αρμόδιου εισαγγελέα, μετά από ακρόαση των ανωτέρω και του καταδικασθέντος. Όταν ο καταδικασθείς συμπληρώνει το 21^ο έτος της ηλικίας του, και στη συνέχεια ανά έτος, το ίδιο δικαστήριο εξετάζει και αυτεπαγγέλτως αν συντρέχει περίπτωση έκτισης της ποινής σε σωφρονιστικό κατάστημα» και για την περίπτωση της εκτέλεσης της ποινής, στο άρθρο 131 ορίζεται ότι «1. Αν ο καταδικασθείς σε περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων συμπλήρωσε το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε, αν κρίνει ότι ο περιορισμός αυτός δεν είναι πλέον σκόπιμος λόγω της ηλικίας του καταδικασθέντος, μπορεί να διατάξει την έκτιση της ποινής σε σωφρονιστικό κατάστημα. 2. Οι παράγραφοι 3 εδ. β' και 4 του προηγούμενου άρθρου ισχύουν και στην περίπτωση αυτή».

2.1.2. ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο ποινικό δίκαιο των ανηλίκων όσον αφορά τους ποινικά υπευθύνους ισχύει το μονιστικό ή μονοπολικό σύστημα, που προβλέπει την επιβολή μέτρου ή ποινής από το δικαστήριο στο δράστη και παρέχει στα μέτρα προβάδισμα, τα οποία δεν απαγγέλλονται ποτέ συμπληρωματικά προς την ποινή. Τα επιβαλλόμενα μέτρα έχουν διοικητικό χαρακτήρα και αποσκοπούν όχι στην τιμώρηση, αλλά στην διαπαιδαγώγηση, στην ηθική και κοινωνική βελτίωση αυτών, ώστε να επανενταχθούν το συντομότερο στην κοινωνία. Δηλαδή τα αναμορφωτικά και τα θεραπευτικά μέτρα συνιστούν αυτοτελείς κατηγορίες των εννόμων συνεπειών του ποινικού δικαίου ανηλίκων, είναι μέτρα ασφαλείας *sui generis* ή αναπληρωματικά της ποινής και δεν υπάγονται στην αρχή της ενοχής, αντί γι' αυτήν, ισχύει στα μέτρα αυτά η βασική αρχή της αναλογικότητας, κατά την οποία επέρχεται ένας περιορισμός των αναμορφωτικών μέτρων όχι μόνο μέσω των προσωπικών συνθηκών του δράστη, αλλά και μέσω της βαρύτητας της πράξης. Γι' αυτό κι ο ανήλικος παραβάτης της δεν κηρύσσεται "ένοχος" από το δικαστήριο και η απόφαση δεν είναι καταδικαστική, αλλά σε περίπτωση θετικής κρίσης το Δικαστήριο αποφαινεται ότι ο ανήλικος "τέλεσε την πράξη", ενώ μπορεί οποτεδήποτε να τα αντικαταστήσει ή και να τα άρει αν κρίνει ότι εκπλήρωσαν το σκοπό τους (ΑΠ 58/2010).

Κατά τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα, τα μέτρα που μπορούν να επιβληθούν σε έναν ανήλικο διακρίνονται σε α) αναμορφωτικά μέτρα, β) θεραπευτικά μέτρα και γ) σωφρονιστικά μέτρα.

2.1.2.1. ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

α) Επίπληξη

Η επίπληξη αποτελεί το πλέον ήπιο αναμορφωτικό μέτρο και συνίσταται στην επίσημη προφορική αποδοκιμασία της πράξης από το Δικαστήριο (Κουράκης, 2005). Η αποδοκιμασία της πράξης πρέπει να συνδέεται με έκκληση στην καλή θέληση, στην τιμή και στη συναίσθηση κοινωνικής ευθύνης του δράστη, με κατανόηση και ενθάρρυνση για μελλοντική σύννομη συμπεριφορά (Πιτσελά, 2013). Επομένως, κρίνεται ορθό ότι θα πρέπει να αποφεύγεται η επιβολή της στις περιπτώσεις εκδίκασης υποθέσεων ερήμην του κατηγορούμενου ανηλίκου, αφού τότε ο επιδιωκόμενος στόχος είναι αμφίβολης αποτελεσματικότητας. Να σημειωθεί ότι η επίπληξη, αν και το συνηθέστερο στην πράξη μέτρο, αποτελεί μέτρο στιγμιαίο με αμφιλεγόμενο αποτέλεσμα, αφού δεν είναι λίγες οι φορές που ο ανήλικος το αντιλαμβάνεται ως ατιμωρησία χωρίς περαιτέρω παιδαγωγική επίδραση. Η αποδοτικότητα του μέτρου ελέγχεται από τον αρμόδιο Επιμελητή Ανηλίκων. Αυτός θα

φροντίζει ώστε να βοηθήσει τον ανήλικο να συνειδητοποιήσει την σημασία των συνεπειών της συμπεριφοράς του, ώστε να προσαρμοστεί σε ένα σύννομο τρόπο ζωής μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο Επιμελητής θα κρίνει, αν το μέτρο καρποφόρησε και μπορεί πλέον να αποσυρθεί ή να αντικατασταθεί με κάποιο άλλο, αν το επιβληθέν δεν είχε θετικά αποτελέσματα. Στην πράξη, όμως, λόγω της χαλαρής φύσης του μέτρου, το έργο της επίβλεψης εκτελείται μόνον τυπικά, παρά ουσιαστικά, με αποτέλεσμα η πρακτική αυτή να οδηγεί στην υποβάθμιση του μέτρου και από το Δικαστικό Σύστημα.

β) Ανάθεση υπεύθυνης επιμέλειας ανηλίκου σε γονείς ή επιτρόπους

Πρόκειται για ένα αυτοτελές κύριο αναμορφωτικό μέτρο - το οποίο προβλέπεται και ως θεραπευτικό - που επιβάλλεται από το Δικαστήριο μετά τη δίκη στο ακροατήριο, αλλά και από τον Εισαγγελέα, πριν από την έναρξη της ποινικής δίωξης (άρθρο 46 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Οι Επιμελητές Ανηλίκων προβαίνουν σε έρευνα για την καταλληλότητα των γονέων, τη σχέση αυτών με το τέκνο τους και την εν γένει κοινωνική παράσταση αυτών, ενώ το Δικαστήριο για την επιβολή του μέτρου αυτού, σταθμίζει την ψυχοκοινωνική και πνευματική κατάσταση των γονέων, καθώς και τη δυνατότητα άσκησης του μέτρου αυτού. Το μέτρο εξειδικεύεται σε δραστηριότητες και προγράμματα θεραπευτικής φύσεως για τον ίδιο τον ανήλικο (μελέτη, σχολείο, συμβουλευτικά προγράμματα κλπ.), καθώς και σε δραστηριότητες που πρέπει να αναλάβουν οι ίδιοι οι γονείς (μαθήματα συμβουλευτικής, προγράμματα για ουσιαστική συνεργασία με τα παιδιά κλπ.). Το Δικαστήριο επιλέγει δραστηριότητες για τους γονείς, αφού έχει προηγηθεί εξέταση του ιστορικού της οικογένειας και των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μελών της. Γίνεται σαφές ότι το μέτρο αυτό κρίνεται αποτελεσματικό και επαρκές, μόνο όταν επιβάλλεται σε ένα πραγματικά υγιές και κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον. Στις περιπτώσεις αδυναμίας άσκησης της γονικής μέριμνας, αυτή ανατίθεται σε τρίτα πρόσωπα, τους επιτρόπους. Για την αποτελεσματικότητά του, μάλιστα, το άρθρο 360 ΠΚ προβλέπει ποινή στέρησης της ελευθερίας για τους γονείς που παραλείπουν να παρεμποδίσουν τον ανήλικο από την τέλεση αξιόποινης πράξης. Το μέτρο αυτό είναι πολύ ουσιαστικό, αφού σκοπό έχει την επίβλεψη και φροντίδα του ανηλίκου με μεγαλύτερη προσοχή και υπευθυνότητα, κυρίως από τους γονείς ή και τους επιτρόπους, με αρωγό στην προσπάθεια τους αυτή τους Επιμελητές Ανηλίκων, οι οποίοι τους καθοδηγούν παραπέμποντάς τους στους αρμόδιους φορείς. Το μέτρο αυτό κρίνεται αναποτελεσματικό και ανεπαρκές στις περιπτώσεις που οι γονείς απουσιάζουν κατά την εκδίκαση της υποθέσεως του τέκνου τους, αφού με τη συμπεριφορά τους αυτή καταδεικνύουν έλλειψη υπευθυνότητας και συνεργασίας με το Δικαστήριο και τους Επιμελητές Ανηλίκων. Ωστόσο, οι Δικαστικές

Αρχές φαίνεται, πλέον, να απέχουν από την συχνή επιβολή του συγκεκριμένου μέτρου, λόγω της αδυναμίας και, κάποιες φορές, και της ανυπαρξίας μηχανισμών κρατικής παρέμβασης και βοηθητικών προγραμμάτων.-

γ) Ανάθεση υπεύθυνης επιμέλειας ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια

Επιβάλλεται σε περίπτωση προβλημάτων ή δυσχερειών κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας ή της επιτροπείας υπό την οποία τελεί το παιδί, όταν βρεθεί κατάλληλη ανάδοχη οικογένεια. Ανάδοχη είναι η οικογένεια που αποτελείται από συζύγους με ή χωρίς παιδιά, ενώ, σε ορισμένες περιπτώσεις, έργο ανάδοχης οικογένειας μπορούν να αναλάβουν και μεμονωμένα άτομα με ή χωρίς παιδιά. Η επιλογή της ανάδοχης οικογένειας γίνεται από τις αρμόδιες Υπηρεσίες Υγείας και την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (ΥΕΑ), εφόσον αυτή (η επιλεγείσα οικογένεια κλπ.) πληροί κάποια κριτήρια (ορθή ψυχοσωματική/νοητική κατάσταση των μελών της οικογένειας, καλό οικονομικό επίπεδο, ηθική κλπ.) και προέρχεται, αρχικώς, είτε από τους κόλπους του ευρύτερου συγγενικού ή κοινωνικού περιβάλλοντος του ανηλίκου, είτε, σε δεύτερη φάση, από οργανωμένα, για το σκοπό αυτό, δίκτυα δομών. Το Δικαστήριο ορίζει επακριβώς τα πεδία εφαρμογής της αναδοχής, εφόσον προηγουμένως καλέσει σε ακρόαση τον υπό αναδοχή ανήλικο και τους γονείς του. Για να αποδώσει το σχετικό μέτρο, κρίνεται σημαντική η λειτουργία ενός συντονισμένου δικτύου συνεργασίας μεταξύ των κατάλληλων φορέων και των υπηρεσιών υγείας. Όμως, ούτε και αυτό το μέτρο τυγχάνει συχνής εφαρμογής, κυρίως λόγω έλλειψης ανάδοχων οικογενειών, καθώς και απροθυμίας αναδοχής ενός παιδιού με παραβατικό ιστορικό.

δ) Ανάθεση επιμέλειας ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ανηλίκων ή σε κατάλληλα ιδρύματα ανηλίκων ή στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Συνηθέστερης εφαρμογής τυγχάνει η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους επιμελητές ανηλίκων της ΥΕΑ. Οι προστατευτικές εταιρίες δραστηριοποιούνται πλέον μόνο για την πρόληψη της θυματοποίησης των ανηλίκων, ενώ η ανάθεση ανηλίκων σε ιδρύματα δεν εφαρμόζεται στην πράξη ως αυτοτελές, μη ιδρυματικό, αναμορφωτικό μέτρο. Η εξαιρετική σημασία του μέτρου έγκειται στην θέση του ανηλίκου υπό ένα καθεστώς παρακολούθησης και επίβλεψης από ένα τρίτο, ανεξάρτητο, έμπειρο, εξειδικευμένο προς τούτο πρόσωπο. Ο επιμελητής είναι αυτός που θα βοηθήσει τον ανήλικο να αντιληφθεί το μέγεθος και τη σοβαρότητα των πράξεων και των συνεπειών τους, ώστε να επανενταχθεί ομαλά στην κοινωνία. Επίσης, διαθέτει το δικαίωμα επέμβασης σε κάθε σύστημα στο οποίο συμμετέχει ο ανήλικος (σχολείο, οικογένεια, κλπ.). Βέβαια, η πραγματικότητα έχει δείξει πως

η ανεπαρκής στελέχωση των ΥΕΑ, καθώς και οι πολλαπλές ανειλημμένες υποχρεώσεις των επιμελητών δημιουργεί σημαντικές δυσχέρειες στην υλοποίηση του μέτρου, με συνέπεια την όχι και τόσο συχνή επιβολή του.

ε) Συνδιαλλαγή ανήλικου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης

Η θεσμοθέτηση του μέτρου της συνδιαλλαγής του ανήλικου δράστη με το θύμα αποτελεί νεωτερισμό του ποινικού δικαίου, με σκοπό τη συμφιλίωση του δράστη με το θύμα και απαιτεί φυσική παρουσία δράστη – θύματος, στο πλαίσιο μιας αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται κυρίως στο πλαίσιο της παράκαμψης της ποινικής διαδικασίας, δηλαδή ως παιδαγωγικό μέτρο που επιβάλλει ο Εισαγγελέας, προκειμένου να μην ασκήσει ποινική δίωξη και λιγότερο ως μέτρο που επιβάλλεται από το Δικαστήριο Ανηλίκων. Το γεγονός ότι δύναται να επιβληθεί από το Δικαστήριο με δικαστική απόφαση, αναιρεί εν μέρει τον χαρακτηρισμό του ως «εξώδικου». Η χρήση του όρου «εξώδικη» υποδηλώνει ότι η διεξαγωγή της συνδιαλλαγής δεν πραγματοποιείται από το Δικαστήριο, η δραστηριότητα του οποίου εξαντλείται στην επιβολή του μέτρου. Με την επιβολή του μέτρου αυτού επιδιώκεται όχι μόνο η αποφυγή ενδεχόμενης μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά καταβάλλονται προσπάθειες να αποκατασταθεί και η κοινωνική ειρήνη μεταξύ θύματος και δράστη.

Και εδώ η εφαρμογή αυτού του μέτρου γίνεται μέσω της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, που αναλαμβάνει να μεσολαβήσει μεταξύ θύματος και δράστη, προκειμένου να διαισθανθεί ο ανήλικος τις συνέπειες της πράξης του και να αναλάβει την ευθύνη του γι αυτές. Για την επίτευξη του μέτρου αυτού, απαιτείται η άμεση ανάγκη ειδικής εκπαίδευσης των επιμελητών στις αρχές και στις προϋποθέσεις της διαμεσολάβησης, ώστε να είναι σε θέση να διεξάγουν τη συνδιαλλαγή με εποικοδομητικό τρόπο τόσο για τον ανήλικο δράστη όσο για το ανήλικο θύμα. Επίσης κρίνεται απαραίτητη η εκπόνηση ενός κώδικα δεοντολογίας – διαδικαστικού πλαισίου, που θα περιλαμβάνει ορισμένες κατευθυντήριες αρχές ως προς την προετοιμασία και τη διεξαγωγή της συνδιαλλαγής. Στην πράξη δίνεται το ερέθισμα αρχικά στον παραβάτη να καταστεί περισσότερο υπεύθυνος, οδηγούμενος σε ειλικρινή μεταμέλεια, ενώ, στην συνέχεια, παρέχεται υλική και συναισθηματική βοήθεια στο θύμα, ώστε να καταφέρει να δώσει συγχώρεση στο δράστη.

Η «Διαμεσολάβηση» (Πανάγος, 2016) μεταξύ δράστη και θύματος μέσω της Υπηρεσίας Επιμελητών ανηλίκων για έκφραση συγγνώμης προς το θύμα και εν γένει εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης. Το μέτρο αποβλέπει στην απευθείας επαφή και

επικοινωνία του ανήλικου με το θύμα, ώστε κατόπιν επιτευχθείσας συνδιαλλαγής και παροχής συγγνώμης μέσω της διαμεσολάβησης του αρμόδιου φορέα, να συντελείται η ανάληψη των ευθυνών του κατηγορουμένου για τις πράξεις του. Δεδομένου επιπλέον ότι συμβάλλει στην ενίσχυση των αισθημάτων αλληλεγγύας ευθύνης απέναντι στην κοινωνία, η όλη διαδικασία θεωρείται ιδιαίτερα παιδαγωγική. Στο ίδιο αναμορφωτικό μέτρο περιλαμβάνεται και η εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, που αφορά την αποκατάσταση της «βλάβης» σε μια ευρύτερη έννοια από αυτήν της «αποζημιώσεως», όπως αναφέρεται στο επόμενο μέτρο.

Τέλος αξίζει να επισημανθεί ότι το συγκεκριμένο αναμορφωτικό μέτρο διαθέτει εκ των πραγμάτων ένα περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, δεδομένου ότι προϋποθέτει την ύπαρξη ενός άμεσου θύματος. Συνεπώς η συνδιαλλαγή δεν μπορεί να αποτελέσει την επίσημη κοινωνική απάντηση σε ένα βασικό όγκο της παραβατικότητας των ανηλίκων, όπως είναι οι παραβάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας και οι παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών.

στ) Αποζημίωση θύματος ή κατ' άλλο τρόπο άρση ή μείωση συνεπειών πράξης

Ο ανήλικος μπορεί να υποχρεωθεί να επανορθώσει τη ζημιά που προξένησε από πόρους που μπορεί ελεύθερα να διαθέτει και σύμφωνα με τις ικανότητές και τις δυνατότητές του και όχι η οικογένειά του² προκειμένου να συνειδητοποιήσει τις συνέπειες της πράξης του (Κουράκης, 2004). Σκοπός του εν λόγω μέτρου είναι να διαισθανθεί ο ανήλικος τη ζημιά ή τη βλάβη που επέφερε η πράξη του και να άρει ή να μειώσει τις συνέπειες αυτής. Η αποκατάσταση του θύματος ή η άρση των συνεπειών της πράξεως επιτυγχάνεται με την παρέμβαση των Επιμελητών Ανηλίκων, οι οποίοι συνδράμουν στο να αντιληφθεί ο δράστης και να αναλάβει τις συνέπειες της πράξης του, καθιστώντας τον υπεύθυνο κι αποτρέποντάς τον από την επανάληψη παραβατικών συμπεριφορών.

ζ) Παροχή κοινωφελούς εργασίας

Η επιβολή του μέτρου προϋποθέτει, κατ' αρχήν, την συναίνεση του ανήλικου και, κατά δεύτερον, την παροχή ειδικής ψυχολογικής υποστήριξης προς αυτόν. Η εργασία, άλλωστε, με την οποία πρόκειται να ασχοληθεί, θα πρέπει να βρίσκεται σε αναλογική αντιστοιχία με κάποια δεδομένα (ηλικία, εκπαίδευση, δεξιότητες, τόπος διαμονής, ωράρια, γενικότερες συνθήκες τέλεσης της πράξης κλπ.) και να είναι πάντα σύμφωνη με την ψυχοσωματική ανάπτυξη και την σχολική φοίτηση του ανήλικου. Επίσης, είναι αυτονόητο ότι η εργασία που ανατίθεται στον ανήλικο θα πρέπει να είναι τέτοιας μορφής (φύση, συνθήκες, χρόνος εργασίας), που να μην είναι δυνατόν να βλάψει την υγεία, την ασφάλεια, αλλά και την ηθική

του ανηλικού (Δημόπουλος-Κοσμάτος, 2010).

Εκτελείται αμισθί για εύλογο χρονικό διάστημα. Η κοινωφελής εργασία παρέχεται σε υπηρεσίες του Κράτους, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ (χωρίς κερδοσκοπικό όφελος), ΜΚΟ. Τα αντικείμενά της μπορεί να ποικίλουν (φροντίδα περιβάλλοντος, δημοσίων χώρων, ηλικιωμένων, φιλανθρωπίες κλπ.). Βασικός στόχος του προγράμματος είναι η αποκατάσταση της ζημιάς από τον ίδιο τον ανήλικο, μέσω της εργασίας που αναλαμβάνει, η οποία πραγματοποιείται προς όφελος της κοινωνίας. Είναι, μάλιστα, ευκαιρία και για τον ίδιο, καθώς ενισχύεται το αίσθημα του ανήκειν σε μια κοινότητα. Και στην εφαρμογή του αναμορφωτικού αυτού μέτρου καθοριστικός είναι ο ρόλος της Υπηρεσίας των Επιμελητών Ανηλίκων, καθώς όχι μόνο αναλαμβάνει την εξεύρεση του κατάλληλου σε κάθε περίπτωση φορέα για την παροχή της κοινωφελούς εργασίας, αλλά συμμετέχει στην παρακολούθηση και εποπτεία του ανηλικού κατά τη διάρκεια παροχής αυτής.

η) Παρακολούθηση ειδικών κοινωνικοψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς

Τα προγράμματα εκμάθησης κοινωνικών δεξιοτήτων και ψυχολογικής υποστήριξης του ανηλικού στοχεύουν στη διαπαιδαγώγηση αυτού, καθώς και στην ομαλή ένταξή του στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, με τα παραπάνω προγράμματα, που υλοποιούνται όχι μόνο από κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς φορείς αλλά και από ιδιωτικούς, μη κυβερνητικές οργανώσεις, επιχειρείται η εξατομικευμένη μεταχείριση του ανηλικού, με σεβασμό στην προσωπικότητά του και στην αξιοπρέπεια του, η βέλτιστη αξιοποίηση του χρόνου του καθώς και η προετοιμασία του για ένταξη στην κοινωνική ζωή.

Στην κατεύθυνση αυτή ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων είναι ουσιαστικός, αφού αυτός δεν περιορίζεται στην εξεύρεση μόνο του κατάλληλου φορέα, αλλά κατατείνει στην παρακολούθηση και εποπτεία του ανηλικού και τελικώς στην αξιολόγησή του.

Αν κι από τα εκτεθέντα προκύπτει ολοφάνερα ότι πρόκειται για ένα μέτρο που κινείται σε απολύτως θετική κατεύθυνση, η απουσία πρωτοκόλλων συνεργασίας μεταξύ των φορέων και των Εισαγγελικών-Δικαστικών αρχών οδηγεί σε ισχνή εφαρμογή του μέτρου.

θ) Φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης

Στοχεύει στην κοινωνική ένταξη του ανηλικού μέσω της διαπαιδαγώγησης και της επαγγελματικής κατάρτισης, εφόδια που ίσως αποτρέψουν περαιτέρω υποτροπή του σε παράνομες πράξεις. Για την υλοποίησή του απαιτούνται δωρεάν προγράμματα από ιδρύματα δημοσίου χαρακτήρα ή από σχετικά επιδοτούμενα προγράμματα, προϋπόθεση λίγο

δύσκολη, ωστόσο, στην πράξη.

ι) Παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής

Το παρόν πρόγραμμα θεσπίστηκε καθότι είχε παρατηρηθεί πως οι περισσότερες αξιόποινες πράξεις που τελούν οι ανήλικοι έχουν να κάνουν με παραβάσεις του ΚΟΚ και, μάλιστα, με την έλλειψη άδειας οδήγησης: Πολλοί ανήλικοι αποτυγχάνουν στις γραπτές εξετάσεις για τα σήματα κυκλοφορίας, δεν αποκτούν την άδεια και καταλήγουν σε οδικές παραβάσεις. Τα σχετικά προγράμματα εστιάζουν κυρίως στην αντιμετώπιση προβλημάτων μαθησιακών δυσκολιών, δυσλεξίας κλπ. Τα προγράμματα που λειτουργούν είναι υπό την αιγίδα της Εισαγγελίας Ανηλίκων σε συνεργασία με την κατά τόπο Τροχαία και τον αντίστοιχο Δήμο. Ένα από τα ισχύοντα κι επιτυχημένα προγράμματα είναι το ειδικό πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής «Πάνος Μυλωνάς».

ια) Ανάθεση εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης ανηλίκου σε εταιρείες ή σε Επιμελητές Ανηλίκων

Παράλληλα με την απλή επιμέλεια ισχύει και η εντατική και προβλέπεται για σοβαρές, κατά κύριο λόγο, περιπτώσεις παραβατικότητας, ώστε να μην χρειαστεί η επέμβαση του ιδρύματος. Προβλέπεται εντατική υποστηρικτική και ενθαρρυντική διαδικασία διαπαιδαγώγησης και εποπτείας.

ιβ) Τοποθέτηση σε κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής

Η τοποθέτηση του ανηλίκου σε Ίδρυμα Αγωγής αποτελεί το αυστηρότερο και το μοναδικό στερητικό της ελευθερίας αναμορφωτικό μέτρο και επιβάλλεται μόνο στην περίπτωση που όλα τα ανωτέρω εκτεθέντα αναμορφωτικά μέτρα αποδειχθούν αναποτελεσματικά. Περαιτέρω απαιτείται και η θεμελιωμένη κρίση ότι η προσωπικότητα του ανηλίκου σε συνδυασμό με το υπάρχον οικογενειακό και εν γένει κοινωνικό περιβάλλον θα τον οδηγήσει στην τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων σημαντικής βαρύτητας. Κατά την εισαγωγή του ανηλίκου στο Ίδρυμα ερευνώνται η προσωπικότητά του, οι γραμματικές του γνώσεις αλλά και οι δεξιότητές του, προκειμένου να καταρτιστεί ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα, που θα στοχεύει στην αγωγή του, στην κοινωνική του επανένταξη, στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική του κατάρτιση. Τα στοιχεία αυτά και η εν γένει συμπεριφορά του εντός του Ιδρύματος, καταγράφονται στο Δελτίο Διαγωγής του, επί του οποίου συντάσσεται έκθεση προς το Δικαστή Ανηλίκων. Το αναμορφωτικό μέτρο της τοποθέτησης σε Ίδρυμα παύει αυτοδικαίως με τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της

ηλικίας του υπαιτίου.

ιγ) Επιβολή πρόσθετων αναμορφωτικών μέτρων

Κατά την διάταξη του άρθρου 122 παρ. 2 ΠΚ, το Δικαστήριο Ανηλίκων μπορεί να επιβάλλει στον ανήλικο και πρόσθετες υποχρεώσεις, που να αφορούν τον τρόπο ζωής του ή τη διαπαιδαγώγησή του, για παράδειγμα την απαγόρευση συναναστροφής με συγκεκριμένο πρόσωπο που τον παρασύρει στη χρήση ναρκωτικών ουσιών ή στη χρήση αλκοόλ, την απαγόρευση μετάβασης σε συγκεκριμένους χώρους, την απαγόρευση εξόδου τις μεταμεσονύκτιες ώρες, την προσκόμιση σχολικού ελέγχου βαθμολογίας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και άλλα.

Η επιβολή των πρόσθετων υποχρεώσεων προϋποθέτει την επιβολή συγκεκριμένου αναμορφωτικού μέτρου. Ο νομοθέτης δεν ορίζει τις υποχρεώσεις που μπορεί να επιβληθούν επιπρόσθετα στον ανήλικο, ωστόσο θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι πρόσθετες αυτές υποχρεώσεις θα πρέπει αρχικά να είναι αναγκαίες, κατάλληλες και να εξυπηρετούν την υλοποίηση ή να ολοκληρώνουν την λειτουργία του κύριου αναμορφωτικού μέτρου που επιβλήθηκε στον ανήλικο (Δημόπουλος-Κοσμάτος, 2010).

Για την επιλογή του καταλληλότερου απαιτείται κρίση, ευαισθησία, επινοητικότητα, φαντασία και προσωπικό ενδιαφέρον του Δικαστή Ανηλίκων, ο οποίος πρέπει να λαμβάνει υπόψη του το χαρακτήρα, την προσωπικότητα του ανηλίκου, την οικογενειακή του κατάσταση, την σοβαρότητα και τον τρόπο τέλεσης της αποδιδόμενης σ' αυτόν πράξης αλλά και τον βαθμό ψυχοκοινωνικής ωρίμανσης.

Τέλος, σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα «3. Η επιλογή του αναμορφωτικού μέτρου που πρόκειται να επιβληθεί διέπεται από την αρχή της επικουρικότητας, για την εφαρμογή της οποίας τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στα στοιχεία α'- θ' της πρώτης παραγράφου προτάσσονται των υπολοίπων. Το περιεχόμενο και η διάρκεια κάθε μέτρου πρέπει να είναι ανάλογα προς τη βαρύτητα της πράξης που έχει τελεστεί, την προσωπικότητα του ανηλίκου και τις βιοτικές του συνθήκες. Με αποφάσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ρυθμίζονται όλα τα θέματα που αφορούν στην επιβολή και εκτέλεση των μέτρων της πρώτης παραγράφου. 4. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται η μέγιστη διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου».

Όσον αφορά τη μεταβολή ή άρση μέτρων, το άρθρο 124§1 ορίζει ότι «Το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα, αν το κρίνει αναγκαίο. Αν τα μέτρα εκπλήρωσαν το σκοπό τους, τα αίρει».

Ως προς τη διάρκεια τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν

αυτοδικαίως, όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας. Το δικαστήριο μπορεί, με ειδικά αιτιολογημένη απόφασή του, να παρατείνει τα μέτρα έως τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους (άρθρο 125§1 ΠΚ).

2.1.2.2. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Σύμφωνα με το άρθρο 123 ΠΚ τα θεραπευτικά μέτρα επιβάλλονται στον ανήλικο, αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν αυτός πάσχει από ψυχική διαταραχή ή από οργανική νόσο ή βρίσκεται σε κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, οиноπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ουσιώδη καθυστέρηση στην πνευματική και ηθική του ανάπτυξη.

Τα θεραπευτικά μέτρα έχουν οιονεί ιατρικό χαρακτήρα (Μανωλεδάκης, 1978) και αποσκοπούν στην θεραπεία του ανηλίκου. Διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι υπάγονται σε μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή σε ιατρικά κέντρα υγείας ή σε κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα. Ειδικά, στην περίπτωση ανηλικών χρηστών ναρκωτικών ουσιών, που η χρήση τους έχει γίνει έξη και δεν μπορούν να την αποβάλλουν με δικές τους δυνάμεις, τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται από το Δικαστήριο, όταν αυτό πεισθεί ότι η τελεσθείσα πράξη έγινε από εξαρτημένο από ναρκωτικές ουσίες άτομο.

Τα θεραπευτικά μέτρα που μπορεί να διατάξει το Δικαστήριο είναι:

- α) ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια,
- β) ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε Επιμελητές Ανηλίκων,
- γ) παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο και
- δ) παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα.

Πρόκειται για μη ιδρυματική θεραπευτική μεταχείριση του ανηλίκου και εκτιμάται ότι το μέτρο αυτό καθίσταται πιο αποτελεσματικό, όταν συνδυάζεται με την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου είτε στους γονείς - αναδόχους- επιτρόπους αλλά κυρίως στους Επιμελητές Ανηλίκων. Η παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα επιβάλλεται ως έσχατη λύση, όταν τα μη ιδρυματικά θεραπευτικά μέτρα δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση της κατάστασης του ανηλίκου και συντελείται μετά από γνωμοδότηση ειδικής επιτροπής επιστημόνων, η οποία δεν είναι δεσμευτική για το Δικαστήριο, είναι όμως ουσιαστική.

Όσον αφορά τη μεταβολή ή άρση μέτρων, το άρθρο 124§2 ορίζει ότι το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα θεραπευτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα, αν το κρίνει αναγκαίο, ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2.

Ως προς τη διάρκεια τα θεραπευτικά μέτρα επιτρέπεται να παραταθούν και μετά το δέκατο όγδοο έτος ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2, έως τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους (άρθρο 125 ΠΚ).

2.1.2.3. ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 51 του ΠΚ οι στερητικές της ελευθερίας ποινές είναι η κάθειρξη, η φυλάκιση κι ο περιορισμός σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων. Ο περιορισμός σε ΕΚΚΝ συγκαταλέγεται στις κύριες στερητικές της ελευθερίας ποινές (άρθρο 51 § 1 ΠΚ) και δύναται να επιβληθεί, κατ' άρθρο 127 ΠΚ μόνο σε ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους, εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας. Η απόφαση πρέπει να περιέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, από την οποία να προκύπτει γιατί τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή ενόψει των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανηλίκου. Στην απόφαση ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 54.

Καθοριστικής σημασίας για την επιβολή της ανωτέρω ποινής φαίνεται να είναι η διερεύνηση των ειδικών συνθηκών τέλεσης της πράξης, δηλαδή η έρευνα του πνευματικού, μορφωτικού, οικογενειακού, επαγγελματικού, οικονομικού επιπέδου του ανηλίκου, η κοινωνικοψυχολογική του ωριμότητα και οι παράγοντες που τον ώθησαν σε ύψιστης σημασίας παραβατική συμπεριφορά. Περαιτέρω, απαιτείται να κριθεί η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης ποινής, για την οποία αποφασίζει κυριαρχικά το Δικαστήριο της ουσίας (ΑΠ 196/1969, ΠοινΧρον 1969). Σαφώς, το Δικαστήριο πριν από την επιβολή της βαρύτερης ποινής του ποινικού δικαίου για τους ανηλίκους, πρέπει να εξετάσει δυνατότητες λιγότερο δραστικές (Πιτσελά, 2013), μέσω των οποίων μπορεί να επιτευχθεί ο ίδιος επιδιωκόμενος σκοπός.

Επίσης, για την επιβολή της ποινής του ποινικού σωφρονισμού επιβάλλεται ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία και συγκεκριμένα στην απόφαση πρέπει να εξηγείται με συγκεκριμένη τεκμηρίωση η αναγκαιότητα και η σκοπιμότητα της επιβολής μίας τόσο δυσμενούς ποινικής μεταχείρισης του ανηλίκου, αλλά και ο λόγος που καθιστά κάθε αναμορφωτικό ή θεραπευτικό μέτρο στην συγκεκριμένη περίπτωση ανεπαρκές. Δεδομένου

του δυνητικού χαρακτήρα αυτής θα πρέπει να υπάρχει επαρκής αιτιολογία αναφορικά με τον σκοπό επιβολής της και την απόλυτη αναγκαιότητά της τόσο από την πλευρά του επιμελητή (να αναγράφεται μέσα στην κοινωνική έκθεση) όσο και από την πλευρά του Δικαστή Ανηλίκων.

Ακολουθώντας, όπως ορίζει το άρθρο 54 του Ποινικού Κώδικα «*Η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη ούτε είναι κατώτερη των έξι μηνών, αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί κάθειρξη ως δέκα έτη. Αν η απειλούμενη κάθειρξη είναι ισόβια ή πρόσκαιρη ανώτερη από αυτήν του προηγούμενου εδαφίου, η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης δεν υπερβαίνει τα οκτώ έτη ούτε είναι κατώτερη από δύο*». Με βάση την παραπάνω διάταξη φαίνεται να έχουμε δύο πλαίσια διάρκειας του ποινικού σωφρονισμού: α) πλαίσιο από έξι μήνες έως πέντε έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών (δηλαδή 5-10 έτη) και β) πλαίσιο από δύο έως δέκα έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη 5-20 ετών ή 10-20 ετών

Γενικά θα λέγαμε ότι η επιβολή της ποινής του περιορισμού σε ΕΚΚΝ έρχεται σε αντίφαση με τον χαρακτήρα του Δικαίου Ανηλίκων, για το οποίο στέρηση της προσωπικής ελευθερίας σημαίνει δίκαιο ανηλίκων με χαρακτήρα τιμωρητικό και όχι παιδαγωγικό, που είναι και το ζητούμενο. Στην πράξη, ο εγκλεισμός των ανηλίκων σε σωφρονιστικά καταστήματα σημαίνει στέρηση όχι μόνο της ελευθερίας τους αλλά και άλλων βασικών δικαιωμάτων τους, όπως της ελεύθερης έκφρασης, της ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους, της θεραπευτικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων, όπως της τοξικοεξάρτησης, και τη στέρηση πολλών δυνατοτήτων για εξεύρεση διεξόδων και επιλογών. Μέσα στον πρώτο χρόνο οι έγκλειστοι νέοι γνωρίζουν μεθοδικά κι εκτεταμένα την τεχνική της παραβατικότητας και βιώνουν τον κοινωνικό στιγματισμό και την απομόνωση. Κατά τη διάρκεια του σωφρονισμού τους υφίστανται και άλλες απάνθρωπες εμπειρίες, με πρόδηλη τη βία από την πλευρά των δεσμοφυλάκων, τον υπερπληθυσμό στα κελιά, την απαράδεκτη συνύπαρξη προσωρινά κρατούμενων ανηλίκων με ενήλικες κατάδικους (μετεφήβους), την έλλειψη τόσο ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης όσο και των στοιχειωδών συνθηκών υγιεινής, καθώς και κινήτρων για την υγιή και δημιουργική διεύθυνση της καθημερινότητάς τους.

Είναι φανερό από τα εκτεθέντα πως ο ποινικός σωφρονισμός των ανηλίκων δυσχεραίνει ή καθιστά αδύνατη την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκισή τους, με αποτέλεσμα εξαιτίας του στιγματισμού, της έλλειψης βοηθητικού περιβάλλοντος, της αδράνειας της Πολιτείας αλλά και της υιοθέτησης προτύπων εγκληματικής συμπεριφοράς

από τους υπόλοιπους κρατούμενους, να οδηγούνται πάλι στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων. Με τα δεδομένα αυτά η ποινή του ποινικού σωφρονισμού θα πρέπει να επιβάλλεται από το Δικαστήριο ως το έσχατο μέσο και με τη μικρότερη δυνατή διάρκεια, ενώ θα πρέπει να θεσμοθετηθούν νέες, εναλλακτικές των ποινών και της αποστέρησης της ελευθερίας, μέθοδοι, που θα υπολογίζουν την ανθρώπινη αξία σε όλες τις διαστάσεις και θα έχουν τελικά πραγματικό αποτέλεσμα στο κοινωνικό πεδίο. Υπό το πρίσμα αυτό θα μπορούμε να μιλάμε για «επανεκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση» της ίδιας της κοινωνίας ως προς τους τρόπους προσέγγισης και επίλυσης των προβλημάτων, που αφορούν τη νεανική παραβατικότητα.

Σχετικά με την αντικατάσταση του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων το άρθρο 128 του ΠΚ αναφέρει: *«1. Ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων μπορεί να αντικατασταθεί εν όλω ή εν μέρει από την κατ' οίκον έκτιση της ποινής, με ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 παρ. 2. 2. Το ίδιο ισχύει για την εν μέρει αντικατάσταση του περιορισμού από την παροχή κοινωφελούς εργασίας, με ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 Α. Το δικαστήριο ορίζει το κατάλληλο για τον ανήλικο είδος κοινωφελούς εργασίας»*

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά στο άρθρα 129 και 129^Α του ΠΚ που αφορούν την απόλυση υπό όρο του ανήλικου από το ΕΚΚΝ, με ιδιαίτερη μνεία στο δεύτερο εξ αυτών που σχετίζεται με την απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, σύμφωνα με το οποίο: *«1. Ανήλικοι οι οποίοι καταδικάσθηκαν σε ποινή περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, μπορούν, μετά από αίτησή τους, να απολυθούν υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 284 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, εφόσον έχουν εκτίσει το ένα τρίτο της ποινής τους. Η αίτηση συνοδεύεται από έκθεση της Κοινωνικής Υπηρεσίας του καταστήματος κράτησης και έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, όπου γίνεται ειδική μνεία στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του καταδικασθέντος, με ιδιαίτερη αναφορά στις σχέσεις του με τα πρόσωπα με τα οποία ενδέχεται να συνοικήσει εάν του χορηγηθεί η απόλυση. Οι παρ. 2 και 3 εδ. β' και γ' του άρθρου 129 εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή».*

2.1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΑΞΕΩΝ

Από τα εν γένει στατιστικά στοιχεία, παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ανήλικων εγκληματιών διαπράττει παραβάσεις του Κ.Ο.Κ. (Ν. 2696/99), όπου ο μεγάλος σκοτεινός αριθμός των παραβάσεων αυτών, η μεγάλη ποσοστιαία συμβολή τους στο σύνολο της παραβατικότητας των ανηλίκων αλλά και ο υψηλός βαθμός κινδύνου προκαλείται από αυτού του είδους τις παραβάσεις τόσο για τους ίδιους τους δράστες όσο και για τα θύματα. Οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ. που διαπράττονται από ανήλικους έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό

τους την έλλειψη κυκλοφοριακής αγωγής και παιδείας αλλά και την υποτίμηση του κινδύνου.

Επιπρόσθετα, παρατηρείται αυξημένη ροπή σε τέλεση εγκλημάτων κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας, όπως κλοπές (απλές & διακεκριμένες) και ληστείες, αλλά και φθορές ξένης ιδιοκτησίας, λόγω της επιθυμίας τους για απόκτηση ξένων υλικών αγαθών, ακόμη και μικρής αξίας (κινητά κλπ).

Επιπλέον, εμφανή είναι η τάση τέλεσης παραβάσεων του νόμου περί ναρκωτικών ουσιών (κατοχή, διακίνηση, πώληση-αγορά) ως επίδραση των προσωπικών και διαπροσωπικών πλαισίων και σχέσεων συναναστροφής που συμβάλλουν στην εξάπλωση της χρήσης, ως αποτέλεσμα άλλοτε πειραματισμού, άλλοτε αδυναμίας αντιμετώπισης προβλημάτων, με την ψυχαγωγική ή περιστασιακή χρήση που μπορεί να μετατραπεί σε συστηματική ως επακόλουθο των αντιδράσεων των γονέων, των γειτόνων, των δασκάλων και όλων των σημαντικών ενηλίκων στη ζωή του εφήβου κ.λ.π.. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, παρατηρείται ότι στο πλαίσιο της οικογένειας οι νέοι - δράστες και ταυτόχρονα θύματα- υπόκεινται ταυτόχρονα πολλαπλές και σε πολλά επίπεδα κακοποιήσεις τόσο από την οικογένεια, όσο και από το κοινωνικό περιβάλλον άμεσο ή ευρύτερο. Σε μια συνοπτική σκιαγράφηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας επισημαίνονται οι κύριες μορφές οι οποίες είναι η σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση και η ψυχολογική βία ενώ προηγείται συχνά η λεκτική επίθεση με τη μορφή ύβρεων, απειλών, καθώς και περιορισμοί, απομόνωση και άλλες μορφές κακομεταχείρισης. Όσον αφορά τη βία που εκδηλώνεται στο πλαίσιο των άμεσων δια-προσωπικών σχέσεων χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκδήλωση της βίας στο χώρο του σχολείου είτε ως ομαδικό φαινόμενο είτε ως ατομικό. Εδώ παρατηρούνται συμπεριφορές, που θυματοποιούν μερίδα μαθητών, ενώ παράλληλα οι ίδιοι οι δράστες φαίνεται να αποτελούν το προϊόν μιας θυματοποίησης που έχει προηγηθεί (κυρίως στην οικογένεια).

Τέλος, συχνό είναι και το φαινόμενο εμφάνισης ανηλίκων σε περιπτώσεις εκδήλωσης βίας σε αθλητικούς χώρους, καθώς και σε υποθέσεις που σχετίζονται με το διαδίκτυο λόγω της διαδεδομένης χρήσης του στη σύγχρονη κοινωνία.

Πορίσματα διαφορετικών μελετών σε ευρωπαϊκό επίπεδο συντείνουν στην άποψη ότι σχεδόν όλοι οι ανήλικοι διαπράττουν έστω και μια φορά στη ζωή τους παραβάσεις ελαφράς μορφής. Στην περίπτωση των ανηλικών αγοριών το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 90% του γενικού πληθυσμού. Επίσης, οι περισσότεροι ανήλικοι διακόπτουν από μόνοι τους την τέλεση πράξεων εκτός νόμου, χωρίς να μεσολαβήσουν αστυνομικές, εισαγγελικές ή δικαστικές

αρχές. Το ποσοστό των ανηλίκων που αναπτύσσει συστηματικά αξιόποινη δράση είναι τελικά μικρό (Πιτσελά, 2004).

Στο Άρθρο 121 του ελληνικού ΠΚ ορίζεται ρητά το ποιος θεωρείται ανήλικος. Αυτό που δεν προσδιορίζεται όμως είναι οι μορφές συμπεριφοράς βάσει των οποίων ένας ανήλικος θεωρείται εγκληματίας. Μια βασική αρχή της ελληνικής νομοθεσίας, η οποία εξηγεί την απουσία του προσδιορισμού των αξιόποινων πράξεων είναι ότι όποια συμπεριφορά θεωρείται αξιόποινη για έναν ενήλικα θεωρείται αξιόποινη και για τον ανήλικο. Παρόλα αυτά, στην ελληνική νομοθεσία προσδιορίζονται συμπεριφορές οι οποίες θεωρούνται αξιόποινες μόνο εφόσον τελούνται από ανήλικα άτομα. Αυτές χαρακτηρίζονται ως «αδιαίτερες αξιόποινες» πράξεις ανηλίκων.

Επιπρόσθετα, στο δίκαιο ανηλίκων δραστών εντάσσονται ορισμένες μορφές μη αξιόποινης συμπεριφοράς, οι οποίες συνιστούν ηθική παρεκτροπή. Για την αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων χρησιμοποιούνται οι όροι «πρόληψη» ή για αντιμετώπιση «ηθικού κινδύνου».

2.2. ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο θεσμός του Δικαστηρίου Ανηλίκων εκφράζει την αντίληψη της κοινωνίας και την πρόθεσή της να απαλλαγεί το παιδί απ' την τακτική ποινική διαδικασία. Το νομικό καθεστώς που διέπει τη συγκρότηση, τη δικαιοδοσία και τη λειτουργία των Δικαστηρίων Ανηλίκων στην Ελλάδα προβλέπεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών. Μεταξύ των ποινικών δικαστηρίων που απαριθμούνται στη διάταξη του άρθρου 1 ΚΠοινΔ περιλαμβάνονται και τα Δικαστήρια Ανηλίκων, που λειτουργούν σύμφωνα με τις γενικότερες δικονομικές αρχές, αλλά και με τις εξειδικευμένες σε επίπεδο ανηλικότητας αρχές. Η σύνθεσή τους ρυθμίζεται στο άρθρο 6 ΚΠοινΔ, ενώ η καθ' ύλην αρμοδιότητα τους καθορίζεται στα άρθρα 113 και 114 ΚΠοινΔ.

2.2.1. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Τα Δικαστήρια Ανηλίκων είναι ποινικά δικαστήρια τα οποία ασκούν ειδική ποινική διαδικασία και δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους (Φαρσεδάκης, 2005). Δεν συνεδριάζουν δημόσια προκειμένου να αποφευχθεί ο στιγματισμός των ανηλίκων. Διακρίνονται σε α) μονομελή δικαστήρια, β) τριμελή δικαστήρια και γ) εφετείο. Ειδικότερα, τα Δικαστήρια Ανηλίκων διακρίνονται σε Μονομελή και Τριμελή πρώτου βαθμού και σε Τριμελή δευτέρου βαθμού (Εφετεία Ανηλίκων), όπου τα μεν πρωτοβάθμια Δικαστήρια

Ανηλίκων λειτουργούν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου, ενώ τα δευτεροβάθμια Τριμελή Δικαστήρια Ανηλίκων λειτουργούν αντίστοιχα στην έδρα κάθε Εφετείου.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας: *«1 Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από έναν πρόεδρο πρωτοδικών σε κάθε πρωτοδικείο, ο οποίος ορίζεται ως δικαστής ανηλίκων και αναπληρώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών. 2. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από το δικαστή ανηλίκων που αναφέρεται στην παρ. 1 και από δύο πρωτοδικές που ορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών. 3. Το εφετείο ανηλίκων συγκροτείται από τον εφέτη ανηλίκων και δύο άλλους εφέτες που ορίζονται ως δικαστές ανηλίκων σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών».*

Τα άρθρα 113 και 114 του ΚΠοινΔ καθορίζει την καθ' ύλην αρμοδιότητα των Δικαστηρίων Ανηλίκων ως εξής: *«Δικαστήριο Ανηλίκων: 1. Τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους και επιβάλλουν τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, που ορίζονται από τον ποινικό κώδικα ή τις ποινές, κατά τις παρακάτω διακρίσεις: Α. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις πράξεις που τελούνται από ανηλίκους εκτός από εκείνες που δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων. Β. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους και αναφέρονται στο άρθρο 127 ΠΚ... Εφετείο Ανηλίκων. Το εφετείο ανηλίκων δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των μονομελών και τριμελών δικαστηρίων ανηλίκων».*

Πέραν της νομικής προσέγγισης του θεσμού, παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον να διερευνήσουμε τον ρόλο που αυτός επιτελεί από την πλευρά του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, αλλά και την πραγματική λειτουργία του, όπως αυτή αποτυπώνεται στην τηρούμενη δικαστηριακή πρακτική. Προφανώς, ορθά έχει επισημανθεί ότι δεν συνάδει με το όλο πνεύμα και τη λογική του δικαίου ανηλίκων, όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, να γίνεται χρήση του όρου «Ποινικό Δικαστήριο Ανηλίκων». Η τοποθέτηση αυτή βρίσκει έρεισμα στην καταφανή τάση για υποτονισμό της ποινικής διάστασης του Δικαστηρίου Ανηλίκων, καθώς προέχει ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών, μέσω της επιβολής κατάλληλων αναμορφωτικών μέτρων και όχι στερητικών της ελευθερίας ποινών (Ντατσόπουλος, 2007).

Το Δικαστήριο Ανηλίκων διέπεται εξολοκλήρου από την αρχή της αγωγής και όχι της τιμωρίας και η στέρηση της ελευθερίας δεν επιβάλλεται πλέον, παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Οι ανήλικοι επομένως υποβάλλονται σχεδόν αποκλειστικά σε εξωιδρυματική μεταχείριση και τα κριτήρια για την επιλογή του πλέον πρόσφορου κατά περίπτωση μέτρου ερείδονται στην αρχή της εξατομικευμένης αντιμετώπισης. Στο πλαίσιο εφαρμογής της συγκεκριμένης αρχής, το δικαστήριο καλείται να ενσκήψει και να διακρίνει τις ξεχωριστές ανάγκες του κάθε ανήλικου, προκειμένου να επιβάλλει τα πιο αποτελεσματικά για την περίπτωση του μέτρα διαπαιδαγώγησης. Συνεπώς, το Δικαστήριο Ανηλίκων εξετάζει την αντικοινωνική συμπεριφορά του ανήλικου παραβάτη, από την πιο σοβαρή έως τη λιγότερο επικίνδυνη, ως σύμπτωμα των προβλημάτων του και απαγγέλλει το κατάλληλο μέτρο κρίνοντας εξατομικευμένα (Σπινέλλη, ΠοινΧρον, τ. ΚΣΤ', 1976).

Στα πλαίσια της συνύφανσης ενός κοινωνικοπρονοιακού και δικαιικού προτύπου που τηρείται στη δικαστηριακή πρακτική, το Δικαστήριο Ανηλίκων, αφενός κινεί μια ανεπίσημη και προστατευτική διαδικασία, με κορύφωση την αρχή της εξατομικευμένης μεταχείρισης και αφετέρου συμμορφώνεται σε ορισμένους δικονομικούς κανόνες, που απορρέουν από τη συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, παρακάμπτεται η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων του δικαστηρίου προέχοντας το συμφέρον του ανήλικου, παραμένει όμως το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, της άσκησης ενδίκων μέσων, το τεκμήριο της αθωότητας ή και η δυνατότητα επίκλησης μαρτύρων υπεράσπισης.

Αν συνυπολογισθεί στα ανωτέρω η αρχή της εξειδίκευσης των επαγγελματιών που εμπλέκονται στο σύστημα δικαιοσύνης (δικαστές, επιμελητές, κοινωνικοί λειτουργοί κ.α.), διασφαλίζεται ένα κατάλληλο παιδαγωγικό και προστατευτικό περιβάλλον για τον ανήλικο δράστη, που καταδεικνύει την ιδιόμορφη φύση του δικαστηρίου αυτού. Με τη σκιαγράφηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών βρίσκει ανάλογο έρεισμα και η αυτονομία του Δικαστηρίου Ανηλίκων, την οποία επισφραγίζουν οι νομικές ιδιαιτερότητες που το διέπουν (Κουράκης, 2012).

Σ' αυτές περιλαμβάνεται η υπαγωγή στη δικαιοδοσία του αποκλειστικά και μόνο ανηλίκων ατόμων, όπως και η εκφορά δικαιοδοτικών κρίσεων με την επιβολή ως επί το πλείστον μέτρων αναμορφωτικής μεταχείρισης. Επιπλέον, ο έλεγχος για την ορθή εκτέλεση των επιβαλλόμενων μέτρων ανατίθεται σε εξειδικευμένο θεσμικό όργανο, την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων.

Ωστόσο, οι πηγές του Δικαίου Ανηλίκων δεν περιορίζονται στο εσωτερικό δίκαιο της ελληνικής έννομης τάξης, αλλά επεκτείνονται και σε ιδιαίτερες ρυθμίσεις διεθνών κειμένων δεσμευτικού ή μη χαρακτήρα. Τέλος, η ποινή του εγκλεισμού, όταν επιβάλλεται σε συγκεκριμένα αδικήματα σύμφωνα με τον ποινικό νόμο, εκτίεται σε ειδικά καταστήματα

κράτησης νέων. Εύλογα λοιπόν το Δικαστήριο Ανηλίκων θεωρείται ένα ειδικό δικαστήριο (Ντατσόπουλος, 2007). Αποτελεί πατροπαράδοτη αντίληψη ότι το έμφυχο δυναμικό που εφαρμόζει τους νόμους και στελεχώνει τους θεσμούς είναι εξίσου σημαντικό με τη θέσπιση νόμων και την ίδρυση νέων θεσμών. Αυτό ισχύει κατεξοχήν στο πεδίο του δικαίου ανηλίκων, όπου όλοι οι φορείς του συστήματος δικαιοσύνης (Πιτσελά, 1999) ασκούν ένα εξαιρετικά δύσκολο και λεπτό λειτούργημα. Ιδιαίτερα ο Δικαστής Ανηλίκων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, οφείλει να είναι ταυτόχρονα «δικαστής και παιδαγωγός (Πιτσελά, 2004). Αυτό είναι αναγκαίο, γιατί ο ανήλικος βιώνει στο πρόσωπό του μια από τις πρώτες επαφές του με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, που επιδρά καθοριστικά στη μετέπειτα εξέλιξη της ζωής του. Επιπλέον, η ευρεία διακριτική ευχέρεια που παρέχεται στον Δικαστή Ανηλίκων για την επιβολή των κατάλληλων μέτρων, προϋποθέτει δικαστικό λειτουργό που να διαθέτει ιδιαίτερη ευαισθησία και ειδικές γνώσεις για την αντιμετώπιση των νεαρών ατόμων και την κατανόηση των ιδιαίτερων αναγκών τους. Ο Δικαστής Ανηλίκων είναι αυτός που αποφασίζει αν ένας ανήλικος σε κίνδυνο θα υποβληθεί στο μέτρο του εγκλεισμού σε ίδρυμα ή στο μέτρο της επιμέλειας από επιμελητή ανηλίκου κατόπιν αίτησης που θα του έχει υποβληθεί από τις αστυνομικές αρχές ή από τις εισαγγελικές αρχές. Η νομοθεσία προβλέπει ότι θα πρέπει να έχει νομική κατάρτιση και γνώσεις ειδικής νομοθεσίας ανηλίκων καθώς και άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως ψυχολογίας, βιολογίας, παιδαγωγικής κ.λπ. (Γεωργούλας, 2000). Προβλέπεται επίσης η παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων που θα πρέπει να οργανώνει η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, ώστε να εφαρμόζονται πλήρως οι σχετικές διατάξεις του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών, κατά τις οποίες ως δικαστές ανηλίκων ορίζονται ειδικά εκπαιδευμένοι και εξειδικευμένοι δικαστές.

Στην πράξη όμως, ο Δικαστής Ανηλίκων σπάνια έχει ιδιαίτερες γνώσεις (λ.χ. παιδαγωγικής, κοινωνιολογίας, εγκληματολογίας της νεότητας), ώστε να παραμένει κενό γράμμα του νόμου η αξίωση για ειδική εκπαίδευση και εξειδίκευση των Δικαστών Ανηλίκων. Συνεπώς, διαπιστώνεται ένα χάσμα μεταξύ μιας νομοθετικά προβλεπόμενης ιδεώδους κατάστασης και πραγματικότητας, μεταξύ του νομικού κανόνα («δέοντος») και πράξης («είναι»).

Στα Μονομελή και Τριμελή Δικαστήρια Ανηλίκων, όπως και στο Εφετείο Ανηλίκων, παρίσταται υποχρεωτικά ένας Εισαγγελέας ή Αντιεισαγγελέας Πρωτοδικών ή αντίστοιχα Εφετών, που ορίζονται ως Εισαγγελείς Ανηλίκων επί μία τριετία από τον διευθύνοντα την αντίστοιχη Εισαγγελία (άρ. 4§4 Κώδ. Οργ. Δικαστηρίων, όπως αντικαταστάθηκε με το άρ. 4 του Ν. 3860/2010).

Έργο του Εισαγγελέα, ως κατηγορούσα αρχή (27§3 ΚΠοινΔ), είναι να προτείνει κατά την ακροαματική διαδικασία το προσήκον κατά την κρίση του μέτρο για την κοινωνική επανένταξη του ανηλίκου, να ασκεί ένδικα μέσα υπέρ ή κατά του ανηλίκου κατηγορούμενου (479 ΚΠοινΔ), αλλά και να μεριμνά αυτεπαγγέλτως για την εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου Ανηλίκων (549§4 ΚΠοινΔ) (Πιτσελά, 2013). Επίσης ο ίδιος εισαγγελέας επιβλέπει την εφαρμογή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, καθώς και τον περιορισμό στα ειδικά καταστήματα κράτησης νέων.

Ωστόσο, ο κύριος ρόλος του Εισαγγελέα Ανηλίκων είναι η κίνηση της ποινικής δίωξης κατά ανηλίκων στο όνομα της Πολιτείας είτε παραγγέλλοντας κυρία ανάκριση ή εισάγοντας την υπόθεση με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, όπου αυτό προβλέπεται ή διαβιβάζοντας τη δικογραφία στον εισαγγελέα εφετών στην περίπτωση της επόμενης παραγράφου ή υποβάλλοντας αίτηση για την έκδοση ποινικής διαταγής (27§1 και 43 ΚΠοινΔ).

Στο δικονομικό πλαίσιο της αντιμετώπισης υποθέσεων με ανήλικο δράστη μείζονος σημασίας είναι κι ο θεσμός της αποχής από την ποινική δίωξη. Το άρθρο 46 του Ποινικού Κώδικα με τίτλο «Αποχή από την ποινική δίωξη ανηλίκου» αναφέρει ότι *«1. Αν ανήλικος τελέσει αξιόποινη πράξη, η οποία είναι πλημμέλημα, ο εισαγγελέας μπορεί να απόσχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης αν κρίνει, ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου, ότι η άσκησή της δεν είναι αναγκαία για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Απαιτείται σε κάθε περίπτωση ακρόαση του ανηλίκου. 2. Στον ανήλικο μπορεί να επιβληθούν με διάταξη του εισαγγελέα ένα ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στις περ. α' έως και ια' του άρθρου 122 παρ. 1 ΠΚ. Με την ίδια διάταξη ορίζεται και η προθεσμία συμμόρφωσης. Για την έκδοση της διάταξης απαιτείται προηγούμενη έκθεση του αρμόδιου επιμελητή ανηλίκων. Αν ο ανήλικος συμμορφωθεί με τα μέτρα και τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν, ο εισαγγελέας ενεργεί σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο άρθρο 43 παρ. 3. Σε αντίθετη περίπτωση ο εισαγγελέας κινεί την ποινική δίωξη σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 1»*. Έτσι, καθιερώνεται πλέον και στο ελληνικό δίκαιο η κάμψη της αρχής της νομιμότητας χάριν της αρχής της σκοπιμότητας. Με τη θέσπιση του 46 ΚΠοινΔ ο ρόλος του Εισαγγελέα Ανηλίκων αναβαθμίζεται, αφού επεκτείνονται οι αρμοδιότητές του και στον τομέα της πρόληψης της παραβατικότητας. Η νομοθετική αυτή πρόβλεψη ανταποκρίνεται στην ανάγκη της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας για τη λειτουργία ενός πιο ευέλικτου και παιδοκεντρικού συστήματος δικαιοσύνης σχετικά με την αντιμετώπιση της εφηβικής παραβατικότητας, όπου συμπλέουν οι έννοιες της δικαιοσύνης και της πρόνοιας (Παναζή-

Μελίστα, 2003). Επιδιώκεται συγχρόνως η έγκαιρη, επιεικέστερη και πιο αποτελεσματική παιδαγωγική παρέμβαση, επικεντρωμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες ψυχικής και κοινωνικής υποστήριξης του «εκάστοτε» ανηλίκου, αλλά και στην πρόληψη της υποτροπής του σε νέα παραβατική συμπεριφορά. Είναι βέβαιο ότι σε κάποιες των περιπτώσεων η παράκαμψη της ποινικής δίκης από τον εισαγγελέα (46 ΚΠοινΔ) με την επιβολή ή μη εξωιδρυματικών κυρώσεων συνιστά την καλύτερη αντιμετώπιση, όχι μόνο για την αποσυμφόρηση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, αλλά και για την πρόληψη της υποτροπής. Δυστυχώς, ο θεσμός της αποχής του εισαγγελέα από την ποινική δίωξη δεν έχει τύχει ακόμη της αναμενόμενης εφαρμογής, που αποδίδεται πιθανόν στο φόρτο εργασίας και στην αντίστοιχη έλλειψη προσωπικού.

Σχετικά με τον προληπτικό ρόλο του Εισαγγελέα Ανηλίκων, αυτός θεωρείται φύλακας και προστάτης της παιδικής ηλικίας. Παρίσταται στα αστικά δικαστήρια και έχει τη δυνατότητα να ζητά να αφαιρεθεί η γονική μέριμνα και η επιμέλεια από ακατάλληλους γονείς, επεμβαίνοντας προληπτικά σε περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκων. Επιπλέον αν κρίνει ότι ο ανήλικος έχει την ανάγκη βοήθειας, τότε τον προωθεί για αποκατάσταση, ενημερώνοντας τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων ή τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων. Σε πιο σοβαρές περιπτώσεις, διαβιβάζει το φάκελο της υπόθεσης στο δικαστή ο οποίος είναι αρμόδιος για την κατάλληλη αντιμετώπιση του προπαραβατικού ανηλίκου (Γεωργούλας, 2000).

Η ποινική δίκη ενός ανηλίκου παραβάτη εμφανίζει ως προς το θεσμικό της πλαίσιο και τον τρόπο διεξαγωγής της ορισμένες ιδιαιτερότητες που τη διαφοροποιούν σημαντικά από τις ποινικές δίκες των ενηλίκων. Η διαδικασία εκδίκασης των ανηλίκων παραβατών πραγματοποιείται «κεκλεισμένων των θυρών». Σκοπός είναι να υπάρξει σεβασμός στο ανήλικο άτομο και να διαφυλάξει τα προσωπικά στοιχεία του ανηλίκου από τρίτους προκειμένου να αποφευχθούν συμπεριφορές στιγματισμού σε βάρος του ανηλίκου, οι οποίες θα μπορούσαν να του προκαλέσουν ψυχολογικά τραύματα και να τον εξωθήσουν σε αρνητική στάση κατά της κοινωνίας. Χάρη σε αυτήν την ιδιαιτερότητα της δίκης οι ανήλικοι δεν έχουν την δυνατότητα παρακολούθησης της εκδίκασης των προηγούμενων υποθέσεων με αποτέλεσμα να μην μπορούν να σχηματίσουν σαφή γνώμη για την διαδικασία εκδίκασης και για την στάση της έδρας (Χαϊρπάλογλου, 2010). Επιπλέον, υπάρχει η διαφύλαξη της εχεμυθείας και εμπιστευτικότητας του ποινικού μητρώου στο οποίο αναγράφονται στοιχεία για τον ανήλικο και την καταστροφή των στοιχείων αυτών ή έστω την αχρήστευση τους με την ενηλικίωση του ανηλίκου. Αυτό σημαίνει ότι οι εγγραφές του ποινικού μητρώου μπορούν να είναι γνωστές και προσβάσιμες μόνο σε πρόσωπα που ασχολούνται άμεσα με τη

διευθέτηση της υπόθεσης του ανηλίκου ή έχουν ειδική εξουσιοδότηση να λάβουν γνώση (π.χ. ερευνητές).

Κατά τη διεξαγωγή της δίκης, σημαντική είναι κι η παρουσία του Επιμελητή Ανηλίκων, ο οποίος έχει αναλάβει να συντάξει το ατομικό δελτίο του ανήλικου που πρόκειται να δικαστεί. Αυτή κρίνεται αναγκαία, καθώς ανά πάσα στιγμή μπορεί να ζητηθούν διευκρινίσεις σχετικά με την έκθεση που έχει συνταχθεί και την πρόταση που υποβλήθηκε στο δικαστήριο για τη μεταχείριση του συγκεκριμένου ανήλικου, της οποίας όμως το περιεχόμενο παραμένει κατά τα άλλα απόρρητο.

Οπωσδήποτε, κατά την εκδίκαση της υπόθεσης ενός ανήλικου δράστη σημαντική είναι η παρουσία των γονέων ή κηδεμόνων του και είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που δεν παρευρίσκονται κατά τη διάρκεια της δίκης. Αξίζει να αναφερθεί ότι η απουσία των γονέων εκτιμάται κυρίως ως έλλειψη γονεϊκού ενδιαφέροντος και αποτελεί ένδειξη μη συγκροτημένου οικογενειακού περιβάλλοντος, με όλες τις επακόλουθες συνέπειες σχετικά με το είδος των επιβαλλόμενων μέτρων.

Πέραν αυτού, προσεγγίζοντας την ψυχολογική διάσταση του ζητήματος, η παρουσία των γονέων θεωρείται καταλυτική, γιατί αφενός προσφέρει στον ανήλικο το αίσθημα ασφάλειας και προστασίας που έχει ανάγκη σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή και αφετέρου συμβάλλει στην αναγκαία συνεργασία τους σχετικά με την υλοποίηση των επιβληθέντων μέτρων κοινωνικής επανένταξης. Επιπλέον, οι γονείς ή οι κηδεμόνες του ανήλικου συχνά εξετάζονται από τον Δικαστή Ανηλίκων κατά το τέλος της διαδικασίας, όχι για τη διάγνωση της ενοχής, αλλά για να ολοκληρώσει την άποψή του το δικαστήριο σχετικά με το οικογενειακό και προσωπικό προφίλ του κατηγορουμένου.

Μόλις ολοκληρωθεί η διαδικασία στο ακροατήριο, το δικαστήριο εκφέρει τη δικαιοδοτική του κρίση, μετά από πρόταση του Εισαγγελέα σχετικά με την ενοχή ή αθώωση του κατηγορουμένου, με τον χαρακτηριστικό τύπο: «τέλεσε» ή «δεν τέλεσε» την αξιόποινη πράξη. Η επιλογή των όρων αυτών σε αντικατάσταση των αντιστοίχων «ένοχος» ή «αθώος», που εκφέρονται σε μια ποινική δίκη ενηλίκων, συνάδει με την ιδιαίτερη φιλοσοφία του δικαίου ανηλίκων και συμβάλλει στην άμβλυνση της στιγματιστικής επίδρασης της όλης διαδικασίας.

Για την έκδοση της σχετικής απόφασής του το Δικαστήριο Ανηλίκων συνεκτιμά τη βαρύτητα του αδικήματος, την ενδεχόμενη υποτροπή του δράστη, την προσωπικότητά του, το οικογενειακό περιβάλλον, τον βαθμό διάκρισης του άδικου χαρακτήρα της πράξης, όπως και το στοιχείο της «ειλικρινούς μετανοίας», ώστε να επιβληθεί το πλέον ενδεδειγμένο μέτρο κοινωνικής επανένταξης. Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι για τις πράξεις που τελούν

ανήλικοι δεν εφαρμόζεται η αυτόφωρη διαδικασία, που προβλέπει ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.

2.2.2. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ

Το δίκαιο ανηλίκων διέπεται από τις προνοιακές αρχές στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οπότε και οι πολιτικές των κρατών μεταστράφηκαν από τιμωρητικές σε προνοιακές. Απώτερος σκοπός της στροφής αυτής ήταν η προσπάθεια διαπαιδαγώγησης και βελτίωσης του χαρακτήρα των ανηλίκων και η ένταξή τους στην κοινωνία. Οι κυρώσεις που επέβαλε το Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων δεν ήταν τιμωρητικές αλλά μέτρα αγωγής, τα οποία αναπλήρωναν την ποινή και αποσκοπούσαν στην κοινωνική προσαρμογή του ανήλικου παραβάτη, μέσω δράσεων διαπαιδαγώγησής τους (Πιτσελά, 2013)

Το ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων, ως ειδικό ποινικό δίκαιο, επιδιώκει την κοινωνική επανένταξη των ανηλίκων μέσω του ελέγχου της συμπεριφοράς τους, τη διασφάλιση των βασικών κανόνων συμπεριφοράς και την προστασία των ουσιωδών έννομων αγαθών της κοινωνίας. Δεδομένου ότι το Δίκαιο Ανηλίκων απευθύνεται ειδικά στους ανήλικους υποχωρεί η αρχή της ανταπόδοσης στον δράστη του κοινωνικού κακού που εκείνος προκάλεσε, για χάρη της αρχής της διαπαιδαγώγησης κατά την απονομή της δικαιοσύνης (Πιτσελά, 2004).

Η αντιμετώπιση του ανήλικου που στιγματίστηκε ως παραβάτης του νόμου πρέπει να αποβλέπει στην αναμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου μέσα από την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και την ισχυροποίηση του ψυχοκοινωνικού του δεσμού προς τα συμβατικά υγιή κοινωνικά πρότυπα. Η φιλοσοφία αυτής της αντιμετώπισης στηρίζεται στην κοινωνική επανένταξη του ανήλικου παραβάτη και όχι στη διαδικασία απαλλαγής της κοινωνίας από αυτόν (Μπεζέ, 1987).

Οι θεμελιώδεις αρχές του δικαίου ανηλίκων (Πιτσελά, 2013) είναι οι κάτωθι:

- 1) Αρχή του συμφέροντος του ανήλικου προσώπου. Το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη του πρωταρχικά το συμφέρον του ανήλικου και η Πολιτεία να διαμορφώνει τις δομές και τις συνθήκες που θα επικουρούν σ' αυτό.
- 2) Αρχή της εξατομικευμένης μεταχείρισης. Με βάση αυτήν την αρχή δίνεται η δυνατότητα στο Δικαστήριο να επιλέξει τα μέτρα που θα επιβάλλει, λαμβάνοντας πρωτίστως υπόψη του την προσωπικότητα και τις ανάγκες του ανήλικου και δευτερευόντως τη βαρύτητα της πράξης του.
- 3) Αρχή της διαπαιδαγώγησης. Οι κυρώσεις που επιβάλλει το Δικαστήριο θα πρέπει να αποσκοπούν στη διαπαιδαγώγηση του ανήλικου και στην κοινωνική επανένταξή του και όχι στην τιμώρησή του.

- 4) Αρχή της κατά το δυνατόν ελάχιστης παρέμβασης. Οι ιδρυματικές κυρώσεις θα πρέπει να επιβάλλονται τότε μόνο όταν οι εξωιδρυματικές δεν επαρκούν για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Αφορά την παρέμβαση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης όποτε και όταν είναι πραγματικά αναγκαίο και δε θα επιδράσει αρνητικά στον ανήλικο οδηγώντας σε αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.
- 5) Αρχή της επικουρικότητας. Κατά την επιβολή των μέτρων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιεράρχηση από τα ηπιότερα προς τα βαρύτερα.
- 6) Αρχή της αναλογικότητας. Θα πρέπει να επιλέγεται το κατάλληλο, αναγκαίο και αποτελεσματικό μέτρο για την κάθε περίπτωση εξατομικευμένα. Αφορά στην επιλογή των κατάλληλων μέτρων, είτε αυτά είναι θεραπευτικά, είτε αναμορφωτικά και στην, κατά το δυνατό, αποφυγή του εγκλεισμού.
- 7) Αρχή της ενοχής του δράστη. Το Δικαστήριο θα πρέπει για την επιβολή ποινής, σύμφωνα με το άρθρο 14 ΠΚ, να εξετάζει όχι μόνο την τέλεση άδικης πράξης από τον ανήλικο αλλά και την παραπέρα αξιολόγηση της βουλητικής στάσης του απέναντι στο προσβαλλόμενο έννομο αγαθό.
- 8) Αρχή της συνύπαρξης του κοινωνικο-προνοιακού χαρακτήρα και της διαφύλαξης ορισμένων από τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα του κατηγορουμένου: Ουσιαστικά, πρόκειται για τη συνύπαρξη του προνοιακού και του δικαικού προτύπου.
- 9) Αρχή της εξειδίκευσης των επαγγελματιών: Αφορά όλα τα άτομα που εμπλέκονται στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κι έρχονται σε επαφή με τους ανήλικους (αστυνομικοί, εισαγγελείς, δικαστικοί λειτουργοί, δικηγόροι κλπ). Η αρχή αυτή αποτελεί την απαραίτητη συνθήκη για να εφαρμοστούν σωστά οι διατάξεις του ουσιαστικού και του δικονομικού δικαίου προκειμένου να μην τραυματιστεί ο ψυχισμός του ανήλικου, ενώ επιβάλλεται και από τον ίδιο το νόμο.

2.3. ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Οι ρυθμίσεις του ελληνικού δικαίου ανηλίκων αποτελούν καρπούς σε μεγάλο βαθμό διεθνών κείμενων αντεγκληματικής πολιτικής, άλλοτε συμβατικού και άλλοτε μη συμβατικού χαρακτήρα. Στην έννοια των συμβατικού χαρακτήρα διεθνών κειμένων εντάσσονται τα κείμενα αυτά που έχουν δεσμευτικό περιεχόμενο για τον Έλληνα νομοθέτη και συνεπώς θα πρέπει να αποτελέσουν μετά από τη συμβολή του τελευταίου, κομμάτι της ελληνικής νομοθεσίας. Αντίθετα στην έννοια των μη συμβατικού χαρακτήρα διεθνών κειμένων εντάσσονται τα κείμενα αυτά που δεν περιέχουν δεσμευτικές ρυθμίσεις (soft law) για τους

νομοθέτες των κρατών, αλλά οι τελευταίοι δύνανται να συμπεριλάβουν ορισμένες από τις ρυθμίσεις αυτές προαιρετικά στις νομοθεσίες των κρατών τους δεδομένης της δεοντολογικής αξίας που έχουν για τα κράτη-μέλη που τα έχουν συνυπογράψει. Ακόμα δηλαδή και τα μη δεσμευτικής ισχύος διεθνή κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής πρέπει σε ένα βαθμό να υιοθετηθούν από τις εκάστοτε έννομες τάξεις των χωρών δεδομένης της σπουδαιότητας των ρυθμίσεων τους για την προώθηση των εθνικών συστημάτων απονομής δικαιοσύνης των ανηλίκων. Σε μια ενδεικτική αναφορά των σημαντικότερων διεθνών και ευρωπαϊκών κείμενων που διαμορφώνουν τις κατευθυντήριες γραμμές για τις έννομες τάξεις σχετικά με τη μεταχείριση των ανήλικων δραστών αναφέρονται τα εξής: α) οι Ελάχιστοι ή Στοιχειώδεις Κανόνες για την Απονομή της Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους του ΟΗΕ 1985, οι οποίοι συνοπτικά αποκαλούνται Κανόνες του Πεκίνο (The Beijing Rules), το οποίο υπαγορεύει ένα ελάχιστο σύνολο κανόνων για τη διοίκηση της Δικαιοσύνης Ανηλίκων, β) οι οδηγίες του Ριάντ (the Riyadh Guidelines;), κείμενο οδηγιών το οποίο εκδόθηκε το 1990 με σκοπό την πρόληψη της εγκληματικότητας ανηλίκων, γ) οι κανόνες της Αβάνας, σύνολο κανόνων που εκδόθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 1990 για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους, δ) οι οδηγίες της Βιέννης, οδηγός δράσης για παιδιά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, ε) η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (the United Nations Convention on the Rights of the Child - CRC, 1989), που αποτελεί το πληρέστερο από τα νεότερα διεθνή κείμενα στον τομέα του Δικαίου Ανηλίκων καθώς εμπεριέχει την πλέον ολοκληρωμένη νομική κατοχύρωση για τα ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα του ανηλίκου και καθίσταται το πιο ευρέως επικυρωμένο έγγραφο για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον κόσμο. Ισχύει για κάθε παιδί, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που έχουν εμπλακεί με το ποινικό σύστημα ή το σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων, στ) η Σύσταση (87) 20 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και ζ) η Σύσταση (2003) 20 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για «νέους τρόπους μεταχείρισης της νεανικής παραβατικότητας και για το ρόλο της Δικαιοσύνης των Ανηλίκων».

Τα τελευταία 20 χρόνια, τα συστήματα δικαιοσύνης της νεολαίας στην Ευρώπη έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές, ιδίως στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Εντούτοις, στη δυτική Ευρώπη εμφανίστηκαν επίσης διαφορετικές και ενίοτε αντιφατικές πολιτικές. Οι λεγόμενες νεοφιλελεύθερες τάσεις παρατηρούνται ιδιαίτερα στην Αγγλία και την Ουαλία, καθώς και στη Γαλλία και την Ολλανδία (Tonry, 2004). Σε άλλες χώρες, όπως η Γερμανία και η Ελβετία, διατηρήθηκε ένα μέσο σύστημα ελάχιστης

παρέμβασης με προτεραιότητα στην εκτροπή και τα εκπαιδευτικά μέτρα. Τέλος, σε πολλές χώρες έχουν εφαρμοστεί στοιχεία αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

Σε όλη την Ευρώπη, οι πολιτικές που βασίζονται στις έννοιες της επικουρικότητας και της αναλογικότητας των κρατικών παρεμβάσεων κατά των ανήλικων παραβατών, εξακολουθούν να ισχύουν ή αναδύονται ξανά στην επιφάνεια στις περισσότερες, εάν όχι σε όλες τις χώρες. Πρόσφατα όμως, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες παρατηρήθηκαν επίσης εξελίξεις, που υιοθετούν μια αντίθετη προσέγγιση. Οι εξελίξεις αυτές εντείνουν τις παρεμβάσεις της δικαιοσύνης για νέους, αυξάνοντας τις μέγιστες ποινές για την κράτηση των νέων και εισάγοντας πρόσθετες μορφές ασφαλών καταλυμάτων. Οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της νεανικής δικαιοσύνης στην Ολλανδία το 1995 και από ορισμένες απόψεις στη Γαλλία το 1996, το 2002 και το 2007 πρέπει να αναφερθούν στο πλαίσιο αυτό, όπως και οι μεταρρυθμίσεις στην Αγγλία και την Ουαλία το 1994 και το 1998 (Junger-Tas&Dünkel, Cavadino&Dignan, 2007).

Οι αιτίες της πιο κατασταλτικής ή «νεοφιλελεύθερης» προσέγγισης σε ορισμένες χώρες είναι πολλαπλές. Είναι πιθανό ότι η νέα ποινική τάση στις Η.Π.Α. με έμφαση στην αποζημίωση και την αποτροπή, δεν είχε σημαντικές επιπτώσεις σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα στην Αγγλία και την Ουαλία. Οι εξελίξεις αυτές πρέπει να γίνουν κατανοητές υπό το πρίσμα διεθνών και περιφερειακών μέσων, που καθορίζουν πρότυπα για τη δικαιοσύνη των νέων. Το σημαντικότερο από την άποψη αυτή είναι η Σύμβαση του ΟΗΕ του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού -μια δεσμευτική διεθνής συνθήκη, που έχουν επικυρώσει όλα τα ευρωπαϊκά κράτη. Διευκρινίζει ότι ο κοινός και πρωταρχικός στόχος της δικαιοσύνης για τη νεολαία πρέπει να ενεργεί «προς το καλύτερο συμφέρον του παιδιού» -για τους σκοπούς αυτής της σύμβασης, ως «παιδί» ορίζεται κάθε άτομο ηλικίας κάτω των 18 ετών- και να παρέχει την εκπαίδευση, την υποστήριξη και την κοινωνική ενσωμάτωση τέτοιων παιδιών.

Αυτές οι ιδέες αναπτύσσονται περαιτέρω στους πρότυπους ελάχιστους κανόνες του ΟΗΕ του 1985 για τη διαχείριση της δικαιοσύνης των ανηλικών και σε ευρωπαϊκό επίπεδο στις συστάσεις του συμβουλίου της Ευρώπης, και συγκεκριμένα στη σύσταση του 2003 σχετικά με νέους τρόπους αντιμετώπισης των εγκλημάτων ανηλικών (Dünkel&Pruin, 2011).

Στην Αγγλία και την Ουαλία και σε κάποιο βαθμό και σε άλλες χώρες, η έννοια της ευθύνης έχει γίνει μια κεντρική κατηγορία νεανικής δικαιοσύνης. Η ευθύνη δεν περιορίζεται στους νέους παραβάτες, αλλά όλο και περισσότερο οι γονείς είναι υπεύθυνοι για τη συμπεριφορά των παιδιών τους (Pruin, 2011). Το να έχουν μεγαλύτερη ευθύνη οι γονείς μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο. Υπάρχουν εμπειρικά στοιχεία ότι η κατάρτιση των γονέων,

σε συνδυασμό με την υποστήριξη των παιδιών σε πρώιμο στάδιο, έχει θετικά προληπτικά αποτελέσματα. Ωστόσο, δεν είναι απαραίτητο να ποινικοποιούνται οι γονείς. Στην ιδανική περίπτωση, η κατάρτιση των γονέων πρέπει να παρέχεται από τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (όπως συμβαίνει στη Γερμανία και τις Σκανδιναβικές χώρες) και να μην επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις (Junger-Tas & Dünkel, 2009). Μια θετική πτυχή της ανάληψης ευθύνης από τους νεαρούς παραβάτες για τις ενέργειές τους είναι ότι συνέβαλε στην επέκταση της συμφιλίωσης θυμάτων-παραβατών, στη διαμεσολάβηση και την αποκατάσταση.

Αν ληφθεί υπόψιν η εξέλιξη των εκχωρήσεων που εφαρμόζονται στους νέους παραβάτες, υπήρξε σαφής επέκταση των διαθέσιμων μέσων εκτροπής. Ωστόσο, αυτές συχνά συνδέονται με εκπαιδευτικά μέτρα ή απλώς λειτουργούν για την επικύρωση των κανόνων μέσω προειδοποίησης (Dünkel & Pruin, 2011). Βέβαια, μερικές φορές, η μέριμνα για την ελάχιστη παρέμβαση σημαίνει ακόμη ότι η εκτροπή από τη δίωξη δεν οδηγεί σε περαιτέρω λήψη και εφαρμογή μέτρων.

Παντού ανακηρύσσεται ότι η στέρηση της ελευθερίας πρέπει να αποτελεί το έσχατο μέτρο. Στην πράξη, η έννοια αυτή ποικίλλει τόσο διαχρονικά, όσο και διακρατικά. Η Αγγλία και η Ουαλία, για παράδειγμα, παρουσίασαν απότομες αυξήσεις στον πληθυσμό των ανήλικων φυλακισμένων τη δεκαετία του 1990, αλλά η μείωση της άμεσης φυλάκισης κατά 35% από το 1999 έως το 2009 έρχεται σε αντίθεση με την υπόθεση ότι η υιοθέτηση μιας πιο τιμωρητικής ρητορικής οδηγεί αναγκαστικά σε συνεχή αύξηση αυτών των αριθμών. Η Ισπανία και ορισμένες άλλες χώρες έχουν επίσης επιδείξει αυξήσεις στη χρήση της επιμέλειας ανηλικών τα τελευταία χρόνια, αλλά γενικά οι πρόσφατες εξελίξεις είναι προς την άλλη κατεύθυνση. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Με εξαίρεση κάποιες σοβαρές παραβάσεις, η μεγάλη πλειοψηφία των νεαρών παραβατών στην Ευρώπη αντιμετωπίζεται εξωδικαστικά, μέσω ανεπίσημων μέτρων εκτροπής. Εξαιρέσεις, όπου δεν επιτρέπεται αυτή η διακριτική ευχέρεια, μπορούν να βρεθούν σε ορισμένες χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, αλλά σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να σημειωθεί ότι για παράδειγμα, τα περιουσιακά αδικήματα -που προκαλούν μικρότερες ζημιές- δεν αντιμετωπίζονται πάντα ως νόμιμες εγκληματικές πράξεις.

Ακόμη κι εάν οι μεταρρυθμιστικές εξελίξεις στη νομοθεσία για τη δικαιοσύνη των ανηλικών δεν υπονομεύουν μια «τιμωρία», θα ήταν πιθανό οι καταδικαστικές πρακτικές σε ορισμένες ή σε πολλές χώρες να ακολουθούν τη σκληρή προσέγγιση, για να εκπληρώσουν τις

δημόσιες απαιτήσεις για αντίδραση στην ανήλικη παραβατικότητα με πιο αυστηρές κυρώσεις.

Σε ορισμένες πτυχές, η ελληνική ποινική δίωξη είναι διαφορετική από άλλες χώρες. Άτυπες κυρώσεις, όπως η απόλυτη απαλλαγή, η οποία ήταν διαθέσιμη μόνο από το 2003, εφαρμόζονται σπάνια. Όσον αφορά στις επίσημες καταδίκες, τα εκπαιδευτικά μέτρα διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο, με περίπου το 75% όλων των υποθέσεων να επιβάλλουν κάποιο εκπαιδευτικό μέτρο. Συγκεκριμένα, το πιο συνηθισμένο από αυτά τα μέτρα είναι η επίπληξη, που αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 50% όλων των δικαστικών διαταγμάτων. Είναι αξιοσημείωτο ότι η φυλάκιση είναι η δεύτερη πιο διατεταγμένη ποινή στην Ελλάδα. Περισσότερο από το 20% όλων των διαταγών είναι ποινές φυλάκισης. Περίπου το 70% των ποινών φυλάκισης είναι λιγότερο από ένα μήνα και το 90% είναι λιγότερο από έξι μήνες. Αυτό σημαίνει ότι οι σύντομες ποινές φυλάκισης σαφώς κυριαρχούν. Επιπλέον, εκτελούνται μόνο πολύ σπάνια, επειδή έχουν ανασταλεί. Τα πρόστιμα δεν εκδίδονται σχεδόν ποτέ κατά των ανηλίκων στην Ελλάδα. Τα δεδομένα καταδίκης δείχνουν εντατικοποίηση ή άμβλυνση της ελληνικής πρακτικής. Η Ελλάδα δε φαίνεται να ακολουθεί πρακτικές μη παρέμβασης. Προφανώς, το ελληνικό σύστημα δίνει έμφαση στους προειδοποιητικούς φορείς, μέσω επίσημων διαδικασιών κυρώσεων, που στην πραγματικότητα δεν είναι πολύ επεμβατικές σε δεύτερη ματιά (Duenkel, 2014).

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Ανάμεσα στις λοιπές Υπηρεσίες που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ασχολούνται με την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων (α) Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων - Ε.Π.Α, β) Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α. «Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων», γ) Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.), δ) Μη Κυβερνητική Οργάνωση – ΠΡΑΞΙΣ, ε) Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων – ΑΡΣΙΣ, καθώς και τα σωφρονιστικά και θεραπευτικά καταστήματα: α) Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού, β) Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού και γ) Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελαιώνα Θηβών, αλλά και τα ειδικά καταστήματα κράτησης: α) Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (Ε.Κ.Κ.Ν.) Αυλώνα, β) Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (Ε.Κ.Κ.Ν.) Βόλου, γ) Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων (Α.Σ.Κ.Α.) Κασσαβέτειας και δ) Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κορίνθου) μία από τις σημαντικότερες και σε κατεξοχήν επαφή με ανήλικους αποτελεί η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων.

3.1. ΣΥΣΤΑΣΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ο θεσμός των Επιμελητών Ανηλίκων λειτούργησε αρχικά στα πλαίσια των «Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων», που ιδρύθηκαν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου από το 1940. Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (ΥΕΑ) συστήθηκε με το Ν. 378/1976 ως κλάδος, ενώ με το μεταγενέστερο ΠΔ 49/1979 οριοθετήθηκε ο τρόπος λειτουργίας της (Scarlatou, 1995).

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων & Κοινωνικής Αρωγής συνιστούν περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αποτελούν ένα αυτοτελές σώμα και λειτουργούν στο πλαίσιο του Δικαστηρίου Ανηλίκων στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου. Ο επιμελητής ανηλίκων είναι άμεσος συνεργάτης του δικαστή ανηλίκων κατά τη διερεύνηση των προσωπικών, οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών του ανηλίκου, είναι παρών στη διαδικασία «κεκλεισμένων των θυρών» του Δικαστηρίου Ανηλίκων κι αναλαμβάνει την (εντατική) επιμέλεια, επίβλεψη και επιτήρηση του ανηλίκου στο πλαίσιο της μη ιδρυματικής αντιμετώπισής του. Στο επίκεντρο της επαγγελματικής δραστηριότητας του επιμελητή ανηλίκων βρίσκεται η διενέργεια κοινωνικής έρευνας και η άσκηση του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας.

Η Υπηρεσία αυτή λειτουργεί ως σταθερός και μόνιμος παράγοντας στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου στο Δικαστήριο Ανηλίκων, εποπτεύεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και απαρτίζεται από πτυχιούχους των σχολών νομικής, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και κοινωνικής εργασίας. Αποτελεί ένα αυτοτελές, “*sui generis*” όργανο της ποινικής δίκης, με δικαιώματα και υποχρεώσεις που καθορίζονται με σαφήνεια από τον νομοθέτη. Η λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, ως ανεξάρτητου, ουδέτερου και βοηθητικού της διερευνητικής διαδικασίας οργάνου, έχει ως αποτέλεσμα ότι η συνεργασία της στην ποινική διαδικασία είναι ανεξάρτητη από τη βούληση του κατηγορουμένου. Στην αρμοδιότητά της υπάγονται η πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς, όπως και η παραβατικότητα ανηλίκων 12-18 ετών, με βάση τον χρόνο τέλεσης του αδικήματος (Πιτσελά, 1999).

Το έργο της κρίνεται εξαιρετικά σημαντικό, καθώς αποτελεί ενεργό κομμάτι του Δικαστηρίου Ανηλίκων και συντελεί στην πραγμάτωση της εξατομικευμένης δικαιοσύνης που διέπει το όλο σύστημα του ποινικού δικαίου ανηλίκων. Σε όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας είναι καθοριστική η συμβολή των Επιμελητών Ανηλίκων, οι οποίοι λειτουργούν και ως ένα στάδιο «φιλτραρίσματος» σχετικά με την κατηγοριοποίηση της βαρύτητας των περιστατικών και την παροχή εξειδικευμένης υποστήριξης (Τρωιάνου-Λουλά, 1999).

Το κύριο έργο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων πραγματώνεται με την έρευνα της προσωπικότητας, της εξέλιξης και του περιβάλλοντος του ανήλικου κατηγορουμένου, προκειμένου να συνταχθεί «έκθεση κοινωνικής έρευνας» (Χάιδου, 1989), που εμπεριέχεται η μη δεσμευτική πρόταση επιβολής από το δικαστήριο των πιο ενδεδειγμένων κατά περίπτωση αναμορφωτικών μέτρων. Η έκθεση άπτεται της παιδαγωγικής, κοινωνικής και προνοιακής υφής της υπόθεσης, συμβάλλει ουσιαστικά στη διερεύνηση του ψυχολογικού και κοινωνιολογικού υπόβαθρου της πράξης και συντελεί στην εξακρίβωση του βαθμού ωρίμανσης του ανήλικου δράστη για την επιβολή της πλέον σκόπιμης παιδαγωγικής μεταχείρισης. Επιπλέον, είναι απόρρητη, καθώς δεν αποτελεί μέρος της δικογραφίας και απευθύνεται στο Δικαστή Ανηλίκων (Χάιδου, 1989).

Ο πρωταρχικός στόχος των παρεμβάσεων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων είναι η διαπαιδαγώγηση και επανένταξη του νέου, ως υπεύθυνου και ενεργού μέλους της κοινωνίας, που επιφέρει ως αποτέλεσμα και το σύννομο της συμπεριφοράς. Αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο μεταξύ του δικαίου κοινωνικής αρωγής και του ποινικού δικαίου ανηλίκων, η δε σχέση του Επιμελητή με το Δικαστήριο και τον ανήλικο δράστη είναι καταρχήν «σχέση εμπιστοσύνης». Προκύπτει λοιπόν αβίαστα το συμπέρασμα ότι η έγκαιρη θεσμική παρέμβασή της – κυρίως κατά το στάδιο της αστυνομικής προανάκρισης – αυξάνει την

αποτελεσματικότητα των σχετικών δράσεων για την πρόληψη της υποτροπής.

Ο θεσμικός ρόλος της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων διαπνέεται από μια φιλοσοφία, που αποτυπώνεται στην αντίληψη ότι η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων δεν προοιωνίζει απαραίτητα και την έναρξη μιας εγκληματικής σταδιοδρομίας. Συνεπώς, οι περισσότεροι ανήλικοι είναι περιστασιακοί δράστες και παρεκκλίνουν στη συμπεριφορά τους από ανωριμότητα, απροσεξία, άγνοια ή και ζωηρότητα ακόμη. Αμφισβητούν τους κοινωνικούς κανόνες, διεκδικούν την ταυτότητά τους, διακατέχονται από ανασφάλεια και δέχονται επιρροές.

Η διαπίστωση αυτή αφορά κυρίως την ελαφριά και μέσης βαρύτητας παραβατικότητα, που δεν αποτελεί σε αρκετές των περιπτώσεων σύμπτωμα πλημμελούς κοινωνικοποίησης ή ελλιπούς διαπαιδαγώγησης, αλλά ένα παροδικό φαινόμενο, συνυφασμένο με τη διαδικασία ωρίμανσης των νεαρών ατόμων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά εμφανίζεται ως αποτέλεσμα των συγκρούσεων που διακατέχουν τους νέους κατά τη διάρκεια της εφηβείας και παύει να υφίσταται με την ενηλικίωση, οπότε συντελείται και η κοινωνική τους ένταξη. Το πρόβλημα ανεπαρκούς στελέχωσης της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, που κινείται διαχρονικά και συνεχώς επιτείνεται, δεν βοηθά στην επίτευξη πρωτοποριακών στόχων και δράσεων, που έχουν κατοχυρωθεί νομοθετικά, αλλά θα παραμείνουν μια θεωρητική εξαγγελία για την πρόληψη της παραβατικότητας στην ανήλικη νεότητα. Ως εκ τούτου, οι Επιμελητές Ανηλίκων δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στη διεύρυνση των σχετικών αρμοδιοτήτων, που τους αναθέτει ο αναμορφωμένος ποινικός νόμος των ανηλίκων. Επιπλέον, επιβραδύνεται σημαντικά η αποδοτικότητα στο έργο τους από τα «γνωστά» προβλήματα γραφειοκρατίας και τη συνεπαγόμενη «δυσκαμψία» των δημοσίων υπηρεσιών (Ευστρατιάδης, 2005). Αν συνυπολογισθεί στα ανωτέρω και το γεγονός ότι ένα από τα συνήθη επιβαλλόμενα αναμορφωτικά μέτρα είναι η ανάθεση της «Επιμέλειας» του ανήλικου παραβάτη σε κάποιον Επιμελητή Ανηλίκων, διαφαίνεται αβέβαιη η τελεσφόρα άσκηση του εν λόγω μέτρου. Πέρα όμως από τις αξιόλογες προσπάθειες του προσωπικού των υπηρεσιών αυτών, τίθεται «εν αμφιβόλω» η αποτελεσματική αρωγή (Παπαγεωργίου, 2007) στους ανήλικους παραβάτες, καθώς δεν έχει αποδειχθεί ακόμη, ότι αυτή καθεαυτή η άσκηση ενός τέτοιου μέτρου μπορεί να λειτουργήσει από μόνη της ανασχετικά στην ενδεχόμενη υποτροπή του «εκάστοτε» ανήλικου δράστη.

Παρά τις αντίξοες συνθήκες, τις οποίες επιτείνει η οικονομική κρίση των τελευταίων χρόνων, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, με γνώμονα την θεμελιώδη αρχή του ποινικού δικαίου ανηλίκων «διαπαιδαγώγηση στη θέση της τιμωρίας», παρεμβαίνει θεσμικά εξυπηρετώντας μία πολλαπλή στόχευση.

Καταρχήν, προσβλέπει σε μια εποικοδομητική, παιδαγωγική προσέγγιση των ανηλικών παραβατών σε καθεστώς ελευθερίας και όχι περιορισμού. Περαιτέρω, διαπνέεται από την αντίληψη ότι οι προοπτικές κοινωνικής ένταξης είναι πολύ ευνοϊκότερες, εφόσον οι ανήλικοι παραμείνουν στο οικείο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον και αναληφθεί μια από κοινού δράση όλων των φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, για την μέριμνα, στήριξη και προστασία τους.

Με βάση τον προσανατολισμό αυτό, καλλιεργείται η ποιότητα της επικοινωνίας με τον ανήλικο σε μια σχέση εμπιστοσύνης και προτείνονται κυρίως εξωιδρυματικά μέτρα που, όταν αφορούν την ένταξη των ανηλικών σε δομές και προγράμματα, επιδιώκεται η ενεργός συμμετοχή τους, με στόχο τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα.

3.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Ο Επιμελητής Ανηλικών είναι ο άμεσος συνεργάτης του Δικαστή Ανηλικών κατά τη διερεύνηση των προσωπικών, οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών του ανηλίκου. Βασική αρμοδιότητα του Επιμελητή Ανηλικών είναι η διενέργεια κοινωνικής έρευνας για τον ανήλικο. Επίσης παρίσταται στην κεκλεισμένων των θυρών διαδικασία του Δικαστηρίου Ανηλικών και στη συνέχεια αναλαμβάνει την επιμέλεια, επίβλεψη και επιτήρηση του ανηλίκου στο πλαίσιο της μη ιδρυματικής μεταχείρισής του (Μαλλούχου-Μητσοπούλου, 2017).

Ο Επιμελητής συνδράμει τον Δικαστή Ανηλικών στην εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων διενεργώντας κοινωνική έρευνα για την προσωπικότητα, το περιβάλλον, τους όρους διαβίωσης, τις οικογενειακές-φιλικές-σχολικές ή και εργασιακές συνθήκες και σχέσεις των ανηλικών. Η κοινωνική έρευνα καταλήγει στη σύνταξη αναλυτικής έκθεσης για την προσωπικότητα και τις συνθήκες ζωής του ανηλίκου, η οποία και αποτελεί εισήγηση για την εξατομικευμένη μεταχείριση του ανηλίκου. Η γνωμοδότηση του Επιμελητή παραδίδεται στο Δικαστή Ανηλικών, ο οποίος τελικά θα ορίσει το κατάλληλο μέτρο για το συγκεκριμένο ανήλικο. Μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας ο Επιμελητής ασκεί το αναμορφωτικό μέτρο της Επιμέλειας και παρακολουθεί την εφαρμογή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, όπως αυτά ορίζονται στα άρθρα 122 και 123 του Ποινικού Κώδικα. Παράλληλα ασκεί προστατευτική επίβλεψη με σκοπό την αποφυγή υποτροπών (Μαλλούχου-Μητσοπούλου, 2017).

Στο πλαίσιο της πρόληψης της εγκληματικότητας των ανηλικών και μετά από ανάθεση από αρμόδια δικαστική αρχή, ο Επιμελητής επιλαμβάνεται των ανηλικών που εκδηλώνουν

δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής και διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να προβούν σε παραβατικές πράξεις ή να θυματοποιηθούν. Σημαντικός ρόλος τους είναι και η παροχή στήριξης στους ίδιους τους ανήλικους παραβάτες και στις οικογένειές τους.

Ο Επιμελητής οικοδομεί μια σχέση εμπιστοσύνης με τον ανήλικο παραβάτη μέσα σε ένα πλαίσιο εμπιστευτικότητας και σεβασμού της προσωπικότητάς του. Προτείνει και επιβλέπει την τήρηση των αναμορφωτικών ή και θεραπευτικών μέτρων με μοναδικό κριτήριο την κοινωνική διαπαιδαγώγηση, τη συναισθηματική ισορροπία και επανένταξη του ανήλικου. Ο ρόλος του επεκτείνεται και στην αποφυγή τέλεσης από τον ανήλικο νέων αδικημάτων, χωρίς να υποκαθιστά τους γονείς ή να αναπληρώνει την ελλιπή γονική αρωγή και φροντίδα.

Ο ρόλος του Επιμελητή Ανηλίκων είναι, επίσης, η άσκηση συμβουλευτικής προς ανήλικους που εκδηλώνουν δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής και βρίσκονται σε σοβαρό κίνδυνο να γίνουν δράστες αξιόποινων πράξεων ή σε ανήλικους που έχουν ήδη συγκρουστεί με τον νόμο. Συμβάλλει στην κοινωνική διαπαιδαγώγηση των ανηλίκων, προκειμένου να ενδυναμωθούν, να κινητοποιηθούν, να προσαρμοσθούν κοινωνικά και να εξελιχθούν προσωπικά επαναπροσδιορίζοντας τους στόχους τους (Κουράκης, 2006).

Ο Επιμελητής λειτουργεί υποστηρίζοντας και ενδυναμώνοντας το άτομο, τις οικογένειες, τις ομάδες, τους οργανισμούς και τις κοινότητες με σκοπό τη βελτίωση της κοινωνικής τους λειτουργικότητας. Παράλληλα υλοποιεί τους σκοπούς του επαγγέλματος του με διάφορους ρόλους, μεθόδους, δεξιότητες και τεχνικές. Αναλαμβάνει ρόλο συμβουλευτικό, υποστηρικτικό, καθοδηγητικό, διαχειριστή υποθέσεων, μεσολαβητικό, παρακινητικό και συνηγόρου (Δημοπούλου - Λαγωνίκα, 2011).

Οι εκθέσεις των Επιμελητών Ανηλίκων στο πλαίσιο της διερευνητικής τους αρμοδιότητας, σχετικά με την προσωπικότητα του ανήλικου κατηγορουμένου, αποβλέπουν στην υποβοήθηση του δικαστηρίου ανηλίκων για την επιβολή της κατάλληλης ποινής, με απώτερο σκοπό την κοινωνική επανένταξη του ανήλικου και συνακόλουθα, την αποφυγή τέλεσης εκ μέρους του στο μέλλον νέων εγκλημάτων. Για αυτόν τον λόγο είναι αποφασιστική στην ποινική διαδικασία ανηλίκων, εκτός από την έρευνα των πραγματικών περιστατικών του εγκλήματος, η καθολική εκτίμηση και ενδελεχής έρευνα της προσωπικότητας του κατηγορουμένου για την επιλογή της κατάλληλης και μεστής νοήματος αντιμετώπισης (Πιτσελά, 2006). Ο επιμελητής ανηλίκων θεωρείται ως ο βασικότερος φορέας διαχείρισης της παραβατικότητας των νέων (Γεωργούλας, 2000). Οι Επιμελητές Ανηλίκων, στο πλαίσιο της πρόληψης, κατόπιν σχετικής ανάθεσης από αρμόδια δικαστική αρχή, επιλαμβάνονται των ανηλίκων που εκδηλώνουν δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής και διατρέχουν αυξημένο

κίνδυνο να προβούν σε παραβατικές πράξεις ή να θυματοποιηθούν, ενώ παρέχουν στήριξη στους ίδιους και στις οικογένειές τους. Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων ασκεί έναν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα. Τόσο, λοιπόν, για τους ανήλικους που βρίσκονται σε «ηθικό κίνδυνο» όσο και για εκείνους που διέπραξαν εγκληματικές πράξεις και πρόκειται να δικαστούν, μπορεί ο επιμελητής ανηλίκων να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο και να λειτουργήσει υποστηρικτικά και διευκολυντικά για την αναμόρφωση και πλαισίωση της συμπεριφοράς τους (Χάιδου, 1990). Κατά την άσκηση των καθηκόντων των Επιμελητών Ανηλίκων ανακύπτουν διλήμματα και συγκρούσεις, που συνάπτονται με την υποχρέωση εχεμύθειας, τον γνωμοδοτικό τους ρόλο στη δίκη και τα όρια ανάμεσα στη συμβουλευτική και τη μεταχείριση (Ζαγούρα, 2008). Συνεπώς, ο διπλός αυτός ρόλος του Επιμελητή Ανηλίκων (γνωμοδοτικός-συμβουλευτικός) και η διπλή σχέση του Επιμελητή, αφενός με τον Δικαστή και αφετέρου με τον ανήλικο και τους γονείς του, απαιτούν πολύ λεπτούς χειρισμούς (Ανδρεοπούλη, 2011).

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων ασκούν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων. Αποτελούν τον κυρίαρχο φορέα επίσημου κοινωνικού ελέγχου στη χώρα μας και λειτουργούν τόσο προληπτικά (ανακάλυψη ανηλίκων σε κίνδυνο), όσο και κατασταλτικά (αντιμετώπιση κρίσεων και, αφού αυτές παρέλθουν, αποκατάσταση)» (Κατσίρας, 2008). Οι γονείς, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αλλά και το σχολικό περιβάλλον οφείλουν όταν εντοπίζουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ή τα παραβατικά στοιχεία στην προσωπικότητα τους και να το αναφέρουν στις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων ή στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων που υπάρχει κοντά τους (Κατσίρας, 2008).

Οι Επιμελητές Ανηλίκων έχουν υποχρέωση με το που γίνει κάποια αναφορά παραβατικού περιστατικού να οργανώσουν και να διεξάγουν κοινωνική έρευνα σχετικά με τον ανήλικο. Η έρευνα αυτή θα αφορά την συλλογή στοιχείων σχετικά με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ανηλίκου, την δομή της οικογένειας και τον τρόπο λειτουργίας τη και κάτω από ποιες συνθήκες αυτό διαβιώνει.

Η διεξαγωγή της έρευνας δεν πραγματοποιείται μόνο από την στιγμή που θα γίνει η αναφορά του περιστατικού αλλά ακολουθείται μια σταθερή πορεία παρακολούθησης και συλλογής στοιχείων και μετά την άσκηση αναμορφωτικού μέτρου. Σε αυτή την περίπτωση ο επιμελητής παρεμβαίνει και λειτουργεί με εξωιδρυματικό τρόπο, υπό την μορφή μιας προστατευτικής επίβλεψης.

Όλη η παρέμβαση του επιμελητή ανηλίκων εστιάζει στο να εκτιμηθούν οι ανάγκες του ανηλίκου και να σχεδιαστεί ένα βασικό πλάνο παρέμβασης, με άξονες που θα είναι

κατάλληλοι για τον ανήλικο και θα ταιριάζουν στα δικά του μέτρα και σταθμά. Για αυτόν τον λόγο προσφέρεται και στον ανήλικο αλλά και στην οικογένεια συμβουλευτική υποστήριξη αλλά και βοήθεια κατά την διαδικασία παραπομπής σε άλλους φορείς και υπηρεσίες.

Οι άξονες που διαρθρώνονται τα καθήκοντα του Επιμελητή Ανηλίκων ζίνια δύο: α) ο άξονας της διαγνωστικής παρέμβασης και β) ο άξονας των θεραπευτικών δράσεων. Όσον αφορά τον άξονα της διάγνωσης, ο Επιμελητής Ανηλίκων διεξάγει την κοινωνική έρευνα στο περιβάλλον του ανήλικου δράστη, ώστε να συμπεράνει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναπτύσσεται η παραβατική δραστηριότητα του ανήλικου. Η έρευνα αυτή περιλαμβάνει τη μελέτη της προσωπικότητας του ανήλικου αλλά και τις συνθήκες διαβίωσής του (οικογενειακές και οικονομικές). Όσον αφορά το πεδίο της καταστολής, ο Επιμελητής μέσω της έρευνας που διεξάγει, οφείλει να εκφράσει τη γνώμη του σχετικά με την κατάλληλη μεταχείριση που θα πρέπει να τύχει ο ανήλικος από το Δικαστήριο. Αντίστοιχα, στο πεδίο της πρόληψης, ο Επιμελητής εισηγείται σχετικά με την αναγκαιότητα εισαγωγής του ανήλικου σε ίδρυμα είτε ανάθεσής του στην επιμέλεια του ίδιου του επιμελητή μετά από απόφαση του Δικαστή Ανηλίκων (Κογιαννάκη & Πυκνή, 2013). Όσον αφορά τον άξονα της θεραπείας, ο Επιμελητής αναλαμβάνει την καθοδήγηση, εποπτεία και συμβουλευτική υποστήριξη του ανήλικου και της οικογένειάς του, έχοντας ως τελικό στόχο την ομαλή επανένταξή του στο κοινωνικό σύνολο (Κογιαννάκη & Πυκνή, 2013).

Επιπρόσθετα οι επιμελητές ανηλίκων αναλαμβάνουν περιστατικά που αποστέλλονται στις υπηρεσίες απευθείας από τον Εισαγγελέα και τον Ανακριτή, μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης, και παρακολουθούνται από τους επιμελητές ανηλίκων μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης.

Οι επιμελητές ανηλίκων εφαρμόζουν τα αναμορφωτικά μέτρα που επιβάλλονται από το Δικαστήριο Ανηλίκων και εποπτεύουν την τήρηση τους από την πλευρά του ανήλικου ενώ παράλληλα είναι υπεύθυνοι στο να παρεμβαίνουν και να προτείνουν τη συμπλήρωση ή/και τον επαναπροσδιορισμό τους όταν τα επιβαλλόμενα μέτρα δεν επαρκούν ή αυτό κρίνεται αναγκαίο ή είναι προς το συμφέρον του ανήλικου (μετατροπή ή άρση του αναμορφωτικού μέτρου επανεισάγοντας την υπόθεση στο δικαστήριο).

Επιπρόσθετα, το έργο των επιμελητών ανηλίκων εστιάζει στην εργασία με την κοινότητα ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και να ληφθούν τα σωστά μέτρα για την πρόληψη της παραβατικότητας (www.epimelitesanilikon.gr).

Ο επιμελητής προκειμένου να καθορίσει την πρώτη συνάντηση με την οικογένεια για την διενέργεια της κοινωνικής έρευνας, συντάσσει και αποστέλλει μια επιστολή στην οικογένεια. Σε περίπτωση που η οικογένεια δεν ανταποκριθεί, προχωράει σε κατ' οίκον

επίσκεψη και επιτόπια αναζήτηση. Η συνεργασία του με την οικογένεια γίνεται είτε με ατομικές είτε με οικογενειακές συνεδρίες και εφαρμόζει τις μεθόδους της Κοινωνικής Εργασίας με Άτομα και της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένεια. Κατά το στάδιο της κοινωνικής έρευνας, σε κάποιες περιπτώσεις λόγω των πολύπλοκων αναγκών των οικογενειών, κρίνεται αναγκαία η δικτύωση με άλλες υπηρεσίες, η προετοιμασία και η παραπομπή τους σε πιο εξειδικευμένους φορείς, όπως είναι οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας και τα θεραπευτικά προγράμματα για χρήστες ουσιών. Επιπλέον ενώ εργάζεται συμβουλευτικά και υποστηρικτικά με τους γονείς και τα παιδιά, αναλαμβάνει και δράσεις στην κοινότητα οι οποίες περιλαμβάνουν την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για θέματα που αφορούν την παραβατικότητα των ανηλίκων. Ο Επιμελητής στα πλαίσια συνεργασίας του με την οικογένεια θα πρέπει να ερευνήσει τις συνθήκες υγιεινής και διαβίωσης της οικογένειας, την οικονομική, ασφαλιστική και κοινωνική κατάσταση του ανήλικου παραβάτη και να προσπαθήσει να οδηγήσει την οικογένεια σε λύσεις. Επιπλέον διερευνά την σχέση μεταξύ των συζύγων, την σχέση γονέα - παιδιού αλλά και τις αλληλεπιδράσεις όλων των μελών της οικογένειας. Στόχος του είναι να βοηθήσει την οικογένεια να προβεί σε πιο λειτουργικές συμπεριφορές, έτσι ώστε να μην υπάρχουν καυγάδες και συγκρούσεις, τονίζοντας τον αμοιβαίο σεβασμό που θα πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, την κατανόηση και τα ίσα δικαιώματα.

Από τα εκτεθέντα καθίσταται σαφές ο σπουδαίος ρόλος που διαδραματίζουν οι Επιμελητές Ανηλίκων στην ποινική διαδικασία ανηλίκων. Το έργο τους κρίνεται εξαιρετικά σημαντικό, καθώς αποτελεί ενεργό κομμάτι του Δικαστηρίου Ανηλίκων και συντελεί στην πραγμάτωση της εξατομικευμένης δικαιοσύνης, που διέπει το όλο σύστημα του ποινικού δικαίου ανηλίκων. Ωστόσο, προβλήματα όπως η ανεπαρκής στελέχωση, η έλλειψη οικονομοτεχνικών δομών, η καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης, η πλημμελής συνεργασία με άλλους φορείς αντεγκληματικής πολιτικής, η έλλειψη άλλων δομών με τους οποίους συνεργάζονται αυτοί, φαίνεται να δυσχεραίνουν το έργο τους και να καθιστούν τον θεσμό αυτό λιγότερο αποτελεσματικό.

**ΜΕΡΟΣ Β' : ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ**

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΡΕΥΝΑ

4.1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο σκοπός της έρευνας που θα διεξαχθεί είναι να προσδιοριστεί η συμβολή της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δραστών. Ο προσδιορισμός της συμβολής του Επιμελητή Ανηλίκων θα επιδιωχθεί μέσα από τη μελέτη των απόψεων των δικαστικών λειτουργών οι οποίοι εμπλέκονται σε υποθέσεις ανήλικης παραβατικότητας.

4.2. ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

4.2.1. Παράδειγμα

Η έννοια «παράδειγμα» (Πουρκός & Δαφέρμος, 2010) εισάχθηκε από τον Kuhn και αναφέρεται στο εννοιολογικό πλαίσιο που μοιράζεται μια κοινότητα επιστημόνων και το οποίο τους παρέχει ένα μοντέλο για την ανάλυση των προβλημάτων που εξετάζουν και την ανεύρεση λύσεων (Kuhn, 1981). Σύμφωνα με τον (Kuhn, 1981) ο όρος «παράδειγμα» αναφέρεται σε μια ερευνητική κουλτούρα, η οποία εμπεριέχει ένα σύνολο πεποιθήσεων, αξιών και παραδοχών που έχει από κοινού μια κοινότητα επιστημόνων όσον αφορά τη φύση και τη διεξαγωγή της έρευνας.

Συνοψίζοντας, ένα «παράδειγμα» είναι «το σύνολο των κοινών πεποιθήσεων και συμφωνιών, που μοιράζονται οι επιστήμονες σχετικά με τον τρόπο κατανόησης και αντιμετώπισης των προβλημάτων» (Thomas, 1962).

Ο Kuhn με την έννοια του «παραδείγματος» εννοεί τη θεωρητική προοπτική που: (1) είναι αποδεκτή από την κοινότητα των επιστημόνων ενός επιστημονικού πεδίου, (2) θεμελιώνεται σε προηγούμενες γνώσεις που έχουν αποκτηθεί στο εν λόγω επιστημονικό πεδίο, και (3) κατευθύνει την έρευνα μέσω: (α) των επιλογών για το τι έχει αξία να διερευνηθεί, (β) της διατύπωσης των υποθέσεων για την εξήγηση του φαινομένου το οποίο ερευνάται, και (γ) της επιλογής των πιο κατάλληλων ερευνητικών τεχνικών. (Kuhn, 1981)

Σύμφωνα με τον Chalmers, ένα επιστημονικό «παράδειγμα» «συνίσταται από τις γενικές θεωρητικές παραδοχές και νόμους, καθώς και τις τεχνικές της εφαρμογής τους που υιοθετούν τα μέλη μιας συγκεκριμένης επιστημονικής κοινότητας» (Chalmers, 1982). Πιο

αναλυτικά, ένα «παράδειγμα» αποτελείται από πέντε στοιχεία, τα οποία αναπτύσσονται στη συνέχεια:

1. Τις θεωρητικές παραδοχές και τους διατυπωμένους νόμους σχετικούς με το πεδίο που ερευνάται.
2. Τους τρόπους εφαρμογής των θεμελιωδών νόμων σε μια ποικιλία καταστάσεων.
3. Τα εργαλεία και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη διατύπωση των συγκεκριμένων νόμων σε σχέση με την πραγματικότητα,
4. Τις γενικές μεταφυσικές αρχές που καθοδηγούν το έργο των επιστημόνων στο πλαίσιο του συγκεκριμένου «παραδείγματος»
5. Τις γενικές οδηγίες σχετικά με το πώς θα πρέπει να διεξάγεται το ερευνητικό έργο στο πλαίσιο του συγκεκριμένου «παραδείγματος».

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το «παράδειγμα» είναι ένα σύστημα πεποιθήσεων, μια κοσμοαντίληψη ή θεωρητικό πλαίσιο που καθοδηγεί ή κατευθύνει την έρευνα και την πρακτική σ' ένα επιστημονικό πεδίο. Χωρίς «παράδειγμα» η επιστήμη στερείται προσανατολισμού και κριτηρίων επιλογής: στην περίπτωση αυτή όλα τα προβλήματα, όλες οι μέθοδοι και όλες οι ερευνητικές τεχνικές έχουν την ίδια ισχύ. Αντίθετα, το «παράδειγμα» δημιουργεί ένα πλαίσιο, ενώ παράλληλα καθοδηγεί και κατευθύνει τον ερευνητή. Όταν ο επιστήμονας εντρυφεί σε ένα παράδειγμα, μαθαίνει ταυτόχρονα τη θεωρία, τις μεθόδους και τα κριτήρια, συνήθως ως ένα ενιαίο και αδιαίρετο σύνολο. Επομένως, όταν τα Παραδείγματα αλλάζουν, συμβαίνουν συνήθως σημαντικές μεταβολές στα κριτήρια που καθορίζουν την εγκυρότητα τόσο των προβλημάτων όσο και των προτεινόμενων λύσεων (Kuhn, 1981).

Τα πιο κοινά παραδείγματα είναι:

- Θετικισμός: βασίζεται στην πεποίθηση ότι υπάρχει μια ενιαία πραγματικότητα, η οποία μπορεί να μετρηθεί και να γνωστοποιηθεί. Ο θετικισμός προτείνει ποσοτικές μεθόδους για τη μέτρηση παραμέτρων του κόσμου, που ερευνώνται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης μελέτης.
- Εποικοδομητισμός: η κύρια αντίληψη του εποικοδομητισμού είναι ότι δεν υπάρχει μια ενιαία πραγματικότητα ή αλήθεια. Επομένως, η πραγματικότητα πρέπει να ερμηνευτεί, προκειμένου να ανακτηθεί ο υποκείμενος μηχανισμός που οδηγεί στην αλλαγή. Ο εποικοδομητισμός προτείνει τη χρήση ποιοτικών μεθόδων, ώστε να ανακαλυφθούν αυτές οι πολλαπλές πραγματικότητες.

• Πραγματισμός: οι πραγματιστές πιστεύουν ότι η πραγματικότητα επαναδιαπραγματεύεται συνεχώς, συζητείται, ερμηνεύεται κι επομένως, η καλύτερη μέθοδος προς χρήση είναι εκείνη που λύνει το εκάστοτε πρόβλημα.

Το παράδειγμα που ταιριάζει καλύτερα σε αυτή τη μελέτη είναι το εποικοδομητικό, καθώς συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση του προβλήματος που διερευνάται μέσω της μελέτης των απόψεων και των εμπειριών των ενδιαφερόμενων.

Ο εποικοδομητισμός δέχεται την πραγματικότητα ως δομή του ανθρώπινου νου κι ως εκ τούτου, η πραγματικότητα θεωρείται υποκειμενική. Επιπλέον, αυτή η φιλοσοφική προσέγγιση συνδέεται στενά με τον πραγματισμό και τον σχετικισμό. Η φιλοσοφία του εποικοδομητισμού βασίζεται στη γνωστή ψυχολογία και το ιστορικό της σχετίζεται με τη Σωκρατική μέθοδο στην αρχαία Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά, η δημοτικότητα του εποικοδομητισμού ως προοπτική στην επιστημολογία έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια.

4.2.2. Ερευνητική μέθοδος

Για να καταλήξουμε σε ένα συμπέρασμα, πρέπει να ακολουθήσουμε μια μεθοδολογία έρευνας. Υπάρχουν δύο επιλογές:

1. Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας.
2. Διεξαγωγή ποσοτικής έρευνας.

Μια άλλη προσέγγιση προτείνει τη συλλογή και την ανάλυση τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών δεδομένων στην ίδια έρευνα (Almalki, 2016). Για να πραγματοποιηθεί μια μεικτή έρευνα, μπορεί να ακολουθηθεί μια από τις ακόλουθες διαδικασίες:

• Διαδοχική(Almalki, 2016): ο ερευνητής με βάση τα αποτελέσματα μιας πρώτης μεθόδου μπορεί να εφαρμόζει μια δεύτερη. Συγκεκριμένα, ο ερευνητής μπορεί να αρχίσει, εφαρμόζοντας μια ποιοτική μέθοδο, για να διερευνήσει τους στόχους της ομάδας-στόχου της μελέτης, και να συνεχίσει, χρησιμοποιώντας μια ποσοτική μέθοδο σε μεγάλη κλίμακα, για να γενικεύσει τα αρχικά ευρήματα. Αντιστρόφως, η έρευνα μπορεί να ξεκινήσει με μια ποσοτική μέθοδο για την αξιολόγηση των εννοιών, και να συνεχίσει με μια ποιοτική μέθοδο, για να πάρει περισσότερες λεπτομέρειες, εξετάζοντας έναν αριθμό μεμονωμένων -στρατολογημένων ή υποψήφιων- χρηστών.

• Ταυτόχρονη εκτέλεση και των δύο τύπων έρευνας(Almalki, 2016). Ο ερευνητής συγχωνεύει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα, για να παράγει μια ολιστική προσέγγιση στο πρόβλημα. Αυτό το συγκεκριμένο ερευνητικό μοντέλο επιβάλλει τη συλλογή ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων ταυτόχρονα κατά τη διάρκεια της μελέτης. Η πιο σύντομη (με τα απαιτούμενα μέσα μέτρησης του χρόνου) μορφή της μεθόδου συλλογής δεδομένων είναι

ένθετη στη μακρύτερη, κι έτσι μπορούν να αναλυθούν διαφορετικά ερωτήματα και οργανωτικά επίπεδα.

Συνδυάζοντας και τις δύο μεθόδους, τα ευρήματα από τη μια μέθοδο συμπληρώνονται από τα ευρήματα της άλλης. Σε αυτή την προσέγγιση, οι ερευνητές χρησιμοποιούν ένα ποσοτικό ερωτηματολόγιο, για να ανακτήσουν στατιστικές πληροφορίες σχετικά με τις απαντήσεις και να επεκτείνουν την έρευνα σε μεγαλύτερο βάθος, χρησιμοποιώντας μια ποιοτική μέθοδο (π.χ. συνεντεύξεις) με προσεκτική επιλογή ατόμων.

4.2.3. Ποιοτική έρευνα

Η εξέλιξη του ορισμού της ποιοτικής έρευνας απεικονίζει τις συνεχώς μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για τη φύση της ποιοτικής έρευνας στη βάση ενός ευρύτερου φάσματος προσεγγίσεων (κοινωνικός κονστрукτιβισμός, ερμηνευτικές προσεγγίσεις, εστίαση στην κοινωνική δικαιοσύνη, κ.ά.). Η οριοθέτηση της ποιοτικής έρευνας μπορεί να γίνει ως εξής:

Η ποιοτική έρευνα είναι μια δραστηριότητα (*situated activity*), η οποία τοποθετεί τον παρατηρητή στον κόσμο. Αυτή συνίσταται σε ένα σύνολο ερμηνευτικών και υλικών πρακτικών, οι οποίες κάνουν τον κόσμο ορατό. Αυτές οι πρακτικές μετατρέπουν τον κόσμο σε μια σειρά από αναπαραστάσεις του εαυτού, με τη χρήση των σημειώσεων που λαμβάνονται από τον ερευνητή επί του πεδίου, των συνεντεύξεων, των συνομιλιών, των φωτογραφιών, των μαγνητοφωνήσεων και των σημειώσεων σε ημερολόγια. Σε αυτό το επίπεδο, η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση του κόσμου που ερευνά. Αυτό σημαίνει ότι οι ερευνητές που εφαρμόζουν ποιοτικές έρευνες μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους πλαίσιο, επιχειρώντας να δώσουν νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα που συμβαίνουν, με όρους των νοημάτων που οι άνθρωποι δίνουν σε αυτά (Denzin&Lincoln, 2005).

Ο Hayes (1997) διακρίνει πολλαπλές σημασίες της έννοιας «ποιοτική έρευνα». Σε μια πρώτη προσέγγιση, η ποιοτική έρευνα είναι η έρευνα που πραγματοποιείται χωρίς τη χρησιμοποίηση αριθμητικών δεδομένων και μαθηματικών υπολογισμών. Παρόμοια προσέγγιση υιοθετούν οι Strauss&Corbin (1990). Αυτό όμως δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να υπεισέρχονται, ποσοτικές συγκρίσεις ακόμα και στο πλαίσιο μιας ποιοτικής έρευνας. Αντίστροφα, σε μια ποσοτική έρευνα μπορούν να ενσωματωθούν ερωτήσεις ανοικτού τύπου και συλλογή «ποιοτικών» δεδομένων. Επιπλέον, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο ορισμός της ποιοτικής έρευνας απλώς και μόνο ως απουσία αριθμών και μαθηματικών υπολογισμών σημαίνει ότι η ποιοτική έρευνα απλώς ετεροκαθορίζεται αρνητικά σε σχέση με την ποσοτική έρευνα.

Σύμφωνα με μια δεύτερη προσέγγιση, η ποιοτική έρευνα είναι αυτή που πραγματοποιείται σε πραγματικές και όχι σε τεχνητές, πειραματικά ελεγχόμενες συνθήκες. Ο Parker (1995) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ποσοτικές προσεγγίσεις είναι κατάλληλες για την πραγματοποίηση ερευνών σε ελεγχόμενες, πειραματικές εργαστηριακές συνθήκες, ενώ οι ποιοτικές προσεγγίσεις ταιριάζουν στη μελέτη των ανθρώπων στον «πραγματικό κόσμο». Παρόλα αυτά, ο Hayes (1997) θεωρεί ότι είναι δυνατή η πραγματοποίηση εργαστηριακής έρευνας που εδράζεται στη συλλογή ποιοτικών δεδομένων.

Σύμφωνα με μια τρίτη προσέγγιση, ποιοτική έρευνα είναι αυτή που δίνει έμφαση και εστιάζει στο νόημα της έννοιας που ερευνάται και όχι στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Οι ερευνητές οι οποίοι εφαρμόζουν ποιοτικές έρευνες, σύμφωνα με την Willig (2001), ενδιαφέρονται για το νόημα της έννοιας, όπως αυτή ερμηνεύεται από τον τρόπο που οι άνθρωποι βιώνουν τα γεγονότα. Όμως, υπάρχουν ποιοτικές προσεγγίσεις που εστιάζονται στην περιγραφή της συμπεριφοράς (Hayes, 1997). Επίσης, υπάρχουν ποσοτικές έρευνες που δεν εστιάζουν στη συμπεριφορά αλλά σε κάποιες εσωτερικές δομές (Lund, 2005).

Σύμφωνα με μια τέταρτη προσέγγιση, χαρακτηριστικό γνώρισμα της ποιοτικής έρευνας είναι η απόρριψη της φυσικής επιστήμης ως μοντέλου έρευνας (Hayes, 1997). Σε αντιδιαστολή προς το θετικιστικό μοντέλο επιστήμης που εδράζεται στις φυσικές επιστήμες, οι υποστηρικτές της ποιοτικής έρευνας εστιάζουν στη μελέτη του κοινωνικού, ιστορικού και πολιτισμικού πλαισίου. Οι υποστηρικτές της ποιοτικής έρευνας επιχειρούν να διερευνήσουν τον κοινωνικό κόσμο υπό το πρίσμα της εμπειρίας των υποκειμένων, των συμμετεχόντων δηλαδή σε αυτή την έρευνα. Η ποιοτική έρευνα είναι νατουραλιστική, συγκεκριμένη (contextual), πλαίσιοθετημένη (situated), ερμηνευτική (Henwood&Pidgeon, 1994).

Η ποιοτική έρευνα θεωρείται ημική (emic), δηλαδή επικεντρώνεται στην ανάλυση ενός πολιτισμού στη βάση κάποιων εσωτερικών κριτηρίων, τονίζοντας τη μοναδικότητά του, ενώ η ποσοτική έρευνα θεωρείται ητική (etic) στη συγκριτική μελέτη πολλών πολιτισμών στη βάση κάποιων καθολικών, οικουμενικών κριτηρίων (Morrow&Brown, 1994). Η -ημική προσέγγιση εδράζεται στην υιοθέτηση μιας εσωτερικής προσέγγισης της συμπεριφοράς στο πλαίσιο ενός συστήματος. Η -ητική προσέγγιση εκφράζει τη μελέτη της συμπεριφοράς ενός συστήματος, όπως παρουσιάζεται σε έναν παρατηρητή που βρίσκεται εκτός συστήματος και χρησιμοποιεί κριτήρια εξωτερικά σε σχέση με αυτό (Αντωνίου, 2001).

Η ποιοτική έρευνα αναπτύσσεται σε τρεις βασικές αναλυτικές διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση αναφέρεται στη φιλοσοφική, επιστημολογική θεμελίωση της ποιοτικής έρευνας. Ο Schwandt (2000) θεωρεί ότι η ερμηνευτική, η φιλοσοφική ερμηνευτική και ο κονστρουξιονισμός είναι βασικές επιστημολογικές κατευθύνσεις της ποιοτικής έρευνας. Η

ερμηνευτική έχει τις καταβολές της στην παράδοση *Verstehen* στις κοινωνικές επιστήμες (Dilthey, 1977). Η φιλοσοφική ερμηνευτική έχει τις ρίζες της στη θεωρία του Gadamer και του Taylor (Baronov, 2004). Ο κοινωνικός κονστρουξιονισμός εδράζεται στο έργο του Gergen (Gergen, 1997). Οι εκπρόσωποι των διαφορετικών κατευθύνσεων της ερμηνευτικής επιχειρούν να ανιχνεύσουν το νόημα των ανθρώπινων πράξεων. Οι εκπρόσωποι του κονστρουξιονισμού απορρίπτουν τις θεωρίες της αναπαράστασης και αναδεικνύουν το πολιτικό, κοινωνικό, ιστορικό αντικείμενο της γνώσης.

Η δεύτερη διάσταση αναφέρεται στη μεθοδολογία της έρευνας, στη συγκεκριμένη και αναπτυσσόμενη θεωρία για τη στρατηγική και τακτική της έρευνας στο πλαίσιο ενός ερευνητικού προγράμματος που εμπεριέχει συγκεκριμένες παραδοχές σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο και την ενδεδειγμένη διερεύνησή του (Yanchar, Gantt, & Clay, 2005). Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται ότι σε αντιδιαστολή με την ποσοτική έρευνα που εδράζεται στο υποθετικό-απαγωγικό μοντέλο, στην ποιοτική έρευνα χρησιμοποιείται η αναλυτική επαγωγή και ανάλυση των δεδομένων (Lund, 2005). Έχει εμφανιστεί μεγάλη ποικιλία θεωριών, που διαμορφώνουν το ευρύτερο μεθοδολογικό πλαίσιο εφαρμογής των επιμέρους μεθόδων και τεχνικών της ποιοτικής έρευνας, εκ των οποίων επικρατέστερες είναι η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης (*symbolic interactionism*) και η εθνομεθοδολογία. Οι εκπρόσωποι της σχολής της συμβολικής αλληλεπίδρασης (R. Park, C. Cooley, G.H. Mead) επιχειρούν να ανασυγκροτήσουν την οπτική γωνία των υποκειμένων και τις προοπτικές θεώρησης του κόσμου, τις οποίες αυτά υιοθετούν. Ο Garfinkel (1967) και οι άλλοι εκπρόσωποι της εθνομεθοδολογίας επιχειρούν να μελετήσουν τους τρόπους που τα άτομα χρησιμοποιούν τις καθημερινές τους πρακτικές για να παράγουν την πραγματικότητα.

Η τρίτη διάσταση παραπέμπει στις επιμέρους μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην ποιοτική έρευνα. Τέτοιες μέθοδοι είναι: παρατήρηση (συμμετοχική και μη συμμετοχική), ομάδες εστίασης, βιογραφική μελέτη, έρευνα-δράση, θεμελιωμένη θεωρία, ανάλυση συνομιλίας, ανάλυση λόγου, κ.ά.

Η χρήση αυστηρών ποιοτικών μεθόδων για τη μελέτη ενός συστήματος μπορεί να βοηθήσει στη θέσπιση μέτρων ποιότητας σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση του συστήματος (Sutton & Austin, 2015). Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιείται, όταν το ζητούμενο είναι η καλύτερη κατανόηση των νοημάτων, η βαθύτερη εξέταση της εμπειρίας και των συμπεριφορών και ο υπολογισμός των άυλων στοιχείων, όπως είναι οι πεποιθήσεις και οι ιδέες. Στην περίπτωση της παρούσας διατριβής, η ποιοτική έρευνα θα βοηθήσει στην κατανόηση της επικοινωνιακής συμπεριφοράς του πολίτη, που είναι περισσότερο ή λιγότερο υποκειμενικό ζήτημα.

Προς την επίτευξη αυτού του σκοπού, πρέπει να οριστεί μια εστιασμένη ομάδα, που να παρέχει τις αναγκαίες πληροφορίες. Οι κοινωνικοί επιστήμονες θεωρούν τις εστιασμένες ομάδες ως μια οικονομικά αποδοτική και ευέλικτη μέθοδο για την ανάκτηση συμπεριφοράς, απόψεων και εμπειρίας από μη τυχαίες ομάδες πολιτών, που εμπίπτουν σε ένα συγκεκριμένο σύνολο χαρακτηριστικών (προφίλ).

Η πιο αποδεκτή μέθοδος για τη λήψη ποιοτικών δεδομένων είναι οι συνεντεύξεις. Μέσω της χρήσης συνεντεύξεων, οι ερευνητές έχουν διαπροσωπική επικοινωνία με τους υποψήφιους χρήστες του νέου συστήματος. Μια επιτυχημένη συνέντευξη πρέπει να βασίζεται σε σωστό σχεδιασμό και χρονοδιάγραμμα ερωτήσεων. Οι ερωτήσεις μπορεί να είναι:

- Ερωτήσεις κλειστού τύπου. Είναι ερωτήσεις που προσφέρουν ένα καθορισμένο σύνολο απαντήσεων στο άτομο που θα ερωτηθεί. Χρησιμοποιούνται επίσης για τη συλλογή απαντήσεων σχετικά με σταθερές πληροφορίες, όπως ονόματα, διευθύνσεις, αριθμούς, κ.λπ. αυτός ο τύπος ερωτήσεων καθιστά ευκολότερη την επεξεργασία και τη στατιστική ανάλυση των απαντήσεων. Το μειονέκτημα των ερωτήσεων κλειστού τύπου είναι ότι δεν ενθαρρύνουν τον ερωτηθέντα να σκεφτεί διεξοδικά και να εκφράσει την πραγματική του γνώμη σχετικά με το εξεταζόμενο γεγονός.

- Ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Είναι ερωτήσεις που επιτρέπουν στον ερωτώμενο, να διατυπώσει ελεύθερα την απάντησή του. Συνήθως είναι της μορφής «τι πιστεύετε για τα μαθήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που προσφέρονται από το συγκεκριμένο ίδρυμα;». Ο αριθμός των πιθανών απαντήσεων σε μια τέτοια ερώτηση είναι σχεδόν απεριόριστος. Μια ερώτηση τέτοιου τύπου ενθαρρύνει τους συνεντευξιζόμενους, να κάνουν μακρές σκέψεις και να εκφράζουν τις απόψεις τους σε πλήρη έκταση. Το μειονέκτημα των ερωτήσεων ανοικτού τύπου είναι ότι η ποσοτικοποίηση των απαντήσεων είναι εξαιρετικά δύσκολη. Οι ερευνητές πρέπει να διαβάσουν ολόκληρη την απάντηση και να κατηγοριοποιήσουν τα σχόλια έτσι, ώστε να είναι σε θέση να δημιουργήσουν αναφορές σχετικές με τις τάσεις, που διατυπώνονται από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων.

- Ένα μείγμα από ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου.

Δεδομένου ότι ο στόχος της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν διάφορες πτυχές του ζητήματος, υποδεικνύεται η ποιοτική προσέγγιση. Η ποιοτική προσέγγιση εξυπηρετεί σε περιπτώσεις όπου οι ερευνητές δε γνωρίζουν από την αρχή ποιοι είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες, που πρέπει να εξεταστούν. Αυτός ο τύπος έρευνας είναι ιδιαίτερα χρήσιμος για περιστάσεις, όπου το θέμα είναι καινούριο και δεν έχει αντιμετωπιστεί προηγουμένως, ή όταν οι υπάρχουσες θεωρίες δεν ταιριάζουν με τη συγκεκριμένη μελέτη (Morse, 1991).

4.2.4. Ποσοτική έρευνα

Η ποσοτική έρευνα διεξάγεται, χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγια για τη συλλογή δομημένων πληροφοριών από τους ερωτώμενους. Τα ερωτηματολόγια συχνά είναι δύσκολο να σχεδιαστούν ώστε να αποτυπώνουν με ακρίβεια τις έννοιες που απασχολούν τον ερευνητή. Ένα άλλο ζήτημα με τα ποσοτικά ερωτηματολόγια είναι ότι το ποσοστό συμπλήρωσής τους είναι μάλλον χαμηλό. Ο λόγος είναι ότι χρησιμοποιούνται πολύ συχνά σε διάφορα πλαίσια της καθημερινής ζωής και οι άνθρωποι τείνουν να μη συμμετέχουν. Τα ερωτηματολόγια μπορεί να περιλαμβάνουν ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου, και να παρέχουν στους ερωτώμενους ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, για να επιλέξουν εκείνη που ταιριάζει καλύτερα στην απάντησή τους στη συγκεκριμένη ερώτηση. Τα ερωτηματολόγια πρέπει να είναι σαφή και καλά διαμορφωμένα, για να καταστήσουν αποτελεσματική τη συλλογή, τη διαχείριση και τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων (Hammarberg, Kirkman, & deLacey, 2016).

Για να διεξάγει ένας ερευνητής μια ποσοτική έρευνα, πρέπει να ακολουθήσει τα ακόλουθα βήματα:

- Να καθορίσει τα ερευνητικά ερωτήματα.
- Να προσδιορίσει τις ομάδες των ερωτηθέντων.
- Να μορφοποιήσει τις ερωτήσεις καλά, για να καταστεί σαφώς ο τρόπος μέσω του οποίου θα επιλέξουν την απάντησή τους.
- Να βεβαιωθεί ότι οι ερωτήσεις δεν είναι παραπλανητικές, ούτε πως προκαλούν σύγχυση.
- Το ερωτηματολόγιο πρέπει να είναι σωστά κωδικοποιημένο, προκειμένου να μπορεί να αναλυθεί στατιστικά με σχετική ευκολία.
- Να σχεδιάζει να συλλέξει όσο το δυνατόν περισσότερα ερωτηματολόγια.
- Να κάνει τη στατιστική ανάλυση και να δημιουργήσει επίσημα διαγράμματα και αναφορές.

4.2.5. Κριτήρια επιλογής μιας προσέγγισης

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις τρεις προσεγγίσεις, τρεις παράγοντες παίζουν ρόλο στην απόφαση της επιλογής: το ερευνητικό πρόβλημα, οι προσωπικές εμπειρίες του ερευνητή και το ακροατήριο, για το οποίο θα συνταχθεί η έκθεση αναφοράς.

Στο πλαίσιο αυτό, κάθε μεμονωμένη κατηγορία προβλημάτων κοινωνικής έρευνας χρειάζεται μια συγκεκριμένη προσέγγιση. Ένα ερευνητικό πρόβλημα είναι ένα ζήτημα, που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Για παράδειγμα, εάν το πρόβλημα εντοπίζει τους παράγοντες που

επιηρεάζουν το αποτέλεσμα, τη χρησιμότητα μιας παρέμβασης, ή την κατανόηση των καλύτερων προγνωστικών των αποτελεσμάτων, τότε είναι καλύτερη μια ποσοτική προσέγγιση. Είναι επίσης η καλύτερη προσέγγιση για τη δοκιμή μιας θεωρίας ή μιας εξήγησης. Από την άλλη πλευρά, εάν μια έννοια ή ένα φαινόμενο πρέπει να γίνει κατανοητό, διότι ελάχιστη έρευνα έχει λάβει χώρα γύρω από αυτό, τότε θα πρέπει να υιοθετηθεί μια ποιοτική προσέγγιση.

Εάν ο στόχος της έρευνας είναι να διερευνήσει διάφορες πτυχές ενός προβλήματος, τότε υποδεικνύεται η ποιοτική προσέγγιση. Προτείνονται επίσης ποιοτικές προσεγγίσεις σε περιπτώσεις όπου οι ερευνητές δε γνωρίζουν από την αρχή ποιοι είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που πρέπει να εξεταστούν. Αυτός ο τύπος έρευνας είναι ιδιαίτερα χρήσιμος σε περιπτώσεις, όπου το θέμα είναι καινούριο και δεν έχει εξεταστεί προηγουμένως ή όταν οι υπάρχουσες θεωρίες δεν ταιριάζουν με τη συγκεκριμένη ομάδα (Morse, 1991).

Η προσέγγιση των μεικτών μεθόδων επωφελείται από τις καλύτερες ιδιότητες των ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων. Για παράδειγμα, ένας ερευνητής από τη μια πλευρά μπορεί να θέλει να γενικεύσει τα ευρήματα σε έναν πληθυσμό, κι από την άλλη να αναπτύξει μια λεπτομερή άποψη της έννοιας για τα άτομα. Σε αυτή την προσέγγιση, πρώτα μια ποιοτική έρευνα ανακαλύπτει ποιες παράμετροι του προβλήματος είναι προς μελέτη και έπειτα, οι παράμετροι αυτές διερευνώνται, μέσω μιας ποσοτικής έρευνας σε μια μεγάλη ομάδα ατόμων. Αντιστρόφως, μια αρχική τεράστια ποσοτική έρευνα μπορεί να συνεχιστεί με μια ποιοτική έρευνα, χρησιμοποιώντας έναν μικρό αριθμό ερωτηθέντων, για να αποκτήσουν τις απόψεις τους σχετικά με το ερευνητικό πρόβλημα. Σε καταστάσεις όπως αυτές, η συλλογή τόσο των ποσοτικών όσο και των ποιοτικών δεδομένων αποδεικνύεται πλεονεκτική (Almeida, Faria, & Queirós, 2017).

Η προσωπική εκπαίδευση, κατάρτιση και εμπειρία του ερευνητή διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή της ερευνητικής προσέγγισης. Ένας ερευνητής που είναι προσανατολισμένος στην τεχνολογία, τις στατιστικές και τα στατιστικά προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, θα επιλέξει πιθανώς μια ποσοτική προσέγγιση στην έρευνά του. Η ποιοτική προσέγγιση υιοθετεί μια πιο λογοτεχνική μορφή γραφής, πιθανώς εργαλεία ανάλυσης κειμένων υπολογιστή και σχετική εμπειρία στη διεξαγωγή παρατηρήσεων σχετικά με τα συστήματα εργασίας και τις συνεντεύξεις ατόμων στο συγκεκριμένο σύστημα. Οι ερευνητές, οι οποίοι προτιμούν συνδυασμένες μεθόδους, πρέπει να γνωρίζουν τόσο τις ποιοτικές όσο και τις ποσοτικές μεθόδους. Οι τελευταίες, απαιτούν σωστή γνώση κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή κάθε ερωτηματολογίου συγκεκριμένης μεθόδου, καθώς και κατά την ανάλυση των δεδομένων (Almeida, Faria, & Queirós, 2017).

Η ποσοτική έρευνα είναι η πιο ευρέως υιοθετημένη μέθοδος, κι αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη συστηματικών διαδικασιών και εργαλείων για την επιτυχή διεξαγωγή τέτοιων ερευνών. Από την άλλη πλευρά, οι ποιοτικές έρευνες είναι περισσότερο καινοτόμες, επειδή επιτρέπουν περισσότερο δημιουργικό γράψιμο. Εάν υιοθετηθεί μια μεικτή μέθοδος έρευνας, τότε θα χρειαστεί περισσότερος χρόνος, καθώς πρέπει να συγκεντρωθούν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά δεδομένα. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα είναι ότι επιτρέπει το συνδυασμό ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων εξίσου, για την επίτευξη ακριβέστερου αποτελέσματος.

4.2.6. Επιλογή μεθόδου

Αυτή η ενότητα περιγράφει τη διαδικασία επιλογής της ερευνητικής μεθόδου που ακολουθήσαμε. Με βάση τη βιβλιογραφία Society for Human Resource Management (2002) , κάνουμε τις ακόλουθες προτάσεις:

Δεδομένου ότι το έργο που καλούμαστε να φέρουμε εις πέρας είναι μάλλον εξειδικευμένο και απευθύνεται σε άμεσα εμπλεκόμενους και ειδικευμένους φορείς, οι ποιοτικές προσεγγίσεις δίνουν περισσότερο χώρο, ώστε να προσφέρουν ευελιξία και να αναδείξουν περισσότερα στοιχεία μέσα στα πλαίσια που σχεδιάζονται από τους ερευνητές.

Επίσης, το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για την επιλογή της ποιοτικής έρευνας ως καταλληλότερου μέσου για την εξαγωγή στοιχείων από άτομα με εμπειρία, γνώση και κατάρτιση στον τομέα αυτό.

Αυτοί οι παράγοντες μας οδήγησαν στην απόφαση να ακολουθήσουμε μια ποιοτική προσέγγιση για την έρευνά μας, δίνοντάς μας την ευκαιρία να σχεδιάσουμε ένα σύστημα με μεγαλύτερη ευελιξία, για να αντιμετωπίσουμε τις απαιτήσεις των ατόμων με πιο ανεπίσημο τρόπο. Η ποιοτική συλλογή στοιχείων απαιτεί πολύ χρόνο, προκειμένου να διεξαχθεί η διαδικασία, γεγονός που οδηγεί στην επιλογή ενός μικρότερου αριθμού ατόμων που θα ερωτηθούν. Τα ποιοτικά αποτελέσματα της έρευνας προσφέρουν πλουσιότερες πληροφορίες και παρέχουν μια περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα του εξεταζόμενου συστήματος.

Η ποιοτική έρευνα, προσιδιάζει καλύτερα στις συνθήκες υπό τις οποίες ασκείται το λειτούργημα του Επιμελητή Ανηλίκων. Η ποιοτική έρευνα στηρίζεται σε πληροφορίες που έχουν προκύψει από μεμονωμένα άτομα ή καταστάσεις και δεν είναι απαραίτητο να είναι μεγάλης έκτασης. Επίσης διερευνά τις διαδικασίες που βρίσκονται πίσω από τις παρατηρούμενες συσχετίσεις μεταξύ αλληλοεπιδρώντων παραγόντων, χαρτογραφεί τις ατομικές απαντήσεις και αναζητά τη σημασία και το πλαίσιο μέσα στο οποίο η λειτουργία του Επιμελητή Ανηλίκων επηρεάζει τις Δικαστικές Αρχές ως προς την ετυμηγορία τους (Sandera, Sharkey, Olivarri, Tanigawa, & Mauseth, 2010).

Η ποιοτική έρευνα αφορά στη παρατήρηση και ερμηνεία της πραγματικότητας των υποκειμένων:

- Ασχολείται με τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή, βιώνεται και παράγεται η κοινωνική πραγματικότητα και στη συγκεκριμένη περίπτωση πώς αυτή η πληροφορία διοχετεύεται από τον Επιμελητή Ανηλίκων στο Δικαστικό Λειτουργό.

- Παράγει νέες ιδέες μέσω συνδυασμού εμπειρικών ενδείξεων και αφηρημένων εννοιών.

- Καταγράφει με σαφή τρόπο αξίες οι οποίες διέπουν τη λειτουργία της δικαιοσύνης ανηλίκων και τον τρόπο με τον οποίο ο Επιμελητής Ανηλίκων τις διαμορφώνει.

Η ποιοτική έρευνα βασίζεται σε:

- Μεθόδους συλλογής δεδομένων που χαρακτηρίζονται από ευελιξία καθώς και ευαισθησία απέναντι στο υπό μελέτη κοινωνικό πλαίσιο.

- Μεθόδους ανάλυσης που αντιμετωπίζουν τα δεδομένα ολιστικά και στοχεύουν στην κατανόηση της πολυπλοκότητας

Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων της έρευνας είναι η «ποιοτική ημιδομημένη συνέντευξη». Ο όρος «ποιοτική συνέντευξη» αφορά τις σε βάθος συνεντεύξεις και αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής/παραγωγής ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων στην ψυχολογική, κοινωνική και εκπαιδευτική έρευνα. Η ποιοτική συνέντευξη προϋποθέτει καλή προετοιμασία και σχεδιασμό καθώς και δημιουργική εργασία. Επιπρόσθετα, ο σχεδιασμός της ποιοτικής συνέντευξης χρειάζεται να βασίζεται σε συγκεκριμένες οντολογικές και επιστημολογικές αρχές και να συνδέεται με τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα της διερεύνησης.

Η χρήση της ποιοτικής συνέντευξης επιδιώκει να γίνουν αντιληπτές οι εμπειρίες, οι απόψεις, οι ερμηνείες και οι αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων ως σημαντικές διαστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας και του πλαισίου που μελετάται. Επίσης, προϋποθέτει μια επιστημολογική θέση η οποία αναγνωρίζει ότι η γνώση σχετικά με αυτές τις οντολογικές διαστάσεις μπορεί να παραχθεί αν ο ερευνητής εμπλακεί σε μια αλληλεπιδραστική σχέση με τους ανθρώπους, να τους ακούσει και τους δώσει την ευκαιρία να διατυπώσουν τις απόψεις τους και να νοηματοδοτήσουν ή να αφηγηθούν τις εμπειρίες τους. Οι επιστημολογικοί περιορισμοί της συνέντευξης αφορούν το γεγονός ότι οι ερευνητές δεν έχουν ουσιαστικά πρόσβαση στη σκέψη των ερωτώμενων και μπορούν να πληροφορηθούν μόνο για εκείνες τις διαστάσεις (αντιλήψεις, εμπειρίες, ερμηνείες) που οι συμμετέχοντες επιλέγουν να αποκαλύψουν στο πλαίσιο της ποιοτικής συνέντευξης.

Η ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος συγκροτείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων και χρησιμοποιείται συχνά από τους μελετητές ώστε να έχουν έναν οδηγό για τα θέματα που θεωρούν ότι είναι σημαντικό να καλύψουν στο πλαίσιο της συνέντευξης. Η ημιδομημένη συνέντευξη παρουσιάζει ευελιξία:

- α) ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο,
- β) ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται κατά περίπτωση πλέον κατάλληλοι,
- γ) ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και
- δ) ως προς την πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων ή θεμάτων για συζήτηση.

4.2.7. Συνέντευξη

Συνέντευξη είναι η τεχνική που έχει σκοπό να οργανώσει μια σχέση προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, τον ερευνητή που λαμβάνει τη συνέντευξη και το συνεντευξιαζόμενο, έτσι ώστε να επιτρέψει στον πρώτο τη συλλογή ορισμένων πληροφοριών από το δεύτερο πάνω σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Η έρευνα που γίνεται με αυτή τη μέθοδο πρέπει να έχει προετοιμαστεί με κάθε λεπτομέρεια καθώς ο ερευνητής οφείλει σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, να αποκτήσει πολυάριθμες και σημαντικές πληροφορίες. Αυτή η προετοιμασία αποτελεί τον «οδηγό συνέντευξης» και επιδιώκει να μετατρέψει τους σκοπούς της έρευνας σε ερωτήσεις (Φίλιας, 2001).

Εφαρμογή στην εν λόγω έρευνα

Η φάση της συνέντευξης της έρευνάς μας θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα βήματα:

- Προσδιορισμό των ομάδων των ερωτηθέντων ατόμων.
- Δημιουργία ενός συνόλου ερωτήσεων, που να είναι κατάλληλες, για να ανακτήσει ο ερευνητής τις πληροφορίες που θέλει να μάθει.
  - Καθορισμό ενός μάλλον μικρού συνόλου ερωτήσεων κλειστού τύπου (όνομα, επάγγελμα, ηλικία, κ.λπ.).
  - Εκτέλεση μιας δοκιμαστικής έρευνας, χρησιμοποιώντας τις παραπάνω ερωτήσεις και κατόπιν αποτελεσμάτων, να γίνει επεξεργασία των ερωτήσεων εάν κρίνεται απαραίτητο, ώστε να ταιριάζουν καλύτερα στο αντικείμενο της βασικής έρευνας.
  - Επικοινωνία με τους ερωτώμενους, προκειμένου να ζητηθεί η άδειά τους και να τους εξηγηθεί η διαδικασία της συνέντευξης, καθώς και τα αποτελέσματά της.
  - Συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τους ερωτώμενους.
  - Θεματική ανάλυση των αποτελεσμάτων

4.2.8. Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας

Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής έρευνας, οι ερευνητές καλούνται να μελετήσουν αρχικά τις ηθικές εκδοχές της επιστήμης, προσπαθώντας να ορίσουν μια «βάση αξιών» και να ακολουθήσουν αυτές τις αξίες που είναι αποδεκτές από την εκπαιδευτική κοινότητα (Πουρκός & Δαφέρμος, 2010). Το κάθε επιστημονικό έργο που καλείται ο ερευνητής να διεκπεραιώσει απαιτείται να λειτουργήσει υπό το πρίσμα της υπευθυνότητας και τους κανόνες ηθικής δεοντολογίας (Λατινόπουλος, 2010).

Τηρώντας τις αρχές δεοντολογίας, προσεγγίζοντας τους συμμετέχοντες για την ολοκλήρωση της παρούσας ερευνητικής πρότασης, χρειάζεται να τηρηθούν όροι εχεμύθειας και να αναπτυχθεί σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου. Σημαντικό ρόλο παίζει η κατ' αρχάς προφορική ενημέρωση του ερωτώμενου για τον σκοπό της έρευνας και για την μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί για να ολοκληρωθεί αυτή. Αφού υπάρξει η συγκατάθεση του ερωτώμενου μετά την προφορική ενημέρωση είναι απαραίτητο να συνταχθεί και να παραδοθεί σε αυτόν μια ενημερωτική επιστολή (Παράρτημα 1) και το έντυπο συγκατάθεσης (Παράρτημα 2).

Τέλος, είναι σημαντικό να επισημανθεί στους συμμετέχοντες ότι η συμμετοχή τους είναι εθελοντική και ότι ανά πάσα στιγμή μπορούν να αποχωρήσουν ακόμα και μετά την γραπτή συγκατάθεση (Τζαβέλλα, 2010).

4.3. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ

Τα ερευνητικά ερωτήματα εξειδικεύουν τη γενική θεματική περιοχή που προσδιορίστηκε στο σχεδιασμό της έρευνας. Η διατύπωση των ερευνητικών ερωτήσεων οδηγεί στον περιορισμό του ευρύτερου ερευνητικού πεδίου σε ένα συγκεκριμένο ερευνητικό πρόβλημα ή, όπως αναφέρει η (Mason, 2009), σ' έναν «νοητικό γρίφο» προς μελέτη.

Τα ερευνητικά ερωτήματα στην ποιοτική έρευνα είναι ευρύτερα από τις υποθέσεις στην ποσοτική έρευνα. Χρειάζεται να είναι ανοιχτά και να προσανατολίζονται σε μια γενική κατεύθυνση, και όχι συγκεκριμένες απαντήσεις. Αποσκοπούν σε λεπτομερείς περιγραφές ή και εξηγήσεις και επιτρέπουν τη σύλληψη απρόσμενων πτυχών του υπό διερεύνηση φαινομένου. Τα ερωτήματα μιας ποιοτικής έρευνας είναι ευέλικτα και, σε αντίθεση με την ποσοτική έρευνα, τροποποιούνται ή επαναδιατυπώνονται από τους ερευνητές εφόσον χρειαστεί κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας.

4.3.1. Ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας

Βάσει των παραπάνω προσεγγίσεων στη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων, η έρευνα αυτή επιχειρεί να αναδείξει τη σχέση των Επιμελητών Ανηλίκων με τους Δικαστικούς Λειτουργούς στη διάρκεια της διαδικασίας απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανήλικους παραβάτες. Δεδομένων των θεμελιωδών διαφορών μεταξύ ανηλίκων και ενηλίκων, η προσέγγιση της θεραπείας των παραβατικών συμπεριφορών των ανηλίκων ιστορικά βασίζεται στην αρχή της επανένταξης του νέου στην κοινωνία, με παράλληλη διασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας. Παρόλο που οι Δικαστές Ανηλίκων έχουν καθοριστικό αποφασιστικό ρόλο στο αποτέλεσμα μιας δίκης, η συνδρομή των Επιμελητών Ανηλίκων στην εκδίκαση των υποθέσεων μπορεί να συντελέσει σημαντικά στη διαμόρφωση της τελικής απόφασης του Δικαστηρίου. Στην περίπτωση του Δικαστή ανηλίκων και του Επιμελητή Ανηλίκων, προτεραιότητα δίνεται στον αναμορφωτικό ρόλο του συστήματος.

Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργείται μία σχέση μεταξύ των Δικαστικών Λειτουργών και των Επιμελητών Ανηλίκων, η οποία εξελίσσεται καθ' όλη τη διάρκεια μιας δικαστικής υπόθεσης που αφορά την παραβατική συμπεριφορά ενός ανηλίκου. Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα απαντηθούν στο πλαίσιο της εργασίας είναι:

3. Ποια η διαλεκτική σχέση Επιμελητών Ανηλίκων και Δικαστικών Λειτουργών που αναπτύσσεται κατά την εξέλιξη μιας δικαστικής υπόθεσης ανηλίκου και πώς αυτή λειτουργεί στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας;
4. Ποια χαρακτηριστικά καθορίζουν τη σχέση αυτή, ώστε να λειτουργεί στην κατεύθυνση της αναμόρφωσης, διασφαλίζοντας παράλληλα και την κοινωνία;
5. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν τη σχέση αυτή και πώς αυτοί διαμορφώνονται ανάλογα με το είδος της υπόθεσης;

4.4. ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΤΟΠΟΣ/ΧΡΟΝΟΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Ο ερευνητής που διεξάγει ποιοτική έρευνα αντιμετωπίζει ένα κρίσιμο ερώτημα, το οποίο αφορά στο μέγεθος του δείγματός του και πόσες μονάδες θα πρέπει να συμπεριλάβει σε αυτό. Στην ποιοτική έρευνα δεν υπάρχουν αριθμητικοί περιορισμοί και σταθεροί κανόνες ως προς το μέγεθος του δείγματος (Ιωσηφίδης, 2008). Το δείγμα, ωστόσο, δεν χρειάζεται να είναι ποσοτικά μεγάλο. Αντιθέτως, αυτό μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά, εάν ο στόχος του ερευνητή είναι η ανάδειξη υποκειμενικών και ξεχωριστών χαρακτηριστικών και η σε βάθος κατανόηση των εμπειριών (Μαντζούκας, 2007). Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι τα μεγάλα

δείγματα απαγορεύονται στην ποιοτική έρευνα. Εντούτοις, το μικρό μέγεθος των δειγμάτων υπαγορεύεται και από πρακτικούς λόγους, καθώς το κόστος και κυρίως ο χρόνος που απαιτείται για τη συλλογή και ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων θα καθιστούσαν εξαιρετικά δύσκολο προς διαχείριση ένα πολύ μεγάλο δείγμα (Mason, 2009).

Σύμφωνα με τη (Marshall, 1996) «το κατάλληλο μέγεθος δείγματος για μια ποιοτική μελέτη είναι αυτό που απαντάει επαρκώς στην ερευνητική ερώτηση». Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος του δείγματος είναι: το εύρος της μελέτης (όσο πιο ευρύ το περιεχόμενο της μελέτης, τόσο περισσότερος χρόνος και δείγμα απαιτείται), η φύση του θέματος, η ποιότητα των δεδομένων, το σχέδιο της μελέτης (για παράδειγμα, οι επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις παράγουν περισσότερα δεδομένα) και η ερευνητική μέθοδος (για παράδειγμα, οι εις βάθος συνεντεύξεις αποφέρουν πλούσια δεδομένα από λιγότερο άτομα) (Morse, όπως αναφέρει ο (Robson, 2007)).

Ο (Patton, 2002) υποστηρίζει ότι το μέγεθος του δείγματος εξαρτάται από «το τι θέλουμε να μάθουμε, γιατί θέλουμε να το μάθουμε, πώς θα χρησιμοποιηθούν τα ευρήματα καθώς και από τους πόρους (συμπεριλαμβανομένου του χρόνου) που διαθέτουμε για τη μελέτη». Επιπρόσθετα, κάνει διάκριση ανάμεσα στο εύρος και το βάθος, αναφέροντας ότι μια εις βάθος μελέτη λίγων υποκειμένων θα μπορούσε να αποφέρει πλούσιες πληροφορίες ακόμη και από λίγα άτομα, ενώ μια πιο ευρεία μελέτη περισσότερων υποκειμένων θα μπορούσε να εφαρμοστεί εάν ο στόχος είναι η διερεύνηση ενός φαινομένου και ο εντοπισμός αποκλίσεων και διαφοροποιήσεων.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι, όπως συμβαίνει και με τα υπόλοιπα στάδια της ποιοτικής έρευνας, έτσι και εδώ ο ερευνητικός σχεδιασμός είναι ευέλικτος, καθώς ο προσδιορισμός του μεγέθους του δείγματος δεν καθορίζεται αποκλειστικά πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας, αλλά εξελίσσεται και αναπροσαρμόζεται ανάλογα με τα ευρήματα της έρευνας (Marshall, 1996).

Η τελική απόφαση για το μέγεθος του δείγματος λαμβάνεται όταν πλέον η ενσωμάτωση νέων μονάδων στο δείγμα δεν προσφέρει κάτι καινούριο στην ανάλυση των δεδομένων και στην παραγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Η όλη διαδικασία φτάνει τότε στο σημείο κορεσμού (saturation), όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως στην περίπτωση της θεωρητικής δειγματοληψίας. Ο ερευνητής μπορεί να καταλάβει ότι έχει φτάσει σε αυτό το σημείο όταν «το νέο υλικό συμπίπτει και είναι αντίστοιχο με εκείνο που έχει ήδη παραχθεί... επαναλαμβάνονται πληροφορίες και επανέρχονται έννοιες που έχουν ήδη αναφερθεί, ή έχουν περιγραφεί λεπτομερώς» (Καλλινικάκη, 2010).

4.4.1. Δείγμα της παρούσας έρευνας

Η σχεδιαζόμενη έρευνα θα απευθυνθεί σε λειτουργούς της Δικαιοσύνης οι οποίοι εμπλέκονται άμεσα με την απονομή δικαιοσύνης σε περιπτώσεις ανήλικων παραβατών. Το δείγμα της έρευνας θα είναι:

1. Ένας Δικαστής Ανηλίκων
2. Ένας Εισαγγελέας Ανηλίκων
3. Ένας Επιμελητής Ανηλίκων
4. Ένας Ανακριτής

Στο πλαίσιο της εχεμύθειας και της τήρησης αρχών εμπιστευτικότητας και δεοντολογίας, στη συνέχεια της έρευνας οι αναφορές στους συμμετέχοντες στην έρευνα θα γίνονται σύμφωνα με την κωδικοποίηση του Πίνακα **Σφάλμα! Το αρχείο προέλευσης της αναφοράς δεν βρέθηκε..**

Πίνακας 1. Κωδικοποίηση των συμμετεχόντων στην έρευνα

Επαγγελματική ιδιότητα	Κωδικός
Δικαστής Ανηλίκων-Ανακριτής	ΔΑΑ
Εισαγγελέας Ανηλίκων	ΕΑΝ
Επιμελητής Ανηλίκων	ΕΠΑΝ
Ανακριτής	ΑΝΚ

4.5. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

4.5.1. Βασικές αρχές δεοντολογίας στην έρευνα

Οι βασικές αρχές που διέπουν τόσο την ποσοτική όσο και την ποιοτική έρευνα είναι ουσιαστικά οι ίδιες. Εντούτοις, λόγω της ιδιαίτερης φύσης της ποιοτικής έρευνας κάποιες διαστάσεις των αρχών δεοντολογίας διαφοροποιούνται ή αποκτούν άλλο νόημα στο πλαίσιο της συγκεκριμένης προσέγγισης (Howitt, 2010) .

Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνονται ορισμένα χαρακτηριστικά και πρακτικές της ποιοτικής έρευνας τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης όσον αφορά σε ζητήματα δεοντολογίας:

- Οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζονται ως πρόσωπα στην ολότητά τους και τα ψυχικά φαινόμενα δεν εξετάζονται ως διακριτές, αποσπασμένες μεταβλητές. Επίσης, τα άτομα δεν

θεωρούνται «αντικείμενα» ή «υποκείμενα» από τα οποία με τις κατάλληλες τεχνικές συλλέγονται χρήσιμα δεδομένα (Howitt, 2010).

- Η επαφή και σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στον ερευνητή και στους συμμετέχοντες είναι άμεση και συνήθως ο ερευνητής εμπλέκεται ενεργά στην κοινωνική ζωή των υποκειμένων. Ενδεικτικά, στην επιτόπια έρευνα μπορεί να εμπλακεί για μακρύ χρονικό διάστημα στη ζωή των ατόμων που μελετά και να βρεθεί αντιμέτωπος με δεδομένα και καταστάσεις που δεν είναι προετοιμασμένος και ούτε του επιτρέπεται να διαχειριστεί. Παρομοίως, στο πλαίσιο μιας σε βάθος συνέντευξης η σχέση με τον ερευνητή μπορεί να εκληφθεί ως φιλική ή ακόμη και θεραπευτική (Willig, 2001).

- Η φύση της ερευνητικής διαδικασίας είναι ανοιχτή και διερευνητική, στοχεύοντας συνήθως στην ανάδειξη της βιωμένης εμπειρίας και στην προσωπική νοηματοδότησή της. Επομένως, το είδος των δεδομένων που παράγονται είναι πλούσιο, λεπτομερές και πολύ προσωπικό, καθιστώντας πιο δύσκολη την προστασία της ταυτότητας των συμμετεχόντων (Mason, 2009).

- Στην ποιοτική έρευνα, το πλαίσιο στο οποίο διαβιούν και λειτουργούν οι συμμετέχοντες διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, τόσο κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας - γεγονός που θέτει την όλη διαδικασία ανοιχτή σε

- Πολλά ενδεχόμενα και απρόοπτα - όσο και κατά την ανάλυση των δεδομένων, στοιχείο που επίσης μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ανωνυμία των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα (Traianou, 2014).

- Ο ερευνητικός σχεδιασμός είναι ευέλικτος και ανοιχτός σε αλλαγές και τροποποιήσεις, υπό το πρίσμα των αναδυόμενων ευρημάτων. Υπό αυτή την έννοια, και ο σχεδιασμός για ζητήματα που άπτονται της δεοντολογίας δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί εκ των προτέρων. Αντιθέτως, ο ερευνητής οφείλει να βρίσκεται συνεχώς σε εγρήγορση για την αντιμετώπιση νέων ηθικών διλημάτων και προκλήσεων κατά την ερευνητική διαδικασία (Traianou, 2014).

Οι βασικές αρχές δεοντολογίας που αφορούν την ερευνητική διαδικασία και η διαφοροποιημένη λειτουργία ορισμένων αρχών στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας αναπτύσσονται στη συνέχεια.

Πληροφορημένη συγκατάθεση στην έρευνα (informed consent)

Πρόκειται για μία από τις σημαντικότερες δεοντολογικές αρχές και αναφέρεται στην υποχρέωση του ερευνητή να διαθέσει «το σύνολο των πληροφοριών που σχετίζονται με το ερευνητικό εγχείρημα στους συμμετέχοντες σε αυτό» (Ιωσηφίδης, 2008). Ουσιαστικά, η αρχή αυτή βασίζεται στην αναγνώριση του βασικού δικαιώματος του ατόμου να αποφασίζει

ελεύθερα και αυτόνομα για την ίδια του τη ζωή (Traianou, 2014). Η συμμετοχή επομένως των ατόμων στην έρευνα πρέπει να είναι ελεύθερη και εθελοντική και όχι να προκύπτει από καταναγκασμό και εξαπάτηση.

Το περιεχόμενο της πληροφόρησης εξαρτάται από τη φύση και τον σκοπό της έρευνας, τις μεθόδους συλλογής δεδομένων και τους μελλοντικούς τρόπους αξιοποίησης των ευρημάτων. Ο ερευνητής καλείται να ενημερώσει τους υποψήφιους συμμετέχοντες, προφορικά και γραπτώς, σχετικά με το ποιος είναι ο λόγος που διεξάγεται η έρευνα, πού αποσκοπεί, ποιες διαδικασίες θα ακολουθηθούν, ποια είναι τα πιθανά οφέλη αλλά και κίνδυνοι από τη συμμετοχή τους στην έρευνα, ενώ οφείλει να τονίσει το δικαίωμά τους να αποσυρθούν από την όλη διαδικασία σε οποιοδήποτε στάδιο της έρευνας, καθώς και να ζητήσουν απόσυρση των δεδομένων που προέκυψαν από αυτούς, χωρίς να υπάρχει κάποιο κόστος. Η ενημέρωση θα πρέπει να γίνεται σε γλώσσα απλή και κατανοητή από τον συμμετέχοντα, ενώ η χρήση εξειδικευμένης επαγγελματικής ορολογίας θα πρέπει να αποφεύγεται. Τέλος ο ερευνητής θα πρέπει να βεβαιωθεί ότι τα άτομα έχουν κατανοήσει πλήρως τα όσα ειπώθηκαν και να αποσαφηνίσει τυχόν παρανοήσεις (Καλλινικάκη, 2010).

Τα παρεχόμενα κίνητρα υπό μορφή αμοιβής θα πρέπει επίσης να αποφεύγονται, καθώς ενδέχεται να υπονομεύσουν την ελεύθερη και συνειδητή συμμετοχή του ατόμου στην έρευνα. Σε αντίθετη περίπτωση, οι όποιες ανταμοιβές θα πρέπει να καθορίζονται εκ των προτέρων (Howitt, 2010). Σε κάθε περίπτωση, ο ερευνητής οφείλει να εξακριβώσει εάν και κατά πόσον οι πραγματικοί συμμετέχοντες έχουν κατανοήσει το αντικείμενο και τη διαδικασία της έρευνας και επιθυμούν πραγματικά να συμμετάσχουν σε αυτήν (Traianou, 2014).

Όσον αφορά την απόκρυψη πληροφοριών και τη χρήση της εξαπάτησης για την προώθηση των σκοπών της έρευνας (όταν κρίνεται απαραίτητο), παρότι συνήθως δεν επιτρέπεται σε κανένα είδος έρευνας, στην ποιοτική προσέγγιση η χρήση της περιορίζεται ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι μία από τις προϋποθέσεις για την επίτευξη των σκοπών της είναι η δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στον ερευνητή και στους συμμετέχοντες. Ως εκ τούτου, η απόκρυψη των αληθινών προθέσεων του ερευνητή θα μπορούσε να υπονομεύσει σημαντικά τη σχέση αυτή (Howitt, 2010).

Ανωνυμία και εμπιστευτικότητα στην έρευνα

Σύμφωνα με την αρχή της ανωνυμίας και εμπιστευτικότητας, ο ερευνητής οφείλει να σεβαστεί το δικαίωμα των συμμετεχόντων στην έρευνα να μην αποκαλύπτονται πληροφορίες οι οποίες είναι προσωπικές ή προσδιοριστικές της ταυτότητάς τους. Για το λόγο αυτόν χρειάζεται να λάβει κάθε μέτρο, όπως η χρήση ψευδωνύμων ή η αφαίρεση στοιχείων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώριση (π.χ. τόπος διαμονής, πλαίσιο εργασίας) ώστε να

διασφαλιστεί η ανωνυμία των ατόμων και η προστασία της ταυτότητάς τους. Επιπρόσθετα, τα προσωπικά στοιχεία τους θα πρέπει να παραμένουν ανώνυμα όχι μόνο κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας, αλλά και έπειτα από αυτήν, κατά την ανάλυση των ευρημάτων, τη δημοσίευσή τους και γενικότερα την αξιοποίησή τους (Traianou, 2014).

Τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί υπάγονται επίσης στη δεοντολογία και τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, γι' αυτό και θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη σωστή χρήση αλλά και στην ασφαλή αποθήκευσή τους (σε ηλεκτρονική ή χειρόγραφη μορφή). Επίσης, η πρόσβαση σε αυτά κατά τη διάρκεια της έρευνας αλλά και μετά το πέρας αυτής (αξιοποίηση ή δευτερογενής ανάλυση), χρειάζεται να καθορίζεται εκ των προτέρων και να αποτελεί μέρος της ενημέρωσης και της συμφωνίας με τον συμμετέχοντα (Howitt, 2010). Επίσης, ο συμμετέχων διατηρεί το δικαίωμα να λάβει γνώση των αποτελεσμάτων ή και να ζητήσει κάποιο αντίτυπο της σχετικής δημοσίευσης (Howitt, 2010).

Σχετικά με την εμπιστευτικότητα, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι τρόποι, οι στάσεις και οι συμπεριφορές του ερευνητή. Καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας, ο ερευνητής οφείλει να τηρεί έντιμη στάση και συμπεριφορά απέναντι στα άτομα που συμμετέχουν σε αυτήν, έτσι ώστε να δημιουργηθεί μεταξύ τους σχέση εμπιστοσύνης που θα επιτρέψει στον συμμετέχοντα να εκφραστεί ελεύθερα και αυθεντικά. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι η αρχή της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας δεν διασφαλίζει μόνο την προστασία της ταυτότητας των ατόμων, αλλά επηρεάζει και την ποιότητα της ερευνητικής διαδικασίας.

Ζητήματα ανωνυμίας και εμπιστευτικότητας τίθενται και στην περίπτωση όπου διεξάγεται μια ποιοτική έρευνα με ομάδες εστίασης. Σε αυτή την περίπτωση, δεν είναι εύκολο να διασφαλιστεί ότι τα όσα ειπώθηκαν θα παραμείνουν εμπιστευτικά μέσα στην ομάδα ή ότι τα μέλη της δεν γνωρίζονται από πριν, γεγονός που μπορεί να περιπλέξει τη σχέση τους, την προστασία των προσωπικών δεδομένων αλλά και την ποιότητα των παραγόμενων ευρημάτων. Ο ερευνητής οφείλει πάντως να διευκρινίσει όλες αυτές τις παραμέτρους και τα ενδεχόμενα στους συμμετέχοντες πριν από την έναρξη της έρευνας (Howitt, 2010).

4.5.2. Εφαρμογή στην εν λόγω έρευνα

Μια ιδιαίτερα σημαντική διάσταση του ερευνητικού σχεδιασμού αλλά και της ερευνητικής διαδικασίας, που χρειάζεται να απασχολεί τον ερευνητή, είναι το ζήτημα της δεοντολογίας στην έρευνα. Ο όρος αυτός στις κοινωνικές επιστήμες εμπεριέχει ένα σύνολο κανόνων οι οποίοι ρυθμίζουν τη σχέση των ερευνητών με όλους τους εμπλεκόμενους στην έρευνα (Hopf, 2004), οι οποίοι εστιάζουν στο πώς θα πρέπει οι ερευνητές να αντιμετωπίζουν

τα άτομα τα οποία συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία (Traianou, 2014). Συνήθη ζητήματα που λαμβάνονται υπόψη αφορούν την ελεύθερη και συναινετική συμμετοχή των συμμετεχόντων έπειτα από πληροφόρηση, την προστασία τους από οποιαδήποτε πιθανή βλάβη (σωματική ή και ψυχική), τη διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων, τη δημοσίευση και αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Στη σύγχρονη κοινωνική, ψυχολογική και εκπαιδευτική έρευνα, η δεοντολογία έχει αναδειχθεί ως ζήτημα υψίστης σημασίας, και δίνεται μεγάλη προσοχή και μέριμνα στην τήρηση των αρχών που απορρέουν από αυτήν. Η απαρχή των κανονισμών της σύγχρονης δεοντολογίας απαντάται στον λεγόμενο «Κώδικα της Νυρεμβέργης» (1947), ο οποίος περιείχε αρχές που αφορούσαν την ιατρική έρευνα. Κίνητρο για τη δημιουργία αυτού του κώδικα ήταν τα αμφιλεγόμενα και αποτροπιαστικά ιατρικά πειράματα που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στη συνέχεια, στοιχεία αυτού του κώδικα υιοθετήθηκαν και από άλλους επιστημονικούς κλάδους (Howitt, 2010), (Traianou, 2014). Το 1953, ο Αμερικανικός Ψυχολογικός Σύλλογος ανέπτυξε το δικό του σύνολο αρχών και κανόνων, που άσκησε ευρεία επίδραση σε τομείς και πέραν της ψυχολογίας (Howitt, 2010). Για τον λόγο αυτόν, ο υποψήφιος ερευνητής καλείται συνήθως να καταθέσει έναν εμπειριστατωμένο σχεδιασμό της έρευνάς του, καθώς και τρόπους αντιμετώπισης των δεοντολογικών ζητημάτων που εμπλέκονται ή ενδεχομένως θα προκύψουν στην ερευνητική διαδικασία (Traianou, 2014).

Η τήρηση της δεοντολογίας είναι μια αρκετά πολύπλοκη και σύνθετη διαδικασία που αφορά πολλούς επιμέρους τομείς και όπου ο ερευνητής καλείται να συνυπολογίσει και να διαχειριστεί πολλούς παράγοντες όπως είναι: οι δικές του προσωπικές αρχές, οι αρχές δεοντολογίας του επιστημονικού κλάδου στον οποίο ανήκει, οι απαιτήσεις των επιτροπών δεοντολογίας του οργανισμού για τον οποίο εργάζεται αλλά και του φορέα στον οποίο θα διεξαχθεί η έρευνα, τα κριτήρια δεοντολογίας που θέτουν τα επιστημονικά περιοδικά για τη δημοσίευση της έρευνας, καθώς και τις όποιες νομικές κυρώσεις (Howitt, 2010).

Τηρώντας τις αρχές δεοντολογίας, προσεγγίζοντας τους συμμετέχοντες για την ολοκλήρωση της παρούσας ερευνητικής πρότασης, ακολουθήθηκαν οι δέοντες τρόποι. Αρχικά υπήρξε προφορική ενημέρωση του συμμετέχοντα για τον σκοπό της έρευνας και για την μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί για να ολοκληρωθεί αυτή. Αφού υπήρξε η αρχική προφορική συγκατάθεση του συμμετέχοντα μετά την προφορική ενημέρωση παραδόθηκε σε αυτόν μια ενημερωτική επιστολή (Παράρτημα Β.1) και το έντυπο συγκατάθεσης (Παράρτημα Β.2).

Τέλος, επισημάνθηκε στους συμμετέχοντες ότι η συμμετοχή τους είναι εθελοντική και ότι ανά πάσα στιγμή μπορούν να αποχωρήσουν ακόμα και μετά την γραπτή συγκατάθεση (Τζαβέλλα, 2010).

4.6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η σχεδιαζόμενη έρευνα παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι εν πολλοίς αποτελούν περιορισμούς των ποιοτικών ερευνών. Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα παρουσιάζει τα εξής ζητήματα:

1. Η έλλειψη αντιπροσωπευτικότητας, η οποία δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων.

Το δείγμα των ατόμων ή των μονάδων που θα χρησιμοποιηθεί είναι μικρό. Ακόμη όμως και στην περίπτωση που το δείγμα ήταν μεγαλύτερο, ενέχει, εξ αντικειμένου παντός είδους μεροληψίες. Τα συμπεράσματα, επομένως, δεν μπορεί παρά να αναφέρονται μόνο στο συγκεκριμένο δείγμα και δεν υπάρχουν διαδικασίες που να επιτρέπουν την επέκτασή τους σε ένα πληθυσμό, με σχετική αξιοπιστία (Brun, 1997).

2. Η απόδειξη αιτιωδών σχέσεων είναι πρακτικά αδύνατη στην ποιοτική έρευνα.

Η διατύπωση σχέσης αιτίου-αιτιατού, που υπαγορεύεται από τη ανάλυση του υλικού που συγκεντρώνεται στην ποιοτική έρευνα και φαίνεται να ισχύει στις περιπτώσεις που μελετήθηκαν, θεωρείται υπόθεση προς επιβεβαίωση και όχι συμπέρασμα περί της ύπαρξης αιτιώδους σχέσης (Brun, 1997).

4.7. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα έγινε στο δείγμα που αναφέρθηκε στην Παράγραφο. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αρχικά ενημερώθηκαν προφορικά από την ερευνήτρια σχετικά με το θέμα της έρευνας καθώς και τη σκοπιμότητα συμμετοχής τους στην έρευνα.

Μετά την προφορική συναίνεση των συμμετεχόντων, στάλθηκαν σε αυτούς τα έντυπα «Φόρμα Συγκατάθεσης Συμμετέχοντα» (Παράρτημα 1) και «Φόρμα Συγκατάθεσης Συμμετέχοντα» (Παράρτημα 2). Αφού υπογράφηκαν τα έντυπα αυτά, προγραμματίστηκαν συναντήσεις της ερευνήτριας με τα μέλη του δείγματος.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο διάστημα από 1/10/2019 έως 19/10/2019. Οι συναντήσεις διεξήχθησαν στο χώρο εργασίας και σε ώρες εκτός του ωραρίου (μετά τη λήξη

της εργασίας του καθενός). Η ερευνήτρια υπέβαλλε τις ερωτήσεις και κατέγραφε (γραπτά) τις απαντήσεις σε καθεμία ερώτηση.

Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων, ξεκίνησε η διαδικασία κωδικοποίησης των δεδομένων από τα αρχεία που συλλέχθηκαν.

4.7.1. Οριζόντια κωδικοποίηση δεδομένων

Προκειμένου να γίνει η οριζόντια κωδικοποίηση των δεδομένων, αρχικά δημιουργούνται οι θεματικές της έρευνας. Στην προκειμένη περίπτωση οι θεματικές συμπίπτουν με τα ερευνητικά ερωτήματα. Οι θεματικές συνεπώς κωδικοποιούνται όπως στον Πίνακα 2. Κάθε θεματική αντιστοιχήθηκε σε έναν κωδικό, ώστε η χρήση της να είναι πιο αποδοτική στη συνέχεια της ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας.

Πίνακας 2. Θεματικές της έρευνας

Κωδικός θεματικής	Περιγραφή
Θ.1.	Ποια η διαλεκτική σχέση Επιμελητών Ανηλίκων και Δικαστικών Λειτουργών που αναπτύσσεται κατά την εξέλιξη μιας δικαστικής υπόθεσης ανηλίκου και πώς αυτή λειτουργεί στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας;
Θ.2.	Ποια χαρακτηριστικά καθορίζουν τη σχέση αυτή, ώστε να λειτουργεί στην κατεύθυνση της αναμόρφωσης, διασφαλίζοντας παράλληλα και την κοινωνία;
Θ.3.	Ποιοι παράγοντες καθορίζουν τη σχέση αυτή και πώς αυτοί διαμορφώνονται ανάλογα με το είδος της υπόθεσης;

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με τις θεματικές και καταχωρήθηκαν κωδικοποιημένες, ώστε να μπορέσει να προκύψει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα ως προς την αντίστοιχη θεματική (Πίνακας 3).

Πίνακας 1. Οριζόντια κωδικοποίηση απαντήσεων

	ΔΑΑ	ΕΑΝ
Θ.1	<ul style="list-style-type: none"> • Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων είναι καθοριστικός λόγω της δυνατότητας τους να επιβλέπουν αποτελεσματικότερα την πορεία των νέων προς την αποκατάσταση της παραβατικής τους συμπεριφοράς αλλά και εν γένει την προσωπικότητα τους. Η υπηρεσία μπορεί να αναπτύξει πιο προσωπική σχέση με τους ανήλικους λόγω της αποστασιοποίησης της από τους σκοπούς του ποινικού δικαίου. • Η μέχρι τώρα συνεργασία είναι άριστη. • Η παρουσία των Επιμελητών Ανηλίκων κατά την εκδίκαση των υποθέσεων θεωρείται καταλυτική και οι εκθέσεις τους αναγκαίες για την επιλογή των κατάλληλων μέτρων που πρέπει να επιβληθούν λαμβάνοντας υπόψη το ατομικό προφίλ και θέτοντας εξατομικευμένους στόχους κατά περίπτωση. 	<ul style="list-style-type: none"> • Η συνδρομή των επιμελητών ανηλίκων είναι άκρως απαραίτητη σε όλη τη διαδικασία της ποινική δίκης και κυρίως κατά την προετοιμασία της υποθέσεως • Έχει ίδια αντίληψη για την πραγματική κατάσταση του ανηλίκου, ήτοι ποιο είναι το ιστορικό του, ποιο το οικογενειακό του περιβάλλον, ποιο το βιοτικό και μορφωτικό του επίπεδο, για ποιο λόγο πιθανόν να ωθήθηκε στην πράξη του, τι δυνατότητες έχει κ.λ.π. και συνεπώς είναι ο πλέον κατάλληλος να προτείνει το βέλτιστο δυνατό, κατά περίπτωση, μέτρο. • Ο ρόλος της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων είναι ουσιωδέστατος, ως προς την τήρηση κάποιων αναμορφωτικών μέτρων που τυχόν θα επιβληθούν από το δικαστήριο και ειδικότερα ως προς την εμφάνιση των ανηλίκων στην υπηρεσία, η οποία (εμφάνιση) είναι ουσιαστική και όχι τυπική. • Η συνεργασία είναι αποτελεσματική και ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στο μέτρο που της επιτρέπουν τα μέσα και το ανθρώπινο δυναμικό. • Η συνεργασία των εμπλεκόμενων ανωτέρω φορέων κρίνεται

	ΔΑΑ	ΕΑΝ
		κατά τη γνώμη μου αποτελεσματική
Θ.2	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη του Δικαστή στο πλαίσιο του υπερβολικού φόρτου. • Άρτια ενημέρωση για την προσωπική και οικογενειακή κατάσταση του ανήλικου παραβάτη. • Ο επιμελητής ανηλίκων να είναι πρωτίστως συνειδητός επαγγελματίας αλλά και ένθερμος υποστηρικτής του έργου που έχει αναλάβει • Ευαισθησία, διακριτικότητα, υπομονή και διάθεση προς συνεργασία • Ο Επιμελητής Ανηλίκων παίζει τον ρόλο του συμβούλου αλλά και του προστάτη οφείλουν να την έχουν μόνο οι επιμελητές ώστε να διατηρεί ο ανήλικος την πεποίθηση του σχετικά με τον ρόλο του εισαγγελέα και ακολούθως του δικαστή. 	<ul style="list-style-type: none"> • Φιλότιμη στάση αμοτέρων των υπαλλήλων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων. • Δεν αντιμετωπίζει κανείς εκ των δύο ανωτέρω δυσκολίες κατά την μεταξύ τους συνεργασία. Υπάρχει αυτόνομη και ανεξάρτητη λειτουργία των εν λόγω φορέων, οι οποίοι λαμβάνουν υπόψιν τις προτάσεις και συστάσεις εκατέρωθεν, ενώ υπάρχει πλήρης σεβασμός στον ρόλο και την λειτουργία του ενός προς τον άλλον. • Η πρόταση του Επιμελητή Ανηλίκων ως προς τα αναμορφωτικά μέτρα που πρέπει να επιβληθούν, είναι άκρως απαραίτητη, προκειμένου να κριθεί από τον εισαγγελέα ανηλίκων, εάν θα πρέπει να απόσχει ή όχι από την ποινική δίωξη και υπό ποιους όρους. • Ο επιμελητής ανηλίκων ασχολείται αναλυτικά και λεπτομερώς με τον εκάστοτε ανήλικο. • Οι επιμελητές ανηλίκων θα μπορούσαν να παίζουν καθοριστικό ρόλο, κυρίως στην προετοιμασία της υποθέσεως (προδικασία) καθώς έχουν την δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με αμφοτέρες τις πλευρές και να τονίσουν τα θετικά στοιχεία της συμβιβαστικής λύσης, ούτως ώστε να είναι δυνατόν να επιτευχθεί η ποινική

	ΔΑΑ	ΕΑΝ
		<p>συνδιαλλαγή.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι εν λόγω εκθέσεις συντελούν στο να μην αντιμετωπίζεται επιδερμικά η εκάστοτε περίπτωση
<p>Θ.3</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Απαιτείται διαρκής επιμόρφωση, ενημέρωση, επικαιροποίηση των μεθόδων που χρησιμοποιούνται από του Επιμελητές Ανηλίκων • Απαιτείται προσωπική ενασχόληση του επιμελητή με επιστημονικά θέματα • Το ήδη υπάρχον νομικό πλαίσιο μπορεί κάλλιστα να επιφέρει να επιθυμητά αποτελέσματα • Δεν είναι απαραίτητο ένα πιο ανεξάρτητο σύστημα απονομής δικαιοσύνης ανηλίκων • Η επιλογή της καλύτερης μεθόδου αντιμετώπισης μπορεί να γίνει μόνο αν ένας έμπειρος επιμελητής αναλάβει τις πρώτες επαφές του ανήλικου ώστε να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για τα αίτια, την προσωπικότητα και τα στοιχεία του ποινικού αδικήματος. • Κύριο παράγοντα εκδήλωσης της νεανικής παραβατικότητας αποτελεί το οικογενειακό περιβάλλον και συγκεκριμένα η στάση των γονέων. Πιθανή αδιαφορία και μη άμεση κινητοποίηση σε επιθετικές/αντικοινωνικές συμπεριφορές δύναται να ωθήσει στην αναπαραγωγή και στην υιοθέτηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Θα έπρεπε να τους δίνεται η δυνατότητα να βρίσκουν τον απαιτούμενο χρόνο να επιμορφώνονται διαρκώς και κυρίως θα έπρεπε να τους παρέχονται τα μέσα, ώστε να είναι σε θέση να επιτελούν το έργο τους ακόμη πιο αποτελεσματικά • Θα έπρεπε σαφώς να αυξηθεί ο αριθμός των υπηρετούντων σε κάθε υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων, θα έπρεπε να τους δίνεται η δυνατότητα να βρίσκουν τον απαιτούμενο χρόνο να επιμορφώνονται διαρκώς και κυρίως θα έπρεπε να τους παρέχονται τα μέσα, ώστε να είναι σε θέση να επιτελούν το έργο τους ακόμη πιο αποτελεσματικά (π.χ. παροχή μεταφορικών μέσων για μετάβαση τους στις οικογένειες των ανηλίκων, ύπαρξη ειδικών αιθουσών για συζήτηση με τα ανήλικα ακόμη και για διδασκαλία αυτών, συνεργασία με επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων όπως ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ιατρούς, εκπαιδευτικούς κ.λ.π.). • Δεν είναι απαραίτητο ένα πιο ανεξάρτητο σύστημα απονομής δικαιοσύνης αναφορικά με τους ανήλικους

	ΔΑΑ	ΕΑΝ
	τέτοιων συμπεριφορών.	<p>παραβάτες</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι ανήλικοι παραβάτες σαφώς και δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστούν όπως οι ενήλικοι παραβάτες • Σαφώς και θα πρέπει να είναι επαρκώς κατηρτισμένος και ειδικευμένος ο επιμελητής ανηλίκων, θεωρείται δε αυτονόητο ότι θα πρέπει να ενημερώνεται διαρκώς, όχι μόνο σε σχέση με την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία και τα τεχνικά ζητήματα της δουλειάς του, αλλά και για ευρύτερα ζητήματα που αφορούν σε ανήλικους. • Η κοινωνία και το κράτος φέρονται να είναι βασικοί παράγοντες εμφάνισης της παραβατικότητας των νέων καθότι μεταφέρουν τα προβλήματα τους στην οικογένεια και κατά συνέπεια στο παιδί. Η κρίση στο θεσμό της οικογένειας, η μίμηση αρνητικών προτύπων και η υιοθέτηση ανάλογων συμπεριφορών από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον προκαλούν σύγχυση στον ψυχισμό των νέων με συνέπεια την έλλειψη οριοθέτησης και επίγνωσης των πράξεων τους.

	ΑΝΚ	ΕΠΑΝ
Θ.1	<ul style="list-style-type: none"> • Στην απονομή της δικαιοσύνης, εν στενή έννοια, δηλαδή στον κατασταλτικό ποινικό κολασμό μετά από τέλεση 	<ul style="list-style-type: none"> • Είναι λειτουργικά και οργανικά απαραίτητη η συνδρομή της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων στην απονομή της

	ΑΝΚ	ΕΠΑΝ
	<p>αξιόποινης πράξης, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων δεν έχει μεγάλο ρόλο.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Υπό το πρίσμα της πρόληψης και όχι μόνο της καταστολής, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι απολύτως απαραίτητη, όχι τόσο σε συμβουλευτικό, αλλά σε ουσιαστικό επίπεδο. • Η συμπαράσταση και παροχή ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης στους ανηλίκους δράστες από εξειδικευμένο προσωπικό είναι εξόχως σημαντική με εμφανή αποτελέσματα. • Η ουσιαστική παρέμβαση του Επιμελητή Ανηλίκων ο οποίος καλείται να δώσει ανθρώπινη και εξειδικευμένη μορφή σε ένα απρόσωπο και γενικό – καθολικό σύστημα κολασμού είναι απαραίτητη. • Η καλή θέληση και η φαντασία του εκάστοτε Επιμελητή Ανηλίκων είναι απαραίτητη άλλα όχι επαρκής, διότι αναπτύσσεται μία διαδραστική σχέση μεταξύ αυτού και του ανηλίκου που πολλές φορές μπορεί να τον φέρει στα ανθρώπινα και επιστημονικά όριά του. • Η λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων είναι τόσο ανεπαρκής ώστε αγγίζει τα όρια της κοροϊδίας του κράτους προς τον πολίτη. 	<p>Δικαιοσύνης σε ουσιαστικό βαθμό ταυτίζονται</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι εκθέσεις έχουν αυξημένη ειδική βαρύτητα στη διαδικασία έκδοσης της δικαστικής απόφασης. • Είναι επειγόντως απαραίτητη η στελέχωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων με εξειδικευμένη διεπιστημονική ομάδα για την εύρυθμη λειτουργία και αποτελεσματικότητα, διότι το αντικείμενο των Υπηρεσιών είναι πολυεπίπεδο και εμπίπτει σε ποικίλες επιστήμες. Δεν είναι δυνατή η άσκηση των αναμορφωτικών μέτρων μόνο από τον Επιμελητή Ανηλίκων που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι Κοινωνικός Λειτουργός αλλά και το πιο σοβαρό είναι τα θεραπευτικά μέτρα τα οποία εξ αυτής της έλλειψης δεν επιβάλλονται.

	ΑΝΚ	ΕΠΑΝ
	<ul style="list-style-type: none"> • Η υποστελέχωση είναι τραγική και αδιανόητη για ένα κράτος που θέλει να λέγεται πολιτισμένο. Στο τομέα της πρόληψης και ένταξης των ανηλίκων εγκληματιών το ελληνικό κράτος είναι ανύπαρκτο. • Κατά την εκδίκασή της υποθέσεως, οι εκθέσεις της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων κρίνονται απαραίτητες και εξόχως κρίσιμες για την έκβαση της δίκης και την τεκμηρίωση της δικανικής πεποίθησης διότι είναι αντικειμενικές, πλήρεις και εμπειριστατωμένες. 	
Θ.2	<ul style="list-style-type: none"> • Δεν υπάρχει άμεση αντίληψη. Ίσως να είναι αποτελεσματική σε ορισμένες περιπτώσεις. Ο ερωτώμενος δε γνωρίζει συγκεκριμένες λεπτομέρειες επί του θέματος. • Ο δικαστικός λειτουργός δεν αντιμετωπίζει καμία δυσκολία στη συνεργασία του με τον επιμελητή ανηλίκων. Οι δικαστές που ασχολούνται με τους ανήλικους δράστες έχουν την απαραίτητη ευαισθητοποίηση επί του ζητήματος. Οι δε, επιμελητές ανηλίκων έχουν την απαραίτητη αυταπάρνηση για να επιτελέσουν το έργο τους. • Το ελληνικό σύστημα απονομής της δικαιοσύνης στον τομέα των ανηλίκων δεν είναι αποτελεσματικό. Διότι, ναι μεν καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη η φυλάκιση του ανηλίκου δράστη, και έτσι αναγνωρίζεται στο πρόσωπό του η 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλείπει χρόνου των δικαστικών λειτουργών και φορέων δεν επιτυγχάνεται η επαρκής και ουσιαστική συνεργασία με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων • Η συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δραστών δεν είναι επαρκώς αποτελεσματική γιατί πρέπει οι εμπλεκόμενοι φορείς να ενισχυθούν με ανθρώπινο δυναμικό, εκπαίδευση και διοικητική υποστήριξη. • Οι ανήλικοι παραβάτες έχουν ανάγκη από ειδική προσέγγιση και εξειδικευμένη μεταχείριση διότι η προσωπικότητά τους ακόμη διαμορφώνεται.

	ANK	ΕΠΑΝ
	<p>απαραίτητη επιείκεια και ιδιαιτερότητα της προσωπικότητάς του, όμως, μετά δεν υπάρχει η απαραίτητη στήριξη και παρακολούθηση για όλους τους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω.</p>	
Θ.3	<ul style="list-style-type: none"> • Το ήδη υπάρχον νομικό πλαίσιο μπορεί κάλλιστα να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Όλες οι ειδικές διατάξεις και εξειδίκευση των δικαστηρίων υφίσταται ήδη. Το ζήτημα δεν είναι νομικής φύσεως αλλά οικονομικής, υπό την έννοια των διαθέσιμων πόρων. • Η στελέχωση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων με μια εξειδικευμένη διεπιστημονική ομάδα (ψυχίατροι, παιδαγωγοί κλπ) σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητη. • Σαφώς ο Επιμελητής Ανηλίκων οφείλει να έχει ψυχολογική και παιδαγωγική ειδίκευση καθώς και συνεχή επιμόρφωση, όχι τόσο επί νέων παιδαγωγικών μεθόδων, όσο περί της εξελίξεως και της τυπολογίας των εγκλημάτων που διαπράττουν οι ανήλικοι. • Η εκδήλωση της νεανικής παραβατικής συμπεριφοράς οφείλεται στο συνδυασμό των παραγόντων εκείνων που συμβάλλουν στην διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων όπως η οικογένεια, το σχολείο και η κοινωνία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ένας ανεξάρτητος, ξεχωριστός κώδικας για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων, με αναλυτική και αιτιολογική προσέγγιση θα αποτελούσε σημαντικό εργαλείο για την απονομή της δικαιοσύνης. • Είναι σημαντικός ο ρόλος του Επιμελητή Ανηλίκων και στους δυο αυτούς θεσμούς. Στην αποχή από την ποινική δίωξη συμμετέχει κατά τη διάρκεια της ακρόασης του ανηλίκου ενώπιον του Εισαγγελέως, συντάσσει την έκθεση για την προσωπικότητα και τις συνθήκες τέλεσης της πράξης • Πέραν του βασικού τίτλου σπουδών ο Επιμελητής Ανηλίκων πρέπει να έχει κατάρτιση πάνω στη συμβουλευτική και στη ψυχολογία. Σίγουρα απαιτείται προσωπική επικαιροποίηση των γνώσεων και συμμετοχή σ' επιμορφωτικά σεμινάρια διότι τα αναμορφωτικά μέτρα εμπλουτίζονται με νέα • Πρόκειται για ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο που αφορά ένα ολόκληρο σύστημα και τα ερεθίσματα που δέχεται το

	ANK	ΕΠΑΝ
		άτομο, με την οικογένεια να κατέχει κυρίαρχο ρόλο.

4.7.2. Ερμηνευτικά συμπεράσματα

Στην ενότητα αυτή μελετάται η σύγκλιση των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε σχέση με καθεμία από τις τρεις θεματικές της έρευνας. Ο Πίνακας 4 καταγράφει ποσοτικοποιημένα τα αποτελέσματα ανά θεματική.

Πίνακας 4. Αποτελέσματα έρευνας ανά θεματική

Θεματική	Αποτελέσματα
Θ.1	<p>Σε σχέση με τη διαλεκτική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των Επιμελητών Ανηλίκων και των Δικαστικών Λειτουργών κατά την εκδίκαση υποθέσεων νεανικής παραβατικότητας, υπάρχει σύγκλιση όλων των συμμετεχόντων. Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων χαρακτηρίζεται ως «καθοριστικός» (Συνέντευξη ΔΑΑ) και «άκρως απαραίτητος» (Συνέντευξη ΕΑΝ). Ο συμμετέχων Επιμελητής χαρακτήρισε το ρόλο των Επιμελητών ως «λειτουργικά και οργανικά απαραίτητο».</p> <p>Και οι δύο Δικαστικοί Λειτουργοί αναγνωρίζουν τη σημασία των εκθέσεων των Επιμελητών Ανηλίκων στην υποστήριξη της δικής τους κρίσης και στην ορθή και δίκαιη επιβολή μέτρων στον ανήλικο. Την ίδια σημασία αποδίδει και ο συμμετέχων Επιμελητής Ανηλίκων (Συνέντευξη ΕΠΑΝ).</p> <p>Παράλληλα, η σχέση αυτή ενισχύεται όσον αφορά στην ουσιώδη τήρηση από τον ανήλικο παραβάτη των αναμορφωτικών μέτρων που του επιβλήθηκαν (Συνέντευξη ΕΑΝ).</p> <p>Μια ανατρεπτική άποψη διατυπώθηκε από τον Ανακριτή, ο οποίος υποβιβάζει το ρόλο της υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων ως προς τον κατασταλτικό ποινικό κολασμό (Συνέντευξη ΑΝΚ). Αντίθετα, υπό το πρίσμα της πρόληψης, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι απολύτως απαραίτητη, όχι τόσο σε συμβουλευτικό, αλλά σε ουσιαστικό επίπεδο. Ο Επιμελητής Ανηλίκων ο οποίος καλείται να δώσει ανθρώπινη και εξειδικευμένη μορφή σε ένα πρόσωπο και γενικό – καθολικό σύστημα κολασμού είναι απαραίτητος.</p>
Θ.2	<p>Στον τομέα της συνεργασίας και σχέσης των Δικαστικών Λειτουργών με τους Επιμελητές Ανηλίκων, παρατηρείται μια σημαντική απόκλιση μεταξύ των Δικαστικών και των Επιμελητών.</p>

	<p>Ενώ οι Δικαστικοί Λειτουργοί θεωρούν η ενημέρωση που λαμβάνουν από τους Επιμελητές είναι άρτια (Συνέντευξη ΔΑΑ) και δεν αντιμετωπίζει κανείς δυσκολίες στη μεταξύ τους συνεργασία (Συνέντευξη ΕΑΝ), ο συμμετέχων Επιμελητής Ανηλίκων δηλώνει ότι η έλλειψη χρόνου των Δικαστικών Λειτουργών αλλά και η υποστελέχωση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων είναι παράγοντες οι οποίοι αναστέλλουν την επάρκεια της συνεργασίας και την καθιστούν μη αποτελεσματική.</p> <p>Και οι δύο Δικαστικοί Λειτουργοί αναγνωρίζουν στην επαγγελματική στάση των Επιμελητών Ανηλίκων χαρακτηριστικών όπως «φιλότιμο», «συνειδητός επαγγελματίας» (Συνέντευξη ΔΑΑ).</p> <p>Η καλή θέληση και η φαντασία του εκάστοτε Επιμελητή Ανηλίκων είναι απαραίτητη αλλά όχι επαρκής, διότι αναπτύσσεται μία διαδραστική σχέση μεταξύ αυτού και του ανηλίκου που πολλές φορές μπορεί να τον φέρει στα ανθρώπινα και επιστημονικά όριά του. Η ουσιαστική παρέμβαση του Επιμελητή Ανηλίκων συνεπάγεται την θεσμική και λειτουργική θωράκισή του, ώστε να μπορεί να επιβάλει λύσεις σε δύσκολες περιπτώσεις (Συνέντευξη ΑΝΚ)..</p>
Θ.3	<p>Ανάλογα με το είδος της υπόθεσης και τη βαρύτητα του αδικήματος, ο Επιμελητής Ανηλίκων αναγνωρίζεται ως ο παράγοντας ο οποίος θα οδηγήσει το Δικαστή στην αποχή από την ποινική δίωξη ή την επιλογή της ποινικής συνδιαλλαγής.</p> <p>Αναγνωρίζεται η σημασία της εισήγησης ενός έμπειρου και καταρτισμένου Επιμελητή (Συνέντευξη ΔΑΑ) αλλά και η γνώμη του θεωρείται «άκρως απαραίτητη» για την απόφαση αποχής ή συνδιαλλαγής (Συνέντευξη ΕΑΝ).</p> <p>Οι παράγοντες οι οποίοι ενισχύουν τη σχέση Δικαστικών Λειτουργών με τους Επιμελητές Ανηλίκων σχετίζονται άμεσα με την επιμόρφωση και κατάρτιση των τελευταίων. Και οι δύο Δικαστικοί Λειτουργοί εισηγούνται «διαρκή επιμόρφωση, ενημέρωση και επικαιροποίηση μεθόδων» (Συνέντευξη ΔΑΑ) αλλά και «δυνατότητα να βρίσκουν τον απαιτούμενο χρόνο να</p>

	<p>επιμορφώνονται διαρκώς και κυρίως θα έπρεπε να τους παρέχονται τα μέσα, ώστε να είναι σε θέση να επιτελούν το έργο τους ακόμη πιο αποτελεσματικά» (Συνέντευξη ΕΑΠ).</p> <p>Από την πλευρά του ο Επιμελητής Ανηλίκων εκτός των παραπάνω θεωρεί πως «πρέπει να έχει κατάρτιση πάνω στη συμβουλευτική και στη ψυχολογία», αναδεικνύοντας έτσι το αίσθημα ευθύνης για την επιτυχή και ορθή άσκηση των ευαίσθητων καθηκόντων του.</p> <p>Επιπρόσθετα ο Επιμελητής Ανηλίκων οφείλει να έχει ψυχολογική και παιδαγωγική ειδίκευση καθώς και συνεχή επιμόρφωση, όχι τόσο επί νέων παιδαγωγικών μεθόδων, όσο περί της εξελίξεως και της τυπολογίας των εγκλημάτων που διαπράττουν οι ανήλικοι (Συνέντευξη ANK).</p>
--	---

4.8. ΠΡΟΦΙΛ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ

Οι πληροφορητές οι οποίοι αποδέχθηκαν τη συμμετοχή τους στην έρευνα έχουν τα χαρακτηριστικά τα οποία καταγράφονται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 5. Προφίλ πληροφορητών

	Φύλο	Ηλικία	Οικογενειακή κατάσταση	Εκπαίδευση / Ειδικότητα
ΔΑΑ	Γυναίκα	41	Έγγαμη	Δικαστικός λειτουργός
ΕΑΝ	Γυναίκα	42	Έγγαμη	Α.Ε.Ι. (Εισαγγελέας Πρωτοδικών)
ΑΝΚ	Άνδρας	52	Διαζευγμένος 1 τέκνο	Master Δικαστικός Λειτουργός

	Φύλο	Ηλικία	Οικογενειακή κατάσταση	Εκπαίδευση / Ειδικότητα
ΕΠΑΝ	Γυναίκα	44	Έγγαμη / 2 τέκνα	Απόφοιτη ΑΕΙ (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας), κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης-Επιμελήτρια Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η έρευνα που διεξήχθη αναδεικνύει τη διαλεκτική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των Δικαστικών Λειτουργών και των Επιμελητών Ανηλίκων. Οι Δικαστικοί Λειτουργοί αναγνωρίζουν ομόφωνα την αναγκαιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν οι Επιμελητές Ανηλίκων στην επιτέλεση του έργου τους και στην αντιμετώπιση του ευαίσθητου φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας.

Παράλληλα, η σχέση αυτή ενισχύεται όσον αφορά στην ουσιώδη τήρηση από τον ανήλικο παραβάτη των αναμορφωτικών μέτρων που του επιβλήθηκαν. Ο Επιμελητής Ανηλίκων είναι αυτός που θα εμψύσει στον ανήλικο παραβάτη το αίσθημα της υποχρέωσης να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει στο πλαίσιο μιας αναμορφωτικής τιμωρίας του. Σε διαφορετική περίπτωση, η τήρηση των μέτρων σωφρονισμού θα επαφίετο σε άλλους φορείς, οι οποίοι δε θα είχαν την ευχέρεια της ευαισθητοποιημένης προσέγγισης προς το νεαρό παραβάτη.

Οι Δικαστικοί Λειτουργοί αντιλαμβάνονται τις αντιξοότητες στις συνθήκες άσκησης των καθηκόντων των Επιμελητών Ανηλίκων στο ισχύον σύστημα απονομής δικαιοσύνης αναφορικά με τους ανήλικους παραβάτες. Για το σκοπό αυτό προτείνουν την ταχύτερη στελέχωση των υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων με επαρκές αλλά και καταρτισμένο προσωπικό.

Η συνδρομή των Επιμελητών Ανηλίκων διαπιστώνεται πως είναι άκρως απαραίτητη σε όλη τη διαδικασία της ποινικής δίκης και κυρίως κατά την προετοιμασία της υποθέσεως μετά την εισαγωγή αυτής σε δίκη και την περαιτέρω παρακολούθηση της πορείας του ανήλικου. Ειδικότερα, καίτοι οι σχετικές εκθέσεις που συντάσσονται από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων έχουν χαρακτήρα συμβουλευτικό και όχι υποχρεωτικό ως προς τα προτεινόμενα μέτρα, λαμβάνονται ιδιαίτερος υπόψη από το δικαστήριο, διότι ο Επιμελητής Ανηλίκων, έχοντας σε προγενέστερο χρόνο έρθει σε επαφή με τον ανήλικο και με το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον του, έχει ίδια αντίληψη για την πραγματική κατάσταση του ανήλικου, ήτοι ποιο είναι το ιστορικό του, ποιο το οικογενειακό του περιβάλλον, ποιο το βιοτικό και μορφωτικό του επίπεδο, για ποιο λόγο πιθανόν να ωθήθηκε στην πράξη του, τι δυνατότητες έχει κ.λ.π. Συνεπώς είναι ο πλέον κατάλληλος παράγοντας για να προτείνει το βέλτιστο δυνατό, κατά περίπτωση, μέτρο. Εξάλλου ο Επιμελητής Ανηλίκων έχει την σχετική εμπειρία

να αντιμετωπίσει τα ανωτέρω ζητήματα και επιπλέον έχει ασχοληθεί με το συγκεκριμένο ανήλικο, για το οποίο πρόκειται να συντάξει την έκθεση του, αρκετές ώρες, στοιχεία τα οποία σαφώς δεν παραγνωρίζει ο Δικαστής Ανηλίκων, ο οποίος δεν έχει την πολυτέλεια του χρόνου, κατά την εκδίκαση των αντίστοιχων υποθέσεων. Για τους λόγους αυτούς λαμβάνεται πάντα υπόψη σοβαρά η άποψη της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, η οποία εκφέρεται δια των εκθέσεων που τίθενται υπόψη του δικαστηρίου, αλλά και δια σχετικών ερωτήσεων που τίθενται στον Επιμελητή Ανηλίκων που παρίσταται στο δικαστήριο, τόσο ως προς την διάγνωση του εάν τέλεσε ο ανήλικος το αδίκημα και τα κίνητρα που τον ώθησαν σε αυτό, όσο και ως προς το αναμορφωτικό μέτρο που θα πρέπει να επιβληθεί. Ακολούθως ο ρόλος της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων είναι ουσιωδέστατος, ως προς την τήρηση κάποιων αναμορφωτικών μέτρων που τυχόν θα επιβληθούν από το δικαστήριο και ειδικότερα ως προς την εμφάνιση των ανηλίκων στην υπηρεσία, η οποία (εμφάνιση) είναι ουσιαστική και όχι τυπική (όπως λ.χ. η εμφάνιση υπόδικου ή απολυθέντος υφ' όρων στο αστυνομικό τμήμα), διότι η υπηρεσία παρακολουθεί την εξέλιξη του ανηλίκου, εάν έχει συμμορφωθεί στις υποδείξεις του δικαστή ανηλίκων, εάν έχει αποζημιώσει η οικογένεια του το θύμα, εάν ο ανήλικος έχει επιδείξει ειλικρινή μεταμέλεια, εάν παρακολουθεί σχολείο, ποιες ενδεχομένως είναι οι λοιπές δραστηριότητες του κ.λ.π. Βάσει αυτών ο Επιμελητής Ανηλίκων ενημερώνει σχετικά τον αρμόδιο Εισαγγελέα Ανηλίκων, για την εν γένει εξέλιξη του (και κυρίως ως προς το εάν παρουσιάζει ροπή στην παραβατικότητα, ώστε να πρέπει ενδεχομένως να επέμβει ο εισαγγελέας πιο δραστικά).

Διαπιστώνεται αυτόνομη και ανεξάρτητη λειτουργία των Δικαστικών Λειτουργών με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, οι οποίοι λαμβάνουν υπόψη τις προτάσεις και συστάσεις εκατέρωθεν, ενώ υπάρχει πλήρης σεβασμός στον ρόλο και την λειτουργία του ενός προς τον άλλον.

Τέλος, διαπιστώνεται ότι οι Επιμελητές Ανηλίκων θα μπορούσαν να παίξουν καθοριστικό ρόλο, κυρίως στην προετοιμασία της υποθέσεως (προδικασία) καθώς έχουν την δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με αμφοτέρως τις πλευρές και να τονίσουν τα θετικά στοιχεία στις συμβιβαστικής λύσης, ούτως ώστε να είναι δυνατόν να επιτευχθεί η ποινική συνδιαλλαγή. Ως προς την δυνατότητα αποχής από την ποινική δίωξη ανηλίκου, σύμφωνα με το άρθρο 46 ΚΠΔ «αν ανήλικος τελέσει αξιόποινη πράξη, η οποία είναι πλημμέλημα, ο εισαγγελέας μπορεί να απόσχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης αν κρίνει, ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου, ότι η άσκησή της δεν είναι αναγκαία για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Απαιτείται σε κάθε περίπτωση ακρόαση του ανηλίκου. Στον ανήλικο

μπορεί να επιβληθούν με διάταξη του εισαγγελέα ένα ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στις περ. α' έως και ια' του άρθρου 122 παρ. 1 ΠΚ. Με την ίδια διάταξη ορίζεται και η προθεσμία συμμόρφωσης. Για την έκδοση της διάταξης απαιτείται προηγούμενη έκθεση του αρμόδιου επιμελητή ανηλίκων. Αν ο ανήλικος συμμορφωθεί με τα μέτρα και τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν, ο εισαγγελέας ενεργεί σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο άρθρο 43 παρ. 3. Σε αντίθετη περίπτωση ο Εισαγγελέας κινεί την ποινική δίωξη σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 1». Συνεπώς και μόνο από την διατύπωση της ως άνω διάταξης (και δη ότι προαπαιτείται η έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων) προκύπτει ότι ο γνωμοδοτική κρίση της εν λόγω υπηρεσίας και η πρόταση της ως προς τα αναμορφωτικά μέτρα που πρέπει να επιβληθούν, είναι άκρως απαραίτητη, προκειμένου να κριθεί από τον εισαγγελέα ανηλίκων, εάν θα πρέπει να απόσχει ή όχι από την ποινική δίωξη και υπό ποιους όρους.

Η έρευνα αντιμετώπισε την υφιστάμενη σχέση των Επιμελητών Ανηλίκων με τους υπόλοιπους παράγοντες απονομής της Δικαιοσύνης σε ανήλικους παραβάτες σε αρκετά μεγάλο εύρος. Οι διαπιστώσεις αυτές αποτέλεσαν τη βάση για τη διατύπωση εκ μέρους τόσο των συμμετεχόντων στην έρευνα όσο και της ερευνήτριας των προτάσεων που παρατίθενται στη συνέχεια.

5.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι συνθήκες που καταγράφηκαν στο πλαίσιο της έρευνας αυτής παρακωλύουν την αποδοτικότητα της συνεργασίας των δύο μερών, όπως διατυπώνεται στις συνεντεύξεις. Οι επισημάνσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αυτή συμπίπτουν με προτάσεις που κατά καιρούς γίνονται από τις Υπηρεσίες Επιμελητών ανά την Ελλάδα. προτάσεις οι οποίες προκύπτουν ως αποτέλεσμα της γνώσης και της εμπειρίας του έμπυχου δυναμικού των αντίστοιχων Υπηρεσιών. Οι προτάσεις αυτές αποβλέπουν στην προοπτική μιας πιο ορθολογικής και αποτελεσματικής διαχείρισης του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας, μέσω της καλύτερης και πιο εύρυθμης λειτουργίας της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης σε περιπτώσεις νεαρών παραβατών.

Διαπιστώνεται η ανάγκη πιο ομαλής συνεργασίας, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα θέματα των ανηλίκων σφαιρικά, αξιοποιώντας και άλλες δομές της κάθε κοινότητας οι οποίες ασχολούνται με τους ανήλικους, με κοινή στόχευση την απονομή της δικαιοσύνης και παράλληλα διασφάλιση της σωματικής και ψυχικής υγείας των νέων παραβατών, τη λήψη μέτρων πρόνοιας για αυτούς και ώθησή τους για ένταξη στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Για την υποστήριξη και τη ενεργοποίηση του νεαρού παραβάτη στο κοινωνικό πλαίσιο, είναι κρίσιμο να ακολουθηθεί μια ολιστική αντιμετώπιση του στόχου «πρόληψη της υποτροπής», με τη δυναμική συμμετοχή της οικογένειας, του εκπαιδευτικού συστήματος, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της ευαισθητοποιημένης κοινωνίας.

Πρέπει να δημιουργούνται οι συνθήκες ώστε ο ανήλικος να μεγαλώσει και να εκπαιδευτεί με τον πλέον κατάλληλο τρόπο, και κυρίως να ενταχθεί στο χώρο εργασίας, χωρίς να υφίσταται από παραμέληση, εκμετάλλευση, περιθωριοποίηση, ανεργία, φτώχεια. Η αντιμετώπιση αυτή θα οδηγήσει στη συρρίκνωση και του φαινομένου της ανήλικης παραβατικότητας.

Η έρευνα αυτή απέδειξε ότι όλοι οι φορείς που εμπλέκονται στην ποινική διαδικασία για ανήλικους παραβάτες αναγνωρίζουν την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων και ειδική εκπαίδευση των Επιμελητών Ανηλίκων σε ζητήματα που άπτονται της παιδαγωγικής, της ψυχολογίας, της παιδοψυχιατρικής και της εγκληματολογίας των ανηλίκων. Εξάλλου, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντ προβλέπεται η εκπαίδευση και η επιμόρφωση σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων όλων των φορέων που ασχολούνται με ανήλικους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, όσον αφορά στις αρχές και στις διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και στα άλλα πρότυπα και κανόνες των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το δίκαιο ανηλίκων ως αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού τους προγράμματος (Πιτσελά, 2013).

Τέλος, έντονα αποτυπώνεται στην έρευνα η ανάγκη για τη στελέχωση των Δικαστικών Υπηρεσιών – ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα – με λειτουργούς ειδικά για την αντιμετώπιση των περιπτώσεων της ανήλικης παραβατικότητας. Μια οργανωμένη κοινωνία φρονώ ότι δε θα έπρεπε να καλύπτει τις ανάγκες της, βασιζόμενη στην φιλοτιμία και την καλή διάθεση των προσώπων που απαρτίζουν τις υπηρεσίες που διαχειρίζονται ανήλικους παραβάτες. Οι υπηρεσίες των επιμελητών ανηλίκων σε ολόκληρη της χώρα είναι ελλιπέστατες ως προς το έμπυχο δυναμικό και ως προς τις υλικοτεχνικές δομές που διαθέτουν. Συχνά ανατίθεται σε έναν ή δύο επιμελητές ανηλίκων ο έλεγχος και η λειτουργία μίας υπηρεσίας, η οποία καλύπτει πληθυσμιακές ανάγκες 50.000 και 100.000 κατοίκων και απαιτείται από αυτούς να κάνουν υπεράνθρωπες προσπάθειες για να καλύψουν τις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες. Επιπλέον δεν παρέχονται τα μέσα για να διευκολυνθεί η υπηρεσία στο έργο της. Θα έπρεπε σαφώς να αυξηθεί ο αριθμός των υπηρετούντων σε κάθε υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων, θα έπρεπε να τους δίνεται η δυνατότητα να βρίσκουν τον απαιτούμενο χρόνο να επιμορφώνονται διαρκώς και κυρίως θα έπρεπε να τους παρέχονται τα μέσα, ώστε να είναι σε θέση να επιτελούν το έργο τους ακόμη πιο αποτελεσματικά (π.χ. παροχή

μεταφορικών μέσων για μετάβαση τους στις οικογένειες των ανηλίκων, ύπαρξη ειδικών αιθουσών για συζήτηση με τα ανήλικα ακόμη και για διδασκαλία αυτών, συνεργασία με επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων όπως ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ιατρούς, εκπαιδευτικούς κ.λ.π.).

Οι ελλείψεις αυτές αυτόματα αποτελούν τις αντίστοιχες προτάσεις για την ενίσχυση του έμψυχου δυναμικού της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων τόσο αριθμητικά με νέα και καταρτισμένα στελέχη, όσο και με υποδομές οι οποίες καθιστούν αποτελεσματικές τις παρεμβάσεις στις περιπτώσεις παραβατικών ανηλίκων.

Ουσιαστική παρέμβαση στις υφιστάμενες δομές μπορεί να αποτελέσει η πρόταση για μία εξειδικευμένη ομάδα διαφόρων ειδικοτήτων, η οποία θα υποστηρίζει την ορθή λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων. Και αυτό διότι, όλο και περισσότερο ανακύπτουν ζητήματα περισσότερο σύνθετα και πολύπλοκα, τα οποία χρήζουν ειδικότερης και πιο εξειδικευμένης αντιμετώπισης. Η συνδρομή διαφόρων επαγγελματιών κρίνεται επιβεβλημένη προς αντιμετώπιση των πολυσύνθετων ζητημάτων που αφορούν στα ανήλικα, οι οποίοι, εάν δεν είναι δυνατόν να στελεχώνουν μονίμως την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, θα πρέπει τουλάχιστον να είναι μονίμως διαθέσιμοι, ως εξωτερικοί συνεργάτες αυτής. Μέτρο ενισχυτικό της ιδιαίτερης αντιμετώπισης των ανηλίκων παραβατών είναι η σύσταση ειδικού σώματος στην Ελληνική Αστυνομία, το οποίο θα αντιμετωπίζει τα ζητήματα που αφορούν στους ανήλικους (όχι μόνο στις περιπτώσεις των ανηλίκων θυμάτων, όπως ισχύει ήδη στις μεγάλες αστυνομικές διευθύνσεις, αλλά και στις περιπτώσεις των ανηλίκων παραβατών, οι οποίοι χρήζουν ειδικής μεταχείρισης και συνεπώς αντιστοίχως οι αστυνομικοί που θα απαρτίζουν το σώμα αυτό, θα πρέπει να έχουν την απαιτούμενη τεχνογνωσία και να είναι σε απόλυτη συνεργασία με τους επιμελητές ανηλίκων).

Αναφορικά με τη νεανική παραβατικότητα μια αποτελεσματική αντεγκληματική πολιτική προϋποθέτει ορθολογική οριοθέτηση των πλαισίων δράσης κι έναν επαναπροσδιορισμό της έννοιας της ανήλικης παραβατικότητας. Απαιτείται η εκπόνηση εξειδικευμένων προγραμμάτων (Φαρσεδάκης, 2005) και μια συντονισμένη δράση των αρμόδιων φορέων υλοποίησης προς μια ενιαία κατεύθυνση, μέσα από μια ολιστική αντιμετώπιση του ζητήματος, με την κατά το δυνατόν ευρύτερη και με τη συναινετική συμμετοχή των ανηλίκων στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που τους απασχολούν. Καθίσταται σαφές, λοιπόν, ότι πρέπει να ενεργοποιηθεί όχι το δικαίωμα τιμώρησης της Πολιτείας, αλλά η υποχρέωση για την κοινωνικοποίηση των ανηλίκων. Απαιτούνται λοιπόν, βελτιωτικές και διορθωτικές παρεμβάσεις του κράτους σε όλες εκείνες τις κοινωνικές καταστάσεις που δημιουργήθηκαν από τους ενήλικους και στις οποίες οι ανήλικοι απάντησαν

με παραβατική συμπεριφορά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Almalki, S. (2016). Integrating Quantitative and Qualitative Data in Mixed Methods Research-Challenges and Benefits. *Journal of Education and Learning*, 5(3).

Almeida, F., Faria, D., & Queirós, A. (2017). Strengths and Limitations of Qualitative and Quantitative Research Methods. *European Journal of Education Studies*(3), 369-387.

ARSIS Information and Documentation Centre. (2015). *Waves of citizenship, waves of legality. Organized Crime and Juvenile Crime in Greek society: a depiction of the reality.*
ANTIGONE – Information and Documentation Centre on Racism, Ecology, Peace and Non-Violence.

Baronov, D. (2004). «*Conceptual foundation of social research methods*» London: Paradigm Publisher.

Benner, A. D., Graham, S., & Mistry, R. S. (2008). «*Discerning direct and mediated effects of ecological structures and processes on adolescents' educational outcomes*» *Developmental Psychology*, 44, 840-54.

Brody, H. (1992). Στο F. B. Crabtree, & W. L. Miller (Επιμ.), *Philosophic approaches*.

Brun, C. (1997). «*The Process and Implications of Doing Qualitative Research: An Analysis of 54 Doctoral Dissertations*». *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 24(4).

Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). «*Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs*». *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591, 98-124.

Cavadino, M., & Dignan, J. (2007). «*The Penal System: An Introduction*» (4th εκδ.). London: SAGE.

Chalmers, A. (1982). «*What is this thing called science?*» Queensland, Australia: University of Queensland.

Chazal, J. (1976). «*Η παιδική εγκληματικότητα*». Αθήνα: Εκδόσεις Ιωάν. Ν. Ζαχαρόπουλου.

Christle, C. A., Jolivette, K., & Nelson, C. M. (2005). «*Breaking the school to prison pipeline: Identifying school risk and protective factors for youth delinquency*». *Exceptionality*, 13(2), 69-88.

Cohen, L., & Manion, L. (1997). «*Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*». (Χ. Φ. Μητσοπούλου, Επιμ.) Αθήνα: Έκφραση.

Creswell, J. W. (2013). «*Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*» (Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*).

Denzin, N. K. (1989). «*The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*». Aldine Transaction.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). «Introduction. The discipline and practice of qualitative research». Στο N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln, *The Sage handbook of qualitative research* (σσ. 1-32). London: Sage Publication.

Dilthey, V. (1977). «*Descriptive psychology and historical understanding*». The Hague: Nijhoff.

Duenkel, F. (2014). «*Juvenile, Justice Systems in Europe-Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness*». *Kriminologijos studijos*, 10, 31-76.

Dünkel, F., & Pruin, I. (2011). «*Young adult offenders in the criminal justice systems of European countries*». Στο F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield, & I. Pruin (Επιμ.), *Juvenile*

Justice Systems in Europe-Current Situation and Reform developments (σσ. 1583-1606).
Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.

Durkheim, E. (1982). «*The Rules of the Sociological Method*», (Ed. by Steven Lukes; trans. by W.D. Halls). New York: Free Press.

Farrington, P. D. (2005). «*Childhood origins of antisocial behavior*». *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 12, 177-90.

Garfinkel, H. (1967). «*Studies in ethnomethodology*». Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Georgoulas, S. (2009). «*Youth and crime in Greek context*». *Intl Journal of Academic Research*, 1(1).

Gergen, K. (1997). Ο Κορεσμένος εαυτός. Στο Μ. Τσαγκαράκης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Giotakos, O., Karabelas, D., & Kafkas, A. (2011). «*Financial crisis and mental health in Greece*». *Ψυχιατρική*(22), 109–119.

Goldson, B. (2002). «*New punitiveness. The politics of child incarceration*». Στο J. Munchie, G. Hughes, & E. McLaughlin (Επιμ.), *Youth Justice: Critical Readings* (σ. 476). London: SAGE.

Hammarberg, K., Kirkman, M., & de Lacey, S. (2016). «*Qualitative research methods: when to use them and how to judge them*». *Human Reproduction*, 31(3), 498–501.

Hawkins, J. D. & Lishner, D. M. (1987). «*Schooling and delinquency*». In E. H. Johnson (Ed.) New York: Guilford Press.

Hayes, N. (1997). «*Doing qualitative analysis in psychology*». Hove, East Sussex: Psychology Press.

Henwood, K., & Pidgeon, N. (1994). «*Beyond the qualitative paradigm: A framework for introducing diversity within qualitative psychology*». *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 4, 225-238.

Hopf, C. (2004). «*Research ethics and qualitative research*». Στο U. Flick, E. von Kardorff, & I. Steinke, *A companion to qualitative research* (σσ. 335-339). London: Sage Publications.

Howitt, D. (2010). «*Introduction to qualitative methods in psychology*». Harlow: Pearson Education Limited.

Junger-Tas, J., & Dünkel, F. (2009). «*Reforming Juvenile Justice*» (1st εκδ.). Doordrecht: Springer.

Kawachi, I., Kennedy, B., & Wilkinson, R. (1999). «*Crime: social disorganization and relative deprivation*». *Soc Sci Med* (48), 719–731.

Kuhn, T. (1981). What are Scientific Revolutions? Στο Kruger, Daston and Heidelberger, *What are Scientific Revolutions?* (σσ. 7-22).

Kvaraceus, W. C. (1945) «*Juvenile Delinquency and the School*». New York, World Book Company.

Liefaard, T., & Rap, S. (2016). «*Η συμμετοχή των παιδιών στη δικαιοσύνη ανηλίκων: Ένα εγχειρίδιο για πιο φιλικά προς τα παιδιά ευρωπαϊκά συστήματα απονομής δικαιοσύνης*». International Juvenile Justice Observatory.

Lund, T. (2005). «*The Qualitative-quantitative distinction: Some comments*». *Scandinavian Journal of Educational Research*, 115-132.

Marshall, M. N. (1996). «*Sampling for qualitative research*». *Family Practice*, 13(6), 522-525.

Mason, J. (2009). «*Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*» (8η εκδ.). (Ε. Δημητριάδου, Μεταφρ.)

Morrow, R. A., & Brown, D. D. (1994). «*Critical theory and methodology*». London: Sage Publications.

Morse, J. M. (1991). «*On funding qualitative proposals*» [Editorial]. *Qualitative Health Research*, 147-151.

Mulvey, E., & Cauffman, E. (2001). «*The inherent limits of predicting school violence*». *American psychologist*, 56, 797-802.

Parker, I. (1995). «*Qualitative research*». *Psychology Review*, 13-15.

Patton, M. Q. (2002). «*Qualitative research and evaluation methods*» (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Pianta, R. C. (1999). «*Enhancing relationships between children and teachers*». Στο *How the parts affect the whole: Systems theory in classroom relationships*. (σσ. 23-43). Washington, DC: American Psychological Association.

Pianta, R. C., & Stuhlman, M. (2004). «*Teacher-child relationships and children's success in the first years of school*». *School Psychology Review*, 33, 444-58.

Pruin, I. (2011). «*The scope of juvenile justice systems in Europe*». Στο F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield, & I. Pruin (Επιμ.), *Juvenile Justice Systems in Europe-Current Situation and Reform Developments* (σσ. 1539-1582). Mönchengladbach: Forum-Verlag.

Robson, C. (2007). «*Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*». Αθήνα: Gutenberg.

Sandera, J. B., Sharkey, J. D., Olivarri, R., Tanigawa, D. A., & Mauseth, T. (2010). «*A Qualitative Study of Juvenile Offenders, Student Engagement, and Interpersonal Relationships: Implications for Research Directions and Preventionist Approaches*». *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(4), 288-315.

Schafer, W.E. and K. Polk (1967). «*Delinquency and the schools*» in President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice.

Schwandt, T. (2000). «*Three epistemological stances for qualitative inquiry: Interpretivism, hermeneutics, and social constructionism*». Στο N. Denzin, & Y. Lincoln, *The Handbook of qualitative research* (σσ. 189-214). Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.

Scott, T. M., Nelson, C. M., Liaupsin, C. J., Jolivette, K., Christle, C. A., & Riney, M. (2002). «*Addressing the needs of at-risk and adjudicated youth through positive behavioral support: Effective prevention practices*». *Education and Treatment of Children*, 25, 532-51.

Shochet, I. M., Dadds, M. R., Ham, D., & Montague, R. (2006). «*School connectedness is an underemphasized parameter in adolescent health: Results of a community prediction study*». *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 35, 170-9.

Sieber, S. D. (1973). «*The integration of field work and survey methods*». *American Journal of Sociology*, 78, 1335-1339.

Skarlatou, (1995). «*The penal treatment of juveniles and the Probation Service*», “ARSIS” [Association for the Social Support of Youth] & “NACRO” [National Association for the Care and Resettlement of Offenders] (Eds), *The integration of young offenders into the labour market. Comparative study on developing policies in Greece and Britain*, ARSIS.

Skiba, R. J., & Knesting, K. (2001). «*Zero tolerance, zero evidence: An analysis of school disciplinary practice*». Στο *Zero tolerance: Can suspension and expulsion keep school safe?* (σσ. 17-44). San Francisco: Jossey-Bass.

Society for Human Resource Management. (2002). «*Search Tactics Poll*». Ανάκτηση Mar 30, 2014, από Society for Human Resource Management: <http://www.shrm.org/Research/SurveyFindings/Documents/Search%20Tactics%20Poll.pdf>

Stake, R. E. (1994). «*Case Studies*». Στο N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Επιμ.), *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Stormshak, E. A., & Dishion, T. J. (2002). «*An ecological approach to child and family clinical and counseling psychology*». *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5, 197-215.

Strauss, A., & Corbin, J. (1990). «*Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*». Newbury Park, CA: Sage.

Stuckler, D., Basu, S., Suhrcke, M., Coutts, A., & McKee, M. (2009). «*The public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis*». *Lancet* 2009.

Sugai, G., & Horner, R. (1999). «*Discipline and behavioral support: Practices, pitfalls and promises*». *Effective School Practices*, 17, 10-22.

Sutton, J., & Austin, Z. (2015). «*Qualitative Research: Data Collection, Analysis, and Management*». *Can J Hosp Pharm*, 68(3), 226–231.

Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2003). «*Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*». Thousand Oaks: Sage.

Thomas, K. S. (1962). «*The Structure of Scientific Revolutions*».

Thornberry, Terence & Moore, Melanie & Christenson, R.. (2006). «*The Effect of Dropping out of High School on Subsequent Criminal Behavior*». *Criminology*.

Tonry, M. (2004). «*Punishment and Politics. Evidence and Emulation in the Making of English Crime Control Policy*» (1st εκδ.). Cullompton: William Publishing.

Traianou, A. (2014). «*The centrality of ethics in qualitative research*». Στο P. Leavy, *The Oxford handbook of qualitative research* (σσ. 62-77). New York: Oxford University Press.

Tsouvelas, G., Giotakos, O., Kontaxakis, V., Papanis, T., Kontaxaki, M., & Konstantakopoulos, G. (2015). «*Criminality during the financial crisis in Greece*». *Eur Psychiatry*, 30.

UN General Assembly. (1989). «*Convention on the Rights of the Child*». United Nations, Treaty Series.

UNODC. (2012). «*Monitoring the impact of economic crisis on crime*». Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime 2012.

Valois, R. F., MacDonald, J. M., Bretous, L., Fischer, M. A., & Drane, J. W. (2002). «*Risk factors and behaviors associated with adolescent violence and aggression*». *American journal of Health Behavior*, 26, 454-64.

Vásquez, Bob & Zimmerman, Gregory. (2014). «*An investigation into the empirical relationship between time with peers, friendship, and delinquency*». *Journal of Criminal Justice*.

Viljoen, F. (2009, Ιανουάριος). «*International Human Rights Law: A Short History*». *UN Chronicle*, 1.

Walker, R. (1985). Στο I. B. Moon, & J. Powney (Επιμ.), «*Methods: Issues and Problems*».

Weber, M., In Gerth, H., & Mills, C. W. (1946). «*From Max Weber: Essays in sociology*». New York: Oxford University Press.

Willig, C. (2001). «*Introducing qualitative research in psychology. Adventures in theory and method*». Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Sutton, J., & Austin, Z. (2015). Qualitative Research: Data Collection, Analysis, and Management. *Can J Hosp Pharm* , 68 (3), 226–231.

Traianou, A. (2014). The centrality of ethics in qualitative research. Στο P. Leavy, *The Oxford handbook of qualitative research* (σσ. 62-77). New York: Oxford University Press.

Yanchar, S. C., Gantt, E. E., & Clay, S. L. (2005). «*On the nature of a critical methodology*». *Theory & Psychology*, 15, 27-50.

Β. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξιάδης Σ. (1996). «*Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.

Ανδρεοπούλη Λ. (2011). «*Ανήλικοι υπό κρίση οικογένειες σε κρίση; Ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκων*». Στο Π. Ζαγούρα, *Διεπιστημονικότητα, διαιτηρικότητα και κοινωνική ένταξη του νεαρού παραβάτη* (σσ. 307-321). Αθήνα/Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Ανδρουλάκη Ν. (2006). «*Ποινικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος. Ι. Θεωρία για το έγκλημα*», Εκδόσεις Π. Σάκκουλα, Αθήνα.

Αντωνίου Σ. (2001). «*Η Διαπολιτισμική διάσταση στην κοινωνική ψυχολογία*». Στο Σ. Παπαστάμου, *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία* (σσ. 289-328). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Αρτινοπούλου Β. (2001). «*Βία στο σχολείο - Έρευνες και Πολιτικές στην Ευρώπη*» Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γεωργούλας Σ. (2000). «*Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα. Κοινωνική αναπαράσταση και αντιμετώπιση*». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δημόπουλος Χ. ,Κοσμάτος Κ. (2017). «*Δίκαιο Ανηλίκων: Θεωρία και Πράξη*», γ' έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Δημοπούλου-Λαγωνίκα Μ. (2011). «*Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας Μοντέλα Παρέμβασης. Από την ατομική στην γενική- ολιστική προσέγγιση*», β' έκδοση, Τόπος: Αθήνα.

Δήμου Γ. (2003). «*Απόκλιση - Στιγματισμός, αφομοιωτική θεωρητική προσέγγιση των αποκλίσεων στο σχολείο*», Αθήνα: Gutenberg.

Ευστρατιάδης Σ. (2003). «*Οι νέες διατάξεις για την παραβατικότητα ανηλίκων-μια καινοτομία στο ποινικό σύστημα πηγή νέων δυσχερειών*», *ΠοινΔικ.*

Ευστρατιάδης Σ. (2005). «*Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων σε μετεξέλιξη και αναπροσαρμογή αρμοδιοτήτων*», ΠοινΔικ.

Ζαγούρα Π. (2008). «*Συμβουλευτική σε ανήλικους παραβάτες και κρατούμενους*» Στο Σ. Βιδάλη, & Π. Ζαγούρα, *Συμβουλευτική και φυλακή*. Αθήνα/Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Ζάχαρης Δ. (2003). «*Επιθετικότητα και Αγωγή*», β' έκδοση, Αθήνα: Γρηγόρης.

Ιντζεσίλογλου Ν. (2007). «*Κοινωνικοποίηση των νέων και παραβατικότητα*». Στα Πρακτικά Ημερίδας: Σ. Βαϊραμίδου (Επιμ.), *Παραβατικότητα και Σχολείο*, Αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Ιντζεσίλογλου Ν. (2012), «*Κοινωνιολογία του Δικαίου*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Ιντζεσίλογλου Ν. (2014). «*Κοινωνία και Νέα Τεχνολογία*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Ιωσηφίδης Θ. (2008). «*Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*». Αθήνα: Κριτική.

Kaiser G. (1982) «*Σκόπιμη ποινή και ανθρώπινα δικαιώματα*», Λ. Κοτσαλή (Μτφρ.), *ΠοινΧρον*.

Καλλινικάκη Θ. (2010). «*Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της κοινωνικής εργασίας*» (2η εκδ.). Αθήνα: Τόπος.

Καλτσούνη - Νόβα Χ. (2001). «*Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*», Αθήνα: Gutenberg.

Κατσιγάρκη Ε. (2004). «*Οικογένεια & Παραβατικότητα*», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα.

Κατσιγάρκη Α. -Καστρινάκη Α.- Πανάγος Κ. (2005). «*Ειδικές όψεις του επίσημου κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων δραστήων κατά τη διάρκεια του δικαστικού έτους 2009-2010*

σε πανελλαδική κλίμακα», *The art of crime*, τ. 28.

Κατσιγάρκη Ε. (2011). «*Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπιση και η επιστήμη της εγκληματολογίας*» (τόμος 1), Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κατσιγάρκη Ε. (2012) «*Νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα. “Μύθος ή πραγματικότητα”:* Συμπεράσματα από τη μελέτη των περιστατικών με ανήλικους παραβάτες που απασχόλησαν συνολικά τα Δικαστήρια Ανηλίκων της Χώρας», *ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ*, τ. 1.

Κατσίρας Λ. (2008) «*Ανήλικοι παραβάτες - Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της συμβουλευτικής*». Ιδιωτική Έκδοση.

Κογιαννάκη Ε. & Πυκνή Μ. (2013). «*Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και ανήλικοι παραβάτες. Αδιέξοδα και προοπτικές*» Επάνοδος - ΝΠΙΔ για την επανένταξη αποφυλακιζόμενων.

Κοσκινάς Κ. (1990). «*Δομικές αιτίες της εγκληματικότητας των ανηλίκων*». Στο Συμπόσιο: Λ. Μπεζέ (Επιμ.), Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων. Επανεκπαίδευση-Ένταξη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κουράκης Ν. (2003). «*Έρευνα για την ομαδική παραβατικότητα μαθητών Λυκείου σε σχολεία των Αθηνών*». *Ποιν Λογ*, 1, σσ. 461-474.

Κουράκης Ν. (2005). «*Συστηματική Ερμηνεία*», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Κουράκης Ν. (2006). «*Το θεσμικό πλαίσιο του Δικαίου Ανηλίκων (Ελλάδα και Ευρώπη)*».

Κουράκης Ν. (2012). «*Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων*», β' έκδοση . Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κουτσούκου Η. (2013). «*Η νομική προστασία του παιδιού στην Ελλάδα, Ποινικές και συνταγματικές διατάξεις*» Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουτσουμπίνα Σ. (1990). «*Η συνταγματική θέση του ανηλίκου*», Στο συμπόσιο: Μπεζέ Λ., Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Σύγχρονη Νομοθεσία 4, Νοέμβριος 2019, εκδόσεις Σάκκουλας (Αθήνα-Θεσσαλονίκη).

Κωνσταντίνου Ζ. (2016). «*Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση*», σε Τιμητικό Τόμο Νέστορα Κουράκη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα.

Λατινόπουλος Π. (2010). «*Τα πρώτα βήματα στην έρευνα - Ένας χρηστικός οδηγός για νέους ερευνητές*» (1η εκδ.). Αθήνα: Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Μαλλούχου-Μητσοπούλου Α. (2017). «*Συμβουλευτική και Επιμελητές Ανηλίκων: Διαστάσεις κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των ευρισκομένων σε κίνδυνο ή σε σύγκρουση με το Νόμο Ανηλίκων. Συμβουλευτική-Coaching-Διαμεσολάβηση και Διευκόλυνση: Γεφυρώνοντας τις διαφορές για μία νέα Συμβουλευτική της Κρίσης*». Αθήνα: Προγράμματα Ψυχικής & Κοινωνικής Υγείας του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Μάνεσης Α. (1992). «*Η συνταγματική προστασία της ανήλικης νεότητας*». Θεσσαλονίκη.

Μαντζούκας Σ. (2007). «*Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα: Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση*». Νοσηλευτική, 46(1), 88-98.

Μανωλεδάκης Ι. (1978). «*Γενική θεωρία του Ποινικού Δικαίου*», Τόμος Β', εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.

Μόσχος Γ. & Θεμελή Ο. (2007). «*Ο ρόλος του νόμου στην εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας των παιδιών. Ο πρόσφατος ν. 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία*». Στο Ι. Κ.-Ι. (Ι.Υ.Π.), *Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο για την εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας των παιδιών* (σσ. 56-66). Αθήνα.

Μπεζέ Λ.(1985), «*Ανήλικοι Παραβάτες: Μελέτη 20 περιπτώσεων*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Μπεζέ Λ. (1987). *«Εγκληματικότητα και κρίση ταυτότητας στην εφηβεία. Έγκλημα και Κοινωνία»*.

Μπεζέ Λ. (1990). (Επιμ.- Συμπόσιο.) *«Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων»*. Επανεκπαίδευση-Ένταξη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Νόβα-Καλτσούνη Χ.(1985). *«Η παρουσίαση του εγκλήματος από τον τύπο» Αστυνομική Επιθεώρηση*.

Νόβα-Καλτσούνη Χ. (1993). *«Σχολική Κοινωνικοποίηση και αποκλίνουσα συμπεριφορά»*, Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών, Τμήματος Νομικής, Πανεπιστημίου Θράκης, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.

Νόβα-Καλτσούνη Χ. (2005). *«Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην Εφηβεία- Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου»*, GUTENBERG.

Ντατσόπουλος Κ. (2007). *«Α΄ μέρος: Ο θεσμός του Δικαστηρίου»*. Στο Συνέδριο: Β. Μπακάλη (Επιμ.), *Ανήλικοι & Παραβατικότητα*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Πανάγος Κ. (2017). *«Συνδιαλλαγή δράστη και θύματος στο ποινικό δίκαιο των ανηλίκων. Η αναγκαιότητα εκπόνησης ενός διαδικαστικού πλαισίου*. Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Πανταζή-Μελίστα Ε. (2003). *«Δυσλειτουργικός ο ρόλος του Εισαγγελέα Ανηλίκων στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων - Ανάγκη αναβάθμισης αυτού»*, Ποιν. Δικ.

Πανταζή-Μελίστα Ε. (2007). *«Η αποχή του εισαγγελέα από την ποινική δίωξη ανηλίκου»* σε: Κ. Σπινέλλη (Επιμ.), *Στηρίζοντας τον ανήλικο παραβάτη*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Πανταζή-Μελίστα Ε. (2013). *«Αναμορφωτικά Μέτρα, η επιρροή αυτών στην ψυχική υγεία των ανηλίκων και στην πρόληψη της παραβατικότητας»*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα.

Παπαγεωργίου Β. (1998). «*Έφηβοι υπό την Επιμέλεια της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων: παιδοψυχιατρική προσέγγιση του φαινομένου της υποτροπής στην παραπτωματοκτικότητα*», δ/κή διατριβή, Α.Π.Θ., (χ. εκδ.), Θεσσαλονίκη.

Παπαγεωργίου Γ. (2007). «*Η εξέλιξη του Δικαίου Ανηλίκων*» Στο: Β. Μπακάλη (Επιμ.), *Ανήλικοι & Παραβατικότητα*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Πιτσελά Α. (1999). «*Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.

Πιτσελά Α. (2004). «*Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*». Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Πιτσελά Α. (2006). «*Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων*». Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Πιτσελά Α. (2013). «*Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*». Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ποινικός Κώδικας, Σύγχρονη Νομοθεσία 3, Νοέμβριος 2019, εκδόσεις Σάκκουλας (Αθήνα-Θεσσαλονίκη).

Πουρκός Μ. & Δαφέρμος Μ. (2010). «*Ποιοτική Έρευνα στις Κοινωνικές Επιστήμες: Επιστημολογικά, Μεθοδολογικά και Ηθικά Ζητήματα*». Αθήνα: Τόπος.

Σαββουλίδη Π.(1990). «*Κοινωνικοποίηση και επανακοινωνικοποίηση*». Στο συμπόσιο: Μπεζέ Λ. , Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη), σσ. ,303-305, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Σούρλας, Π. (1986). «*Θεμελιώδη ζητήματα της μεθοδολογίας του δικαίου*». Αθήνα-Κομοτηνή: Του ιδίου.

Σπινέλλη, Κ. (1992). «*Ελληνικό δίκαιο ανηλίκων δραστών και θυμάτων: ένας κλάδος υπό διαμόρφωση*». Α. Σάκκουλας.

Σπινέλλη, Κ. Δ. (1976). «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας». *Ποινικά Χρονικά*, 799.

Σπινέλλη Δ. -Τρωϊάννου Α. (1992). «Δίκαιο Ανηλίκων :Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Τζαβέλλα Φ. Α. (2010). «Δεοντολογικά προβλήματα στην κλινική έρευνα: Το Έντυπο Συγκατάθεσης». *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, σσ. 230-238.

Τζαννόνε-Τζώρτζη Κ.(1990). «Η συμβολή των κοινωνικών παραγόντων στη δημιουργία κοινωνικά αποκλινόντων ατόμων». Στο Συμπόσιο: Λ. Μπεζέ (Επιμ.), Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη), Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Τρίγκα – Μερτίκα Ε. (2011). «Σχολική Βία», Αθήνα: Γρηγόρη.

Τρωϊάννου-Λουλά Α. (1979). «Η εισαγωγή ανηλίκου σε Ίδρυμα Αγωγής και η άσκηση της αστικής του επιμέλειας», *Ποιν. Χρον*, ΤΚΘ.

Τρωϊάννου-Λουλά Α. (1982). «Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του», *Νομικό Βήμα*.

Τρωϊάννου-Λουλά Α. (1990). «Το Ποινικό Δίκαιο ανηλίκων στην Ελλάδα, Νομοθετικές ρυθμίσεις-Πρακτικές εφαρμογές». Στο Συμπόσιο: Λ. Μπεζέ, (Επιμ.), Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων. *Επανεκπαίδευση-Ένταξη*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Τρωϊάννου-Λουλά Α. (1994) «Το δίκαιο των ανηλίκων» & Παπαζαχαρίου Ι., Τόμος Β΄. Στο: *Πάντειο Παν/μιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*, Αθήνα.

Τρωϊάννου-Λουλά Α. (1999). «Η υπηρεσία Επιμελητών των δικαστηρίων ανηλίκων», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.

Φαρσεδάκης Ι. (2005). «Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Φύλιας Β. (2001). *«Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών»*. Αθήνα: Gutenberg.

Χάιδου Α. (1984). *«Η Κοινωνιολογία του Δικαίου και η συμβολή της στη νομοθετική διαδικασία»*, Αρμενόπουλος, τ. 10.

Χάιδου Α. (1989). *«Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων»*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Χάιδου Α. (1990). *«Η μεταχείριση των ανηλίκων σύμφωνα με το σχέδιο του “Κώδικα βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων” και το νομοσχέδιο περί “Μονάδων μέριμνας και αγωγής νεότητας”»*. Στο Συμπόσιο: Λ. Μπεζέ, (Επιμ.), *Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Επανεκπαίδευση-Ένταξη*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Χάιδου Α. (1990). *«Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό»*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χάιδου Α. (1996). *«Θετικιστική εγκληματολογία»*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Χάιδου Α. (2003). *«Εγκληματολογικά Κείμενα. Ανήλικοι-Ναρκωτικά-Κοινωνικός Έλεγχος»*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Χάιδου Α. (1996), *«Θετικιστική Εγκληματολογία»*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χαϊρπάλογλου, Α. (2010). *«Έφηβοι σε ρήξη με το νόμο - Μια εθνογραφική μελέτη της «παραβατικότητας» και της ριψοκίνδυνης δράσης»*, Αθήνα: Νήσος.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

www.epimelitesanilikon.gr.

www.areiospagos.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	Συνοδευτική/ενημερωτική επιστολή (ή ενημερωτικές επιστολές),
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	Φόρμα συγκατάθεσης (ή φόρμες συγκατάθεσης),
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	Οδηγός συνέντευξης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.

Φόρμα Ενημέρωσης Συμμετέχοντα

Αγαπητή/ε .....,

Ονομάζομαι Νούλα Ασημούλα, με αριθμό μητρώου φοιτήτριας τον 3032201801420 και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου / Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στο πλαίσιο των σπουδών μου, διεξάγω μία επιστημονική έρευνα η οποία θα αποτελέσει την πτυχιακή μου εργασία. Η έρευνα έχει τίτλο

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

(Η διαλεκτική σχέση με τους φορείς απονομής της δικαιοσύνης)

Στην έρευνα θα χρησιμοποιηθεί η ποιοτική μέθοδος και θα προσαρμοσθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να κατάλληλη για το θέμα της εργασίας μου.

Σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγκατάθεσή σας για τη συμμετοχή σας στην έρευνά μου, καθώς η συμμετοχή σας στην έρευνα θα δώσει πολύ σημαντικά στοιχεία για τη διεξαγωγή της. Σας διαβεβαιώνω ότι η επεξεργασία των πληροφοριών και των προσωπικών στοιχείων θα ακολουθήσει τα διεθνώς επιβεβλημένα πρότυπα Ηθικής και Δεοντολογίας των ποιοτικών ερευνών, τα οποία διασφαλίζουν την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα. Σε κανένα μέρος σας εργασίας μου δε θα αποκαλύψω προσωπικά στοιχεία και πληροφορίες και θα τηρήσω επιστημονικό απόρρητο και ανωνυμία. Η συμμετοχή σας είναι προαιρετική. Για οποιαδήποτε διευκρίνιση ή πληροφορία μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων θα γίνει σε χρόνο που θα έχετε κι εσείς συμφωνήσει.

Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας και το χρόνο που διαθέσατε να διαβάσετε αυτή την επιστολή.

Με εκτίμηση,
Νούλα Ασημούλα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.

Φόρμα Συγκατάθεσης Συμμετέχοντα

Τίτλος εργασίας: «Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ
(Η διαλεκτική σχέση με τους φορείς απονομής της δικαιοσύνης)».

Φοιτήτρια: Νούλα Ασημούλα
Α.Μ.: 3032201801420

Παρακαλώ σημειώστε το αντίστοιχο πλαίσιο

Βεβαιώνω ότι έχω διαβάσει και έχω καταλάβει την επιστολή συγκατάθεσης για τη διεξαγωγή της έρευνας και είχα την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις

Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική και ότι μπορώ να αρνηθώ χωρίς να παρέχω το λόγο

Συμφωνώ να συμμετέχω στην έρευνα

Όνομα Υποψηφίου Συμμετέχοντα _____

Στοιχεία επικοινωνίας: _____

Υπογραφή _____ Ημερομηνία _____

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.

Οδηγός συνέντευξης

Δημογραφικά στοιχεία:

1. Φύλο: _____
2. Ηλικία: _____
3. Οικογενειακή κατάσταση: _____
4. Εκπαίδευση-ειδικότητα: _____

Ερωτήσεις:

1. Ποιος παράγοντας, κατά την γνώμη σας, παίζει τον πιο σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση μιας παραβατικής συμπεριφοράς;
2. Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η συνδρομή και καθοριστικός ο ρόλος της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων στην απονομή της δικαιοσύνης, αν ναι μέχρι ποιο βαθμό (λχ μόνο συμβουλευτικό ή περισσότερο ουσιαστικό);
3. Είναι επαρκής η λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων σε σχέση με τη συνεργασία με δικαστικούς φορείς; Ποια μέτρα προτείνετε προς βελτίωση αυτής και κάλυψη τυχόν ελλείψεων;
4. Θεωρείτε ότι απαιτείται ένα πιο ανεξάρτητο σύστημα απονομής δικαιοσύνης αναφορικά με τους ανήλικους παραβάτες (λχ ξεχωριστός ποινικός κώδικας, αποκλειστικά συνδιαλλαγή κλπ);
5. Είναι αποτελεσματική η συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων (Υ.Ε.Α. & Φορέων Δικαιοσύνης) στην ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών;
6. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει ο Δικαστικός Λειτουργός στη συνεργασία με τον Επιμελητή Ανηλίκων κι αντίστροφα;
7. Θεωρείτε ότι η στελέχωση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων με μια εξειδικευμένη διεπιστημονική ομάδα (ψυχίατροι, παιδαγωγοί κλπ) θα συντελούσε σε μια πιο εύρυθμη λειτουργία της;
8. Ποιος ο ρόλος του Επιμελητή Ανηλίκων στους θεσμούς της αποχής από την ποινική δίωξη και της ποινικής συνδιαλλαγής του Ποινικού Κώδικα για τους ανήλικους παραβάτες;

9. Αποτελούν οι Εκθέσεις της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανήλικων ουσιαστικό εργαλείο για το Δικαστικό Λειτουργό κι αν ναι σε ποιο βαθμό;
10. Αναφέρατε τις απόψεις σχετικά με την αναγκαιότητα της ποινικής αντιμετώπισης των ανήλικων παραβατών, καθώς και την αποτελεσματικότητα ή μη του ισχύοντος συστήματος απονομής της ελληνικής Δικαιοσύνης.
11. Υπάρχει επάρκεια πλαισίων και δομών αναφορικά με την ουσιαστική εφαρμογή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων των ανήλικων παραβατών;
12. Τι είδους κατάρτιση και ειδίκευση απαιτείται να κατέχει ο Επιμελητής Ανήλικων; Απαιτείται προσωπική επικαιροποίηση των γνώσεων του Επιμελητή σχετικά με θέματα της Υπηρεσίας ή οργανωμένα επιμορφωτικά σεμινάρια από δημόσιο φορέα;